

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра управління інноваційною діяльністю та сферою послуг

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

магістра

на тему: Розроблення шляхів покращення інноваційної діяльності підприємства на прикладі ВАТ «Тернопільобленерго»

Виконала студентка VI курсу, групи Бум–61
спеціальність: 073

Управління інноваційною діяльністю
Шаварська Ю.В.

Керівник: доцент, к.е.н.Паляниця В.А.

Рецензент: доцент, к.е.н. зяйлик М.Ф.

Тернопіль 2019

АНОТАЦІЯ

Шаварська Ю.В. Розроблення шляхів покращення інноваційної діяльності на підприємстві (на прикладі ВАТ «Тернопільобленерго»).

Магістерська робота (140 с., 14 рис., 20 табл., 82 літ. джерела) на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 073 «Менеджмент» спеціалізація «Управління інноваційною діяльністю», – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Факультет економіки та менеджменту. – Тернопіль 2019

У магістерській роботі проаналізовано фінансову звітність підприємства за 2016-2018 роки та державне статистичне спостереження, на підставі яких були запропоновані заходи для покращення інноваційної діяльності.

Першим рішенням є використання нетрадиційних (альтернативних) джерел енергії, до яких відносяться відновлювальні джерела енергії (ВДЕ), які використовують потоки енергії сонця, енергію вітру, біомаси, річок, існуючих постійно або періодично в навколишньому середовищі й у майбутній перспективі практично невичерпані.

Другим заходом є впровадження системи контролю на підприємстві.

Третім заходом є впровадження інноваційних способів контролю за використанням електроенергії.

Крім цього, у дипломі розглянуто екологічний стан, стан охорони праці та цивільного захисту на підприємстві, які гарантують належний рівень безпеки.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, стратегія, енергетична галузь.

Практична значимість роботи: отримані результати полягають в тому, що запропоновані шляхи покращання інноваційної діяльності можуть бути використані в сучасній практиці управлінської діяльності ВАТ «Тернопільобленерго».

SUMMARY

Shavarska Y.V. Develop ways to improve innovation at the enterprise on the example (of OJSC "Ternopiloblenergo").

Master Degree thesis consists of 140 pages, 14 figures, 20 tables and 82 references.

The master's work is paper analyzes the financial statements of the enterprise for 2016-2018 and the state statistical observation, on the basis of which measures for improvement of innovative activity were proposed.

The first solution is to use unconventional (alternative) energy sources including renewable energy sources (RES) which use solar energy, energy of wind, biomass, rivers existing permanently or intermittently in the environment practically inexhaustible in the future perspective.

The second measure is the introduction of a throughput system at the enterprise.

The third measure is the introduction of innovative ways to control energy use.

In addition, the Diploma paper examines the environmental status, state of labor protection and civil protection at the enterprise which guarantee an adequate level of safety.

Key words : innovation, innovative activity, innovative development, strategy, energy industry.

The practical importance of the work: the results obtained are that the proposed directions of providing innovative activity can be used in the modern practice of management activity of OJSC "Ternopiloblenergo".

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	12
1.1 Сутність інноваційної діяльності підприємства, мета і завдання аналізу інноваційної діяльності	12
1.2 Загальні аспекти проведення фінансового аналізу діяльності підприємства	24
1.3 Енергетичні інновації як фактор досягнення енергетичної незалежності економіки України.....	36
Висновки до розділу 1	41
2. АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВАТ «ТЕРНОПІЛЬОБЛЕНЕРГО».....	43
2.1 Загальна характеристика ВАТ «Тернопільобленерго»	43
2.2 Аналіз майна та джерел його формування на ВАТ «Тернопільобленерго»	50
2.3. Аналіз фінансової результативності та рентабельності ВАТ «Тернопільобленерго»	77
Висновки до розділу 2	88
3. ПРОЕКТНО-РЕКОМЕНДАЦІЙНА ЧАСТИНА. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	89
3.1 Шляхи впровадження елементів зеленої енергетики у діяльність підприємства ВАТ «Тернопільобленерго»	89
3.2 Впровадження системи контролю на підприємстві	96
3.3 Впровадження інноваційних способів контролю за використанням електроенергії	101
Висновки до розділу 3	111

4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	112
4.1 Структура цивільного захисту ВАТ «Тернопільобленерго».....	112
4.2 Загальний аналіз стану охорони праці на підприємстві.	117
5. ЕКОЛОГІЯ.....	125
5.1 Енергозбереження як метод вирішення екологічних проблем	125
5.2 Екологічні інновації – джерело ефективного управління підприємством	127
ВИСНОВКИ	130
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	132

ВСТУП

Підвищення ефективності виробництва та забезпечення конкурентоспроможності на ринку, ґрунтується на використанні нової високопродуктивної техніки та прогресивних технологій, застосуванні сучасних організаційних форм та економічних методів господарювання. Удосконалення виробництва здійснюється на основі інноваційної діяльності на різних стадіях циклу "наука-виробництво".

Інновації – це новостворені або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно покращують структуру та якість виробництва. Процес застосування вперше у виробництві нових наукових здобутків, тобто інновацій, започатковує інноваційну діяльність.

Інноваційна діяльність підприємства являє собою комплексний процес створення, використання і розповсюдження нововведень з метою отримання конкурентних переваг та збільшення прибутковості свого виробництва. В ринковій економіці інноваційна діяльність підприємства є найсуттєвішим чинником, який дає змогу підприємству посідати стійкі ринкові позиції і отримувати перевагу над конкурентами в тій галузі, яка є сферою його комерційних інтересів.

Саме тому, правильно організоване ведення інноваційної діяльності на підприємстві є основою для вдалого втілення поставленого завдання. Пошук оптимальних рішень, оцінка потенційних ризиків, вибір альтернатив – все це у сукупності принесе бажаний результат.

Дана робота є кроком до самостійного становлення студента, як майбутнього керівника підприємством та поєднує отримані знання та потенціал спеціаліста.

Актуальність обраної тематики не піддається сумнівам, адже своєчасний контроль за інноваційною діяльністю та її аналіз періодично приводять до виявлення певних недоліків, які необхідно усувати. Менеджер повинен з

випередженням реагувати на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі та бути готовим дати гідну відповідь. Проаналізувавши фінансовий стан підприємства можна прослідкувати певні тенденції у його діяльності, зробити певні прогнози і бути готовим до настання тієї чи іншої ситуації, змогти вчасно впливати на ситуацію і знизити ризик.

Об'єктом дослідження є ВАТ "Тернопільобленерго". Відкрите акціонерне товариство є головним енергетичним підприємством Тернопільської області.

Щодня понад дві тисячі працівників підприємства забезпечують налагоджене електропостачання населення та суб'єктів господарювання Тернопільщини.

Основна діяльність підприємства – прийом, передача, розподіл та якісне постачання електричної енергії кінцевим споживачам свого регіону. Діяльність ВАТ "Тернопільобленерго" ліцензована та регулюється Національною комісією регулювання електроенергетики України (НКРЕ), регламентується Статутом.

Враховуючи зазначене вище, діяльність даного підприємства зумовлює зацікавленість у здійсненні ефективної інноваційної діяльності підприємства, що і є предметом дослідження.

Метою написання даної дипломної роботи є удосконалення інноваційної діяльності ВАТ "Тернопільобленерго", а саме – всебічний, комплексний аналіз сучасного стану діяльності підприємства та пошук розумних альтернатив, оцінка потенційних ризиків та реальності запровадження заходів.

Для того, щоб досягнути поставленої мети, необхідно пройти етапи: обробки наявної інформації; вивчення стану та закономірностей розвитку об'єктів, що досліджуються; визначення впливу факторів на результати діяльності підприємств; підрахунку невикористаних резервів збільшення ефективності виробництва; узагальнення результатів аналізу та комплексної оцінки діяльності підприємств; обґрунтування планів економічного та соціального розвитку, управлінських рішень, різних заходів.

Задля досягнення мети потрібно виконати ряд завдань:

- використання нетрадиційних (альтернативних) джерел енергії;
- встановлення пропускної системи на підприємстві;
- встановлення електролічильників;

Результатом дипломного проекту повинен стати розроблений план заходів, які в майбутньому позитивно вплинуть на діяльність підприємства (на його фінансово-економічні показники).

1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність інноваційної діяльності підприємства, мета і завдання аналізу інноваційної діяльності

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» інновації – це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери.

У ст. 4 Закону визначено перелік об'єктів інноваційної діяльності.

Об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Інноваційна діяльність підприємства являє собою комплексний процес створення, використання і розповсюдження нововведень з метою отримання конкурентних переваг та збільшення прибутковості свого виробництва. В ринковій економіці інноваційна діяльність підприємств – один із найсуттєвіших вагомих чинників, які дозволяють підприємству посідати стійкі ринкові позиції і отримувати перевагу над конкурентами в тій галузі, яка є сферою комерційних інтересів даного підприємства [1].

За своїм характером і функціональним призначенням виділяють такі новинки і нововведення:

- технічні – нові продукти, технології, конструкційні і допоміжні матеріали, устаткування;
- організаційні – нові методи і форми організації всіх видів діяльності підприємств та їхніх інституціонально-добровільних об'єднань;
- економічні – методи господарського управління наукою, виробництвом та іншими сферами діяльності через реалізацію функцій прогнозування і планування, фінансування, ціноутворення, мотивації та оплати праці, оцінки результатів діяльності;
- соціальні – різні форми активізації людського чинника, включаючи нові форми професійної підготовки персоналу, стимулювання його творчої діяльності, створення комфортних умов життя та праці;
- юридичні – нові та трансформовані закони й різноманітні нормативно–правові документи, що визначають і регулюють усі види діяльності підприємства і організацій, певних груп чи окремих фізичних осіб.

Сутність інноваційної стратегії підприємства полягає в тому, що ефективний розвиток підприємства пов'язаний з отриманням переваги над конкурентами і збільшенням прибутку не стільки за рахунок маніпуляції цінами, скільки шляхом постійного оновлення номенклатури та розширення напрямів діяльності підприємства [1].

В ринковій економіці перевагу отримують ті підприємства, які швидко й активно освоюють нововведення. Це дозволяє їм розширити ринки збуту своєї продукції, завоювати нові сегменти ринку, а в разі освоєння принципово нових нововведень – тимчасово зайняти домінуюче положення на ринку нової продукцію, що безпосередньо пов'язано з можливістю отримання підприємством значно більших прибутків, ніж інші підприємства.

Інноваційна підприємницька діяльність - це особливий процес організації господарювання, який оснований на постійному пошуку нових можливостей покращання техніко-технологічних факторів виробництва.

Вона пов'язана з готовністю підприємницької структури (фізичної або юридичної особи) брати на себе весь ризик по здійсненню нового проекту або покращенню існуючого, а також виникаючу при цьому фінансову, моральну і соціальну відповідальність. У загальному вигляді інноваційну підприємницьку діяльність можна визначити як суспільний технічний економічний процес, що приводить до створення кращих за своїми властивостями товарів (продукції, послуг) і технологій шляхом практичного використання нововведень [1].

Необхідність організації інноваційної підприємницької діяльності обумовлена:

- потребами підвищення техніко-технологічного рівня виробництва;
- збільшенням затрат і погіршенням економічних показників підприємств;
- швидким моральним старінням техніки і технології;
- визначаючою роллю науки і підвищення ефективності розробки і впровадження нової техніки;
- важливістю і економічною доцільністю посилення інтенсивних факторів розвитку виробництва, на основі використання досягнень науково-технічного прогресу у всіх сферах економічної діяльності;
- потребами істотного скорочення строків створення і освоєння нової техніки.

На практиці виділяють три основних види інноваційної підприємницької діяльності: інноваційна діяльність в сфері техніко-технологічного забезпечення виробництва; інноваційна діяльність в сфері збільшення виробництва, підвищення якості і здешевлення продукції; інноваційна діяльність в сфері соціальної політики.

Перший вид інноваційної підприємницької діяльності пов'язаний з процесом кількісного і якісного оновлення виробничого потенціалу, який направлений на підвищення продуктивності праці, економію енергоресурсів, сировини і матеріалів та відповідно до збільшення прибутків [1].

Другий вид інноваційної підприємницької діяльності представляє собою процес якісного удосконалення продукції її здешевлення, розширення асортименту, який направлено на повніше задоволення потреб населення [8.1].

Третій вид інноваційної підприємницької діяльності, пов'язаний з розширенням і покращанням сфери послуг для населення, який направлений на створення нормативних умов для праці та відпочинку і відповідно на підвищення продуктивності праці.

Можна виділити три способи організації інноваційної діяльності:

- інноваційна діяльність на основі внутрішньої організації, коли інновація створюється і освоюється всередині фірми її спеціалізованими підрозділами на базі планування і моніторингу їх взаємодії по інноваційному проекту;
- інноваційна діяльність на основі зовнішньої організації при допомозі контрактів, коли замовлення на створення і освоєння інновації розміщується між сторонніми організаціями;
- інноваційна діяльність на основі зовнішньої організації за допомогою венчурів, коли фірма для реалізації інноваційного проекту засновує дочірні венчурні фірми, які залучають додаткові сторонні засоби (кошти).

Найчастіше використовують другий спосіб в організації інноваційної діяльності – фірма розміщує замовлення на розробку новизни, а освоює їх власними силами. Відносна рідкість використання першого способу пояснюється недостатнім науковим потенціалом підприємств різних галузей економіки [1].

В основі всіх видів інноваційної діяльності лежить створення і освоєння нових видів продукції (послуг), виготовлення, створення цінностей, благ та інших товарів.

У сучасних умовах інноваційна діяльність є найбільш важливою складовою процесу забезпечення успішного функціонування підприємства. У зв'язку з цим, виникає необхідність проведення управлінського аналізу даної діяльності. Аналіз інноваційної діяльності виступає інструментом для розробки управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності функціонування підприємства, а також використовується для оцінки професійної майстерності й ділових якостей керівників підприємства, інноваційних підрозділів і фахівців [1].

Освоєння інновацій підприємством включає:

- 1) формулювання цілі інноваційної діяльності;
- 2) оцінку інноваційних можливостей підприємства;
- 3) розробку завдань інноваційної діяльності, які сприяють досягненню поставленої цілі;
- 4) дослідження існуючих розробок в області передбаченої інноваційної діяльності;
- 5) формування інформаційної бази аналізу інновацій;
- 6) визначення суб'єктів інноваційної діяльності, побудову схеми управління нею;
- 7) планування інноваційної діяльності, розробку кошторисів, бюджетів;
- 8) підготовку діяльності господарського суб'єкта до інновацій: підбір персоналу, придбання необхідних ресурсів, заміну виробничих технологій;
- 9) упровадження змін в діяльність господарського суб'єкта;
- 10) закріплення результатів інновацій, перевірка «контрольних точок»;
- 11) оцінка результатів освоєної інновації.

Аналіз інноваційної діяльності необхідний наступним користувачам (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1– Суб'єкти аналізу інновацій

Суб'єкти аналізу інновацій	Основні моменти
Інвестори, які надають кошти для реалізації інноваційних проектів	Ступінь вигідності вкладень у підприємство (проект), а також потенціальний ризик втрати інвестицій.
Менеджери та керівники підприємства	Інформація щодо ефективності інноваційної діяльності, її основних результатів і тенденцій їх змін, стану інноваційного потенціалу підприємства.. Аналіз цієї інформації дозволяє розробляти управлінські рішення подальшого підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкого функціонування підприємства в цілому.
Покупці й замовники результатів інноваційної діяльності	Інформація, яка свідчить про надійність існуючих ділових зв'язків із підприємством і яка визначає перспективи їх подальшого розвитку.
Працівники підприємства	Відомості про основні результати і перспективи інноваційної діяльності підприємства, гарантії його прибутковості й стабільності, наявність робочих місць і відповідного рівня оплати праці.
Акціонери і власники	Результативність інноваційної діяльності підприємства, його стабільність у майбутньому, оскільки з цим пов'язані наявність і розмір дивідендів, а також ступінь ризику купівлі акцій.
Органи державної влади	Інформація для здійснення покладених на них управлінських функцій, ведення статистичного спостереження.
Громадськість (преса, різні суспільні організації)	Відомості для оцінки вкладу підприємства в інноваційну діяльність регіону і країни в цілому.

Інвестори при проведенні аналізу інноваційної діяльності з'ясовують поточний стан інноваційного потенціалу підприємства і фактори, які здатні на нього впливати в майбутньому. Менеджерам і керівникам підприємства необхідна інформація щодо ефективності інноваційної діяльності, її основних результатів, стану інноваційного потенціалу підприємства для розробки управлінських рішень, подальшого підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкого функціонування підприємства в цілому. Акціонерів і власників цікавить результативність інноваційної діяльності підприємства, його стабільність у майбутньому, оскільки з цим пов'язані наявність і розмір дивідендів, а також ступінь ризику при купівлі акцій. Для них також важливою є інформація про ступінь ризикованості вкладених інвестицій [46].

Належність користувача до тієї чи іншої групи визначає рівень його доступу до джерел інформації про інноваційну діяльність підприємства, що, безумовно, впливає на можливості та якісні характеристики виконуваного аналізу. Наведене групування суб'єктів аналізу інновацій дозволяє розділити даний вид аналітичного дослідження на зовнішній та внутрішній. На практиці внутрішній і зовнішній аналіз часто здійснюється паралельно й пересікається, але слід навести наявну між ними різницю.

Внутрішній аналіз проводиться відповідними підрозділами підприємства, консультантами, а його результати використовуються для планування, контролю і в цілому в управлінні інноваційною діяльністю підприємства[46].

Мета проведення такого аналізу – раціональне використання ресурсів, підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкості функціонування підприємства. Метою зовнішнього аналізу є встановлення можливостей вигідного вкладення коштів, максимізація прибутку та інше.

Таким чином, основна відмінність між внутрішнім і зовнішнім аналізом інноваційної діяльності полягає в різноманітті цілей і завдань, які вирішуються різними суб'єктами аналізу за допомогою різних засобів і прийомів аналізу. На основі відносно невеликої кількості показників вказані суб'єкти одержують необхідну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень відповідно до поставлених цілей [46].

Мета аналізу інноваційної діяльності є визначення доцільності здійснення інноваційних впроваджень у діяльність господарюючого суб'єкта. За результатами аналізу обґрунтовується доцільність розробки і реалізації управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкості функціонування підприємства.

При розробці плану інновацій необхідно враховувати такі проблеми:

- 1) невизначеність і ризики майбутнього розвитку, оскільки фактор ризику є дуже важливим: оцінка ймовірності настання ризикової події та розробка профілактичних заходів щодо мінімізації її негативних наслідків;
- 2) техніко-економічне обґрунтування проектів і бізнес-планів;
- 3) підбір персоналу – інновації передбачають використання кадрів з іншим рівнем професійної підготовки;
- 4) ринок збуту продукції – освоєння нових ринків, задоволення неіснуючих потреб споживачів.

Управлінський аналіз інноваційної діяльності спрямований на вивчення її впливу на результативні показники фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта, такі як: виручка від продажу продукції, прибуток від продажу, рентабельність продажу. Основне завдання аналізу інноваційної діяльності полягає в розрахунку критерію оцінки нововведень, тобто економічного показника (групи показників), значення якого дозволяє прийняти рішення про привабливість даної новації для підприємства і при необхідності порівняти між собою альтернативні варіанти інновацій.

У системі аналізу інноваційної діяльності можна виділити чотири групи показників.

Перша група – це критерії інтегральної оцінки інновацій, що поділяються на дисконтовані, традиційні й рейтингові, які характеризують ефективність з урахуванням переваг ліквідності й обмежень фінансування. Даним вимогам відповідають NPV та інші дисконтовані показники (IRR, MIRR, PI, DPP), оскільки зростання фінансового ризику внаслідок зміни структури капіталу і активів впливає на ставку дисконтування і через неї – на оцінку інноваційної діяльності. Традиційні критерії інтегральної оцінки інновацій також здатні враховувати фінансовий ризик, наприклад, шляхом нормування термінів окупності або встановленням коефіцієнта окупності капітальних вкладень.

Окреме місце займають рейтингові показники комплексної оцінки, під якими в даному контексті розуміються усереднені оціночні критерії, що

формується на основі набору часткових економічних показників. Рейтингові оцінки принципово мають більш широку сферу застосування, ніж дисконтовані та традиційні критерії. Проте, виконати адекватні рейтингові оцінки досить складно, тому в більшості випадків вибирають переважно дисконтовані показники[46].

До другої групи відносяться фінансові коефіцієнти ліквідності, фінансової стійкості і структури капіталу, які є частковими оціночними показниками, оскільки характеризують лише одну зі сторін інноваційної діяльності господарського суб'єкта[46].

Третю групу аналітичних показників створюють часткові критерії оцінки ефективності інновацій, такі як коефіцієнт рентабельності, обігу, ресурсомісткості, використання фондів часу. Зміст застосування даних показників полягає в тому, щоб оцінити окремі сторони інноваційної діяльності, а також забезпечити факторний аналіз та виявити причини відхилень узагальнених показників. У кількісному плані вказана група включає найбільшу кількість показників, але їх роль у процесі аналізу, як правило, обмежується допоміжними функціями[46].

Четверту групу аналітичних індикаторів формують показники оцінки ризику інновацій. Їх можна розділити на підгрупи показників, створених на основі дисперсії чи середньоквадратичного відхилення, бета-коефіцієнтів, а також аналітичних коефіцієнтів ризику. Показники оцінки ризику займають проміжне місце між частковими й узагальненими критеріями. Спеціальні показники оцінки інноваційної діяльності включають: інноваційний потенціал, інноваційний клімат, інноваційну позицію та інноваційні можливості підприємства. Виникає необхідність у певній системі критеріїв для визначення інноваційних можливостей підприємства, у якій кожному критерію дається оцінка. Скласти універсальну систему критеріїв неможливо, але можна виділити ряд факторів, які мають відношення до більшості

підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність. Таким чином, основними аспектами дослідження інноваційних можливостей підприємства є:

- 1) корпоративний;
- 2) маркетинговий;
- 3) науково-технічний;
- 4) виробничий;
- 5) фінансовий;
- 6) кадровий;
- 7) організаційний;
- 8) екологічний (враховує вплив зовнішнього середовища).

Оскільки будь-яке підприємство досягає поставленої мети й виконує свої стратегічні плани часто завдяки інноваціям, то об'єктивно необхідно, щоб напрями інноваційної діяльності в частині інноваційних проектів знаходились в рамках мети інноваційної стратегії підприємства. В іншому випадку, може виникнути значна ймовірність того, що інноваційна діяльність у вибраному напрямі не принесе очікуваного результату. Таким чином, інноваційна стратегія – цінна умова для здійснення інноваційної діяльності, і вона становить одну з важливих інноваційних можливостей підприємства. Тому, корпоративний аспект дослідження передбачає використання наступних критеріїв:

- сумісність інноваційного проекту з інноваційною стратегією підприємства і довгостроковою метою;
- виправданість змін у загальній стратегії підприємства;
- узгодженість проекту з уявленням споживачів про нову продукцію;
- відповідність проекту щодо відношення підприємства до ризику;
- відношення підприємства до інновацій;
- часовий аспект ризику;
- зростання інноваційного потенціалу підприємства;
- рівень диверсифікації підприємства;

– вплив великих фінансових витрат і затримки отримання прибутку на підприємстві.

Маркетингова експертиза дозволяє скласти конкретне уявлення про те, де і які ніші ринку зайняті, а які – вільні, або визначити, чи готовий ринок до схвалення проектної продукції, в якій кількості і за якою ціною, а також виявити можливих конкурентів. Таким чином, якісне всебічне маркетингове дослідження є однією з умов здійснення в майбутньому ефективної інноваційної діяльності, що задовольняє вимоги і потреби ринку.

Дослідження інноваційних можливостей підприємства з позицій науково-технічного аспекту особливо актуальне в той момент, коли інноваційна діяльність знаходиться на початковій стадії. Критеріями такої оцінки є:

- вірогідність технічного успіху;
- наявність науково-технічних ресурсів;
- відповідність проекту інноваційній стратегії підприємства;
- вартість і час розробки, можливі майбутні розробки продукту і подальше застосування в технології, яка освоюється;
- дія на інші проекти інноваційного портфеля підприємства;
- потреби в послугах консультативних фірм або розміщенні зовнішніх замовлень.

У розрізі виробничого аспекту досліджуються: гнучкість виробництва, виробнича потужність підприємства, потреба в додаткових виробничих потужностях, структура і розміщення виробничого устаткування, рівень технології на підприємстві, необхідність технологічних нововведень, вартість і наявність необхідних сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, величина витрат виробництва порівняно з величиною витрат у конкурентів, рівень безпеки виробництва[46].

З точки зору фінансового аспекту в цілях оцінки інноваційних можливостей підприємства необхідно оцінити: наявність фінансових коштів у

необхідні терміни; розмір інвестицій; необхідність залучення позикового капіталу для фінансування і його частки в інвестиціях; відповідність проекту критеріям економічної ефективності, прийнятим на підприємстві; фінансовий ризик; узгодженість з фінансуванням інших проектів; потенційний річний розмір прибутку; очікувану норму прибутку; можливості використання податкового законодавства.

Критеріями оцінки згідно з кадровим аспектом дослідження є: наявність виробничого персоналу відповідної чисельності і кваліфікації, використання режиму гнучкої зайнятості, мобільність персоналу, готовність персоналу до змін на підприємстві, інноваційний клімат на підприємстві, інноваційна культура підприємства, підтримка ініціативи новаторів, комплексна система мотивації персоналу, система взаємодії працівників у процесі освоєння інновацій, наявність підприємницьких автономій, групових організаційних форм.

У свою чергу організаційний аспект дослідження передбачає визначення наявності інноваційно-орієнтованої організаційної структури управління, необхідності кооперації, інтеграції, сприйнятливості виробництва до досягнень науки, оцінку гнучкості організаційної структури управління підприємством та системи інформаційного забезпечення підприємства. Разом з тим підприємство у жодному випадку не повинно розглядатися у відриві від середовища його функціонування, тобто зовнішнього середовища. Тільки у взаємодії з ним, з урахуванням його чинників можлива ефективна інноваційна діяльність.

Таким чином, екологічний аспект дослідження і аспект дослідження, що враховує вплив зовнішнього середовища, включають: загальноекономічний стан держави, правове забезпечення діяльності підприємства, конкурентне середовище, інноваційний тип території, сприйнятливості населення до інновацій, можливі шкідливі дії продукту та процесу його виробництва на оточуюче середовище, дотримання поточного й перспективного

законодавства про охорону навколишнього середовища, наявність екологічно чистої, енергозберігаючої технології виробництва, технології захисту навколишнього середовища, можливий вплив перспективного законодавства на інноваційну діяльність підприємства, можлива реакція громадської думки на здійснення інноваційних проектів. Наведений перелік не є вичерпним та універсальним і залежно від мети та напрямку діяльності конкретного підприємства може бути розширений. Кожне підприємство може використовувати ті критерії, які вважає для себе найбільш значущими.

Оцінка власних інноваційних можливостей дає можливість підприємству розробити інноваційну стратегію, виходячи з основних цілей і завдань розвитку підприємства, з урахуванням ресурсного забезпечення й факторів ризику, із попереднім прогнозуванням стану зовнішнього середовища. Інноваційна стратегія підприємства формує й орієнтує стратегію управління науково-технологічним прогресом, тобто визначає роль, місце, базу і зміст інноваційної діяльності. У свою чергу інноваційна стратегія поглиблює, уточнює й сприяє реалізації загальної стратегії підприємства. Інноваційна стратегія є результатом безперервного процесу оцінки й аналізу різноманітних залежностей, зв'язковою ланкою стратегії, економічної ситуації, інноваційного потенціалу підприємства.

Таким чином, регулярна система управління та аналізу інноваційної діяльності підприємства дозволяє здійснювати ефективний вибір стратегічних програм і проектів та забезпечує належний рівень і своєчасність прийняття управлінських рішень з освоєння інновацій у виробничій діяльності.

1.2 Загальні аспекти проведення фінансового аналізу діяльності підприємства

В сучасних умовах господарювання підприємств усіх форм власності істотно підвищились показники ризикованості діяльності та, як наслідок, стандарти відповідальності за результати роботи, які багато в чому залежать від об'єктивності, своєчасності та всебічності оцінювання існуючого й

очікуваного фінансового стану підприємства. У зв'язку з цим зростає роль і значення такого важливого напрямку аналітичної роботи, як фінансовий аналіз.

Сутність фінансового аналізу полягає у спеціальній обробці даних, що характеризують ті чи інші аспекти фінансового стану та діяльності підприємства з метою розробки ефективних управлінських рішень, направлених на підтримку або удосконалення існуючого фінансового стану суб'єкта господарювання.

Предметом фінансового аналізу є фінансові ресурси підприємства і їх потоки.

Основною метою фінансового аналізу є одержання невеликого числа ключових параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, і подальше використання цієї інформації для прийняття організаційних рішень. При цьому фінансового менеджера цікавить як поточний фінансовий стан підприємства, так і очікувані параметри в найближчій чи віддаленій перспективі.

Таким чином, фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів подальшого підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку.

Джерелами інформації для здійснення фінансового аналізу є [16, с. 1]:

1. Фінансовий план державних підприємств на звітний період та пояснювальна записка до нього, складений відповідно до Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки, затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 02.03.2015 №205 (зі змінами).
2. Фінансова звітність підприємства, склад якої визначено Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до

фінансової звітності" (НПСБО 1), яке затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 №73, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013р. за № 336/22868 (зі змінами), форми якої наведено у додатку 1 до НПСБО, а саме:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма №1).
 - Звіт про фінансові результати (форма №2).
 - Звіт про рух грошових коштів (форма №3).
 - Звіт про власний капітал (форма №4).
3. Державне статистичне спостереження за формою № ІНН (один раз на два роки) "Обстеження інноваційної діяльності підприємства за період 2016–2018 років".
 4. Декларація з податку на прибуток підприємства.
 5. Інша інформація (за винятком інформації з обмеженим доступом).

Мета здійснення фінансового аналізу – інформаційно забезпечувати прийняття рішень, на які істотно впливають фактичні та прогнозовані дані про фінансовий стан підприємства.

Предметом фінансового аналізу є фінансові ресурси та їх кругообіг у процесі фінансово-господарської діяльності. [14, с. 12]

Основні завдання фінансового аналізу:

- виявлення ступеня збалансованості між рухом матеріальних і фінансових ресурсів, оцінка потоків власного і позикового капіталу в процесі економічного кругообороту, спрямованого на отримання бажаного прибутку, підвищення фінансової стійкості;
- оцінка правильності використання грошових коштів для підтримки ефективності структури капіталу;
- контроль правильності руху фінансових потоків підприємства, дотримання норм і нормативів використання фінансових і матеріальних ресурсів [26].

У процесі здійснення фінансового аналізу необхідно дотримуватися ряду таких принципів.

1. Принцип періодичності – дозволяє створити цілісне уявлення про динаміку фінансових коефіцієнтів шляхом проведення регулярного аналізу фінансової звітності підприємства.

2. Принцип точності полягає у правильному використанні існуючих методик розрахунку фінансових коефіцієнтів, що дозволить практично досліджувати діяльність суб'єкта господарювання.

3. Комплексність підходу до аналізу передбачає охоплення у процесі здійснення фінансового аналізу всіх аспектів фінансово-господарської діяльності підприємства.

4. Принцип об'єктивності передбачає використання для інформаційної бази надійної і достовірної фінансової звітності, від чого істотно залежить якість результатів аналізу.

5. Принцип оперативності обумовлений істотним впливом результатів аналізу та швидкості його здійснення на прийняття управлінських рішень. Лише за своєчасного здійснення аналітичної роботи можна попередити небажані ситуації та уникнути негативних наслідків.

За організаційними формами проведення, фінансовий аналіз можна поділити на зовнішній (оцінка стану підприємства задля оцінки ризику інвестування капіталу та визначення рівня дохідності) та внутрішній (аналіз з метою пошуку резервів зміцнення фінансового стану, збільшення прибутковості та нарощування капіталу суб'єкта господарювання).

Фінансовий аналіз включає наступні блоки:

1. Оцінка майнового стану і структури капіталу.
 - Аналіз джерел формування капіталу.
 - Аналіз розміщення капіталу.
2. Оцінка ефективності і інтенсивності використання капіталу.
 - Аналіз рентабельності (прибутковості) капіталу.
 - Аналіз оборотності капіталу.
3. Оцінка фінансового стану підприємства.
 - Аналіз фінансової стійкості.

- Аналіз ліквідності і платоспроможності

4. Оцінка кредитоспроможності і ризику банкрутства. [3, с. 484]

Аналіз діяльності підприємства дозволяє здійснити фінансова звітність, яка базується на даних бухгалтерського обліку і дозволяє на основі своїх даних приймати управлінські рішення, давати досить повну інформацію про фінансовий стан підприємства, його стійкість та можливі перспективи.

В сучасний період, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова звітність на підприємстві не є конфіденційною і доступна для широкого кола користувачів.

Метод економічного аналізу – це науково обґрунтована система теоретико-пізнавальних категорій, принципів, способів та спеціальних прийомів дослідження, що дозволяють приймати обґрунтовані управлінські рішення і базуються на діалектичному методі пізнання [5, с. 13].

Найважливішим елементом методики економічного аналізу є технічні прийоми та способи його здійснення, які можна назвати інструментарієм аналізу.

Вони використовуються на різних етапах дослідження, зокрема, для:

1. Первинної обробки зібраної інформації;
2. Вивчення стану та закономірностей розвитку об'єктів, що досліджуються;
3. Визначення впливу факторів на результати виробничо-фінансової діяльності підприємства;
4. Виявлення резервів зростання ефективності виробництва;
5. Узагальнення результатів аналізу та комплексної оцінки діяльності підприємств;
6. Обґрунтування управлінських рішень, заходів, спрямованих на підвищення ефективності господарювання.

Загалом всі методи дослідження фінансового стану можна поділити на:

- формальні (балансовий метод, індексний метод, кореляційний аналіз, метод відсоткових чисел, метод групування, метод аналізу рядків динаміки та ін.).
- неформальні (методи порівняння, експертна оцінка, метод аналізу фінансової звітності).

Метод аналізу фінансової звітності дозволяє оцінити тенденції зміни статей звітності в абсолютному і відносному вимірі. Він включає у себе:

1. Вертикальний аналіз – визначення у відсотках структури об'єкта, що досліджується;
2. Горизонтальний аналіз – дослідження зміни показників у часі з розрахунками абсолютних та відносних відхилень;
3. Аналіз відносних показників – розрахунок співвідношення між окремими показниками;
4. Трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення основної тенденції динаміки показників;
5. Порівняльний аналіз – порівняння значень окремих показників підприємства із показниками конкурентів, середніми показниками галузі, нормативними, оптимальними розмірами;
6. Факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів на зміну результативного показника.

Балансовий метод застосовується при аналізі забезпеченості ресурсами коли відоме загальне відхилення параметра, що досліджується, і всіх факторів його зміни, крім одного, який визначають відніманням від загального відхилення відомих.

Метод групування застосовують для вивчення структури і структурних зрушень, дослідження взаємозв'язків і залежностей між ознаками.

Індексний метод базується на відносних показниках, що характеризують зміни у часі, співвідношення у просторі рівня економічного явища, що досліджується або рівень виконання планових завдань.

Кореляційний аналіз – встановлює причинні залежності між явищами, які зумовлені складним комплексом різних за характером і сутністю причин. Він дозволяє виміряти тісноту зв'язку між варіюючими ознаками, оцінити фактори, які здійснюють найбільший вплив на результативну ознаку та кількісно визначити, як зі зміною значення факторної ознаки змінюється середнє значення результативної [6, с. 20].

Показники фінансового стану підприємства – система показників що використовується для аналізу фінансового стану підприємства.

Наведемо коротку характеристику основних показників, які використовуються в процесі оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємства.

А. Показники оцінки майнового стану [6, с. 305].

1. Сума господарських коштів, що їх підприємство має у розпорядженні. Цей показник дає загальну вартісну оцінку активів, які перебувають на балансі підприємства. Зростання цього показника свідчить про збільшення майнового потенціалу підприємства.
2. Питома вага активної частини основних засобів. Згідно з нормативними документами під активною частиною основних засобів розуміють машини, обладнання і транспортні засоби. Зростання цього показника в динаміці – позитивна тенденція.
3. Коефіцієнт зносу основних засобів. Показник характеризує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості.

Використовується в аналізі для характеристики стану основних засобів.

Доповненням цього показника є так званий коефіцієнт при-датності.

4. Коефіцієнт оновлення основних засобів. Показує, яку частину наявних на кінець звітного періоду основних засобів становлять нові основні засоби.
5. Коефіцієнт вибуття основних засобів. Показує, яка частина основних засобів, з котрими підприємство почало діяльність у звітному періоді, вибула з причини зносу та з інших причин.

Б. Оцінка ліквідності та платоспроможності

1. Величина власного капіталу (функціонуючий капітал).

Характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття поточних активів підприємства (тобто активів, які мають період обороту менше ніж один рік). Цей розрахунковий показник залежить як від структури активів, так і від структури джерел коштів. Показник має особливо важливе значення для підприємств. Зростання цього показника в динаміці – позитивна тенденція. Основним і постійним джерелом збільшення власних оборотних коштів є прибуток. Не можна ототожнювати поняття "оборотні кошти" та "власні оборотні кошти". Перший показник характеризує активи підприємства (II та III розділи активу балансу). Другий – джерела коштів, тобто частину власного капіталу підприємства, яка розглядається як джерело покриття поточних активів.

2. Маневреність грошових коштів. Зростання цього показника в динаміці – позитивна тенденція.

3. Коефіцієнт покриття загальний. Характеризує співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань. Для нормального функціонування підприємства цей показник має бути більшим за одиницю.

Зростання його – позитивна тенденція. Орієнтовне значення показника підприємство встановлює самостійно. Воно залежатиме від щоденної потреби підприємства у вільних грошових ресурсах.

4. Коефіцієнт швидкої ліквідності. Аналогічний коефіцієнту покриття, але обчислюється за вузким колом поточних активів (з розрахунку виключають найменш ліквідну їх частину – виробничі запаси).

Кошти, які можна отримати у разі вимушеної реалізації виробничих запасів, можуть бути суттєво меншими за витрати на їх придбання. За ринкової економіки типовою є ситуація, коли під час ліквідації підприємства отримують 40% і менше від облікової вартості запасів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності). Він є найбільш жорстким критерієм ліквідності підприємства і показує, яку частину короткострокових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно. Рекомендована нижня межа цього показника – 0, 2.

1. Частина власних оборотних коштів у покритті запасів. Це вартість запасів, яка покривається власними оборотними коштами. Рекомендована нижня межа цього показника – 50%

Коефіцієнт покриття запасів. Розраховується як співвідношення величини стабільних джерел покриття запасів і суми запасів. Якщо значення цього показника є меншим за одиницю, то поточний фінансовий стан підприємства вважають недостатньо стійким.

В. Показники оцінки фінансової стійкості

Одна з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства – забезпечення стабільності його діяльності в майбутньому. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, його залежністю від кредиторів та інвесторів.

1. Коефіцієнт концентрації власного капіталу характеризує частку власності самого підприємства у загальній сумі коштів, інвестованих у його діяльність. Чим вищий цей коефіцієнт, то більш фінансово стійким і незалежним від кредиторів є підприємство. Доповненням до цього показника є коефіцієнт концентрації залученого (позикового капіталу). Сума обох коефіцієнтів дорівнює 1 (чи 100%).
2. Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до попереднього показника. Коли його значення наближається до 1 (чи 100%), це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство.
3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку вкладено в оборотні кошти, а яку капіталізовано.
4. Коефіцієнт довгострокових вкладень показує, яку частину основних коштів та інших позаоборотних активів профінансовано зовнішніми

інвесторами, тобто яка частина належить їм, а не власникам підприємства.

5. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру капіталу. Зростання цього показника – негативна тенденція, яка означає, що підприємство починає все сильніше залежати від зовнішніх інвесторів.
6. Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів. Зростання цього показника в динаміці також свідчить про посилення залежності підприємства від кредиторів, тобто про зниження його фінансової стійкості.

Основним завданням аналізу є оцінка ефективності використання активів, доходів, витрат та результатів діяльності підприємства за звітний період, виявлення факторів, які позитивно або негативно вплинули на кінцеві фінансові результати.

Аналіз матеріальних ресурсів має за мету забезпечити ефективне виконання виробничої програми за рахунок зведення до мінімуму матеріальних і транспортних витрат, зменшення обсягу виробництва запасів, зниження цін на ресурси та підвищення їх якості.

Найважливішим джерелом інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату є баланс. У ньому відображається наявність активів, власного капіталу і зобов'язань підприємства.

Баланс дає порівняльну оцінку активів, капіталу і зобов'язань на початок року і кінець звітного періоду.

Отже, у балансі міститься інформація про активи (майно) підприємства та пасиви (джерела цього майна, що включають власний капітал та залучені кошти) на конкретну дату. Ця інформація необхідна для того, щоб установити, якими активами володіє підприємство, наскільки воно забезпечено власними і залученими джерелами. На підставі цих даних визначається фінансовий стан, рівень платоспроможності, фінансової стійкості, ліквідності майна підприємства.

Прибуток підприємства, його рентабельність і успіх у конкурентній боротьбі на ринку значною мірою залежать від того, як воно спромоглося розпорядитися своїм капіталом за весь попередній період діяльності, включаючи період, який аналізується. Йдеться про створення сприятливих умов праці, накопичення і впровадження високоефективних знарядь праці, прогресивної технології, про рівень механізації і автоматизації виробництва, організації і управління ним. Тому, пошук резервів подальшого зростання ефективності роботи підприємства має базуватися на оцінці показників, що характеризують ці сторони діяльності підприємства.

Важливе аналітичне значення мають різні показники структури основних засобів. Насамперед необхідно аналізувати поділ основних засобів підприємства на виробничі основні засоби основного виду діяльності, виробничі основні засоби інших галузей (наприклад, закладів торгівлі і громадського харчування у складі промислового підприємства) і невиробничі основні засоби (тобто такі, які безпосередньо не пов'язані з виробничим процесом: основні засоби житлового і комунального господарства, освіти, культури, охорони здоров'я тощо). Всі основні засоби підприємств за характером участі у виробничому процесі і функціонування у невиробничій сфері поділяються на три амортизаційні групи (для кожної з них встановлена єдина норма амортизаційних відрахувань);

1. Перша група – будівлі, споруди, передавальні пристрої;
2. Друга група – автомобільний транспорт, меблі, офісне обладнання, електронно-обчислювальні машини та інше обладнання для автоматизованої обробки інформації, побутові прилади та інструменти, телефони, мікрофони, рації;
3. Третя група – машини та устаткування і будь-які інші основні засоби, що не входять до першої і другої груп.

Для фінансово-економічного аналізу велике значення має поділ виробничих основних засобів основної діяльності підприємства на дві частини: активну і пасивну. До активної частини у більшості галузей

промисловості належать машини та устаткування, які безпосередньо взаємодіють з предметами праці. Пасивну частину формують основні засоби, які створюють умови для здійснення виробничого процесу, – будівлі, споруди, передавальні пристрої, транспортні засоби.

Зростання питомої ваги активної частини є показником прогресивності структури основних засобів, підвищення технічної оснащеності підприємства, воно майже повсюди сприяє збільшенню випуску продукції, фондівіддачі [9, с. 148].

Отже, інформація про фінансовий стан підприємства надзвичайно важлива як для керівництва підприємства, так і для інвесторів. Тому заслуговує на увагу проблема щодо інформаційного забезпечення підприємства. Достовірність даних про фінансовий стан підприємства є важливою умовою для запровадження інноваційних процесів та прийняття правильних управлінських рішень.

Фінансовий аналіз сьогодні повинен орієнтуватися на ринкові умови, що змінюються, державну політику в галузі реформування і становлення бухгалтерського обліку і аудиту, давати практичні напрями поліпшення фінансового стану підприємств і подолання кризових станів.

У ринкових умовах існує необхідність розроблення методики аналізу фінансового стану підприємства, яка б давала можливість здійснення загальної оцінки динаміки та структури статей чинної в Україні фінансової звітності; комплексних досліджень фінансової стійкості та ліквідності балансу підприємств; обґрунтування методичних підходів до побудови системи фінансових коефіцієнтів та їхніх розрахунків; дослідження взаємозв'язку прибутку, руху капіталу та потоку грошових коштів; здійснення аналізу інвестиційної привабливості підприємств та організацій на основі фінансових коефіцієнтів і рейтингових оцінок.

1.3 Енергетичні інновації як фактор досягнення енергетичної незалежності економіки України

Енергетика, яка охоплює процеси виробництва (видобування), перетворення, транспортування паливно-енергетичних ресурсів, є складною еколого-економічною та виробничо-технологічною системою, що активно впливає на довкілля. Негативні наслідки функціонування енергетики виявляються не лише в локальному і регіональному, а й у глобальному масштабах [20]. Тому, одним з головних завдань функціонування енергетики України та основним напрямом її подальшого розвитку є створення передумов для забезпечення потреб країни в паливно-енергетичних ресурсах за умови додержання вимог раціональності використання природних ресурсів, мінімізації негативного впливу на довкілля з урахуванням міжнародних природоохоронних зобов'язань України, соціально-економічних пріоритетів та обмежень. Саме тому, дослідження інноваційної складової розвитку енергетики України є надзвичайно актуальним [20].

Основою розвитку енергетики є питання диверсифікації, як одного з основних чинників формування енергетичної безпеки, яка повинна розглядатися у двох аспектах – диверсифікація поставок енергоносіїв (географічна диверсифікація) і диверсифікація використання енергії.

Одним з основних напрямів є географічна диверсифікація: розширення географії поставок енергетичних ресурсів, збільшення кількості постачальників.

Структура споживання енергоресурсів в Україні вирізняється порівняно невисокою часткою нафти, вищими рівнями використання атомної енергії та вугілля (у порівнянні з країнами Європи).

Доцільно зберегти потенціал атомної енергетики України. Водночас, зважаючи на високий доступний потенціал відновлюваних енергоресурсів, зокрема біомаси, слід нарощувати обсяги їх використання з одночасним скороченням частки вугілля [20].

Майже за усіма групами енергоресурсів первинного енергоспоживання, значною залишається імпортна залежність з високою часткою окремих постачальників. У 2018 році Україна імпортувала енергоресурсів на суму понад 13 млрд \$ (за даними Держстату України).

Енергетична безпека є невід'ємною складовою економічної і національної безпеки, необхідною умовою існування і розвитку держави. У сучасному розумінні гарантування енергетичної безпеки - це досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно прийняттого забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери країни, а також створення умов для формування і реалізації політики захисту національних інтересів у сфері енергетики [20].

Головними цілями забезпечення енергетичної безпеки в Україні є:

- надійне забезпечення енергетичними ресурсами потреб національної економіки і населення в об'єктивно необхідних обсягах;
- надійне та ефективне функціонування і розвиток галузей і підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- забезпечення на державному рівні соціальної спрямованості енергетичної політики щодо енергозабезпечення населення та працівників ПЕК;
- зменшення шкідливого впливу від діяльності об'єктів ПЕК на навколишнє середовище й населення відповідно до внутрішніх та міжнародних вимог.

Встановлена відпускна потужність електростанцій в Україні на кінець 2018р., за даними НКРЕКП, складала 50 ГВт.

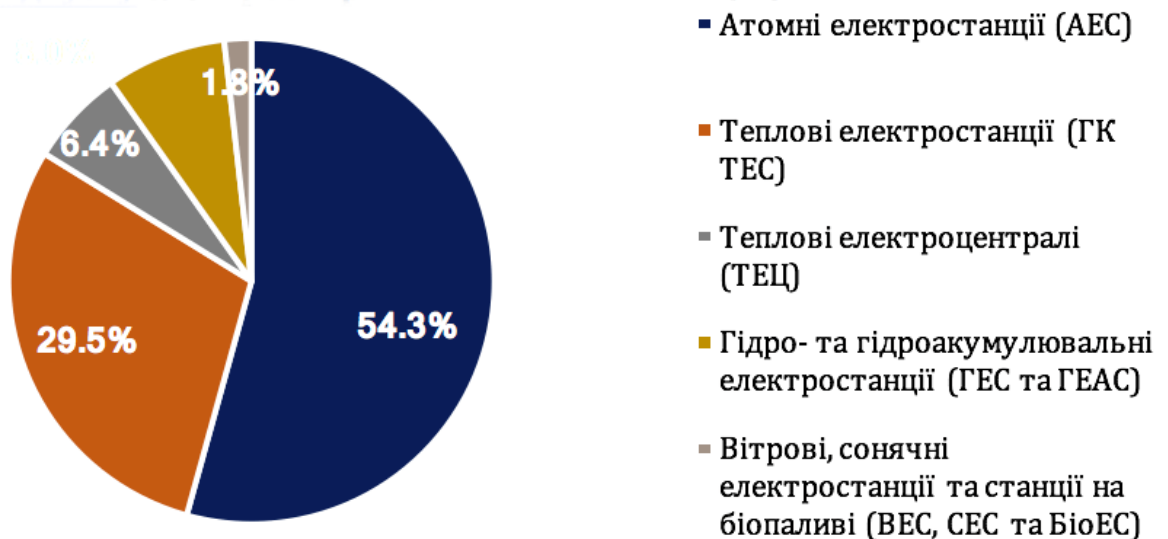

Рисунок 1.1 – Діаграма структури відпуску електроенергії на енергоринок у 2018 році

Разом з тим, за останні 5 років Україна зуміла суттєво змінити свій енергетичний профіль. Країна поступово ставала енергетично незалежною та почала експортувати електроенергію. Змінювалась структура виробництва та споживання енергії, запроваджені та розвиваються акумуляції енергії, розвивається відновлювана енергетика, в тому числі з розподіленою генерацією, все більшого поширення набувають «розумні» системи обліку та управління енергоспоживанням тощо [20].

Протягом останніх років імпортовані енергоресурси заміщувались власними доступними. Також були зроблені значні інвестиції в розвідку та видобуток, у тому числі іноземними інвесторами (із США, ЄС, Китаю). Завдяки цьому, Україна стає все менш енергонезалежною.

Світовою тенденцією є розширення використання відновлюваних джерел енергії. Їх основна перевага – невичерпність ресурсної бази та екологічна чистота. Саме тому, передові країни світу планують розширювати використання відновлюваної енергії до 2020 р. в Австралії до 20 % (з 7,2% у 2011 році), у Бразилії – з 6 до 16 %, в Іспанії – з 26 до 40 %.

Пошук нових і вдосконалення існуючих технологій виробництва і переробки енергетичних ресурсів, приведення їх до економічно ефективного

рівня та розширення сфер використання є невід'ємною складовою формування енергетичної безпеки. Технологічна диверсифікація відбувається за трьома основними напрямками:

- використання нових технологій енергозбереження;
- застосування нових технологій генерування енергоносіїв;
- застосування нових технологій переробки та використання енергоносіїв.

Необхідність застосування нових технологій переробки та використання енергоносіїв зумовлена тим, що при спалюванні традиційних вуглеводнів втрати енергії становлять до 80-90%. Все це зумовлює розробку нових технологій їх перетворення, які зменшують втрати та є більш екологічно безпечними. Це технології електрохімічного перетворення, отримання штучного рідкого палива при термічному розкладанні вугілля та горючих сланців, газифікація твердого палива. Основною перешкодою є те, що на даний момент ці технології знаходяться на етапах розробки та вдосконалення і непридатні для промислових обсягів використання. Враховуючи сучасний стан вітчизняної енергетики та тенденції розвитку ринків енергоносіїв, основними напрямками забезпечення енергетичної безпеки та незалежності вітчизняної економіки, які потребують негайного впровадження інновацій, є:

1. Інновації, спрямовані на заощадження та оптимізацію споживання традиційних енергоносіїв у виробничих процесах.
2. Удосконалення існуючих технологій виробництва, переробки та споживання традиційних енергоресурсів та оптимізація системи передачі енергії.
3. Розробка нових та впровадження існуючих технологій, які використовують альтернативні (відновлювані) види палива.
4. Розробка нових та адаптація існуючих видів відновлюваних видів палива.
5. Впровадження нового енергозберігаючого та енергоефективного обладнання.

Для забезпечення реалізації напрямів інноваційного оновлення енергетичної сфери необхідне створення системи організаційного, фінансового, нормативноправового, науково-технічного, інформаційного забезпечення.

Створення та ефективне функціонування такої системи стимулюватиме підвищення рівня використання у виробництві диференційованих паливно-енергетичних ресурсів; сприятиме зменшенню енергоемності продукції і, відповідно, споживання традиційних енергетичних ресурсів, покращуватиме стан навколишнього середовища за рахунок зменшення обсягів спалювання природного газу та нафти. Таким чином енергетичні інновації, зокрема і у відновлювані джерела енергії є факторами інтенсифікації інноваційної перебудови економіки.

Реалізація інноваційної перебудови енергетичного сектору дозволить знизити рівень енергоемності ВВП, збільшити частку енергоносіїв, отриманих з відновлюваних джерел енергії та зменшити обсяг споживання природних енергоресурсів. Енергетична сфера держави чутливо реагує як на зміни технологічного характеру, так і на політичні зрушення в країні. Проте, сьогодні вона потребує глибшого засвоєння комплексних інновацій світового рівня.

За умов обмеженості природних енергетичних ресурсів, пріоритетним напрямом підвищення рівня енергетичної безпеки країни є енерго- та ресурсозбереження, модернізація промислового виробництва. Реформування економіки потребує вивчення причин і наслідків енергозберігаючих процесів, що відбуваються у промисловості, і задають реформам вихідні умови і перспективу, розширюючи межі, вносячи критичну раціональність й альтернативну новизну, звільняючи від застарілих технологій.

Вони визначають критерії енергоефективності, спонукають до активної реалізації таких заходів, завдяки яким можна прогнозувати результати науково-теоретичного пошуку [20].

Отже, можна стверджувати, що інноваційна складова розвитку енергетики України нерозривно пов'язана з її інвестиційною складовою, оскільки для реалізації інноваційних проектів необхідні значні обсяги інновацій. Так, згідно зі ст. 8 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» та ст. 14 Закону України «Про енергозбереження», фінансування заходів у сфері альтернативних джерел енергії, здійснюється за рахунок:

1. Коштів, передбачених в оптових тарифах на електроенергію і тарифах на теплову енергію, шляхом впровадження спеціальної цільової надбавки до тарифу;
2. Підприємств, установ, організацій;
3. Державного та місцевого бюджетів;
4. Добровільних внесків та інших коштів, не заборонених законодавством.

Таким чином, можна стверджувати про визначальну роль інновацій для розвитку енергетики України та досягнення достатнього для стабільного розвитку економіки рівня енергетичної безпеки держави. Перспективами подальших досліджень є розробка механізмів реалізації інновацій в енергетиці та схем залучення інвестиційних ресурсів .

Висновки до розділу 1

В даному розділі магістерської роботи було висвітлено теоретичні аспекти інноваційної діяльності підприємства, яка являє собою комплексний процес створення, використання та розповсюдження нововведень з метою отримання переваги над конкурентами та збільшення прибутку свого підприємства.

В ринковій економіці перевагу отримують ті підприємства, які швидко й активно освоюють нововведення. Це дозволяє їм розширити ринки збуту своєї продукції, завоювати нові сегменти ринку, а в разі освоєння принципово нових нововведень – тимчасово зайняти домінуюче положення на ринку нової продукцію, що безпосередньо пов'язано з можливістю отримання підприємством значно більших прибутків, ніж інші підприємства.

Також розглянуті загальні аспекти фінансового аналізу на підприємстві які супроводжуються спеціальною обробкою даних, що характеризують ті чи інші аспекти фінансового стану та діяльності підприємства з метою розробки ефективних управлінських рішень, направлених на підтримку існуючого фінансового стану суб'єкта господарювання.

Наведено коротку характеристику основних показників, які використовуються в процесі оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємства це:

- А. Показники оцінки майнового стану;
- Б. Оцінка ліквідності та платоспроможності;
- В. Показники оцінки фінансової стійкості.

Фінансовий аналіз сьогодні повинен орієнтуватися на ринкові умови, що змінюються, державну політику в галузі реформування і становлення бухгалтерського обліку і аудиту, давати практичні напрями поліпшення фінансового стану підприємств і подолання кризових станів.

У ринкових умовах існує необхідність розроблення методики аналізу фінансового стану підприємства, яка б давала можливість здійснення загальної оцінки динаміки та структури статей чинної в Україні фінансової звітності; комплексних досліджень фінансової стійкості та ліквідності балансу підприємств; обґрунтування методичних підходів до побудови системи фінансових коефіцієнтів та їхніх розрахунків; дослідження взаємозв'язку прибутку, руху капіталу та потоку грошових коштів; здійснення аналізу інвестиційної привабливості підприємств та організацій на основі фінансових коефіцієнтів і рейтингових оцінок.

Також висвітлено питання про енергетичні інновації як фактор досягнення енергетичної незалежності економіки України. Проаналізовано питання про енергетичну безпеку яка є невід'ємною складовою економічної і національної безпеки, і необхідною умовою існування і розвитку держави, що дає можливість створення умов для формування і реалізації політики захисту національних інтересів у сфері енергетики.

2. АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВАТ "ТЕРНОПІЛЬОБЛЕНЕРГО"

2.1 Загальна характеристика ВАТ «Тернопільобленерго»

ВАТ "Тернопільобленерго" є головним енергетичним підприємством Тернопільської області. Щодня понад три тисячі працівників підприємства забезпечують налаштоване електропостачання населення та господарського комплексу Тернопільщини. Основна діяльність підприємства – розподілення та постачання електроенергії місцевим електромережам.. «Діяльність ВАТ "Тернопільобленерго" ліцензована та регулюється Національною комісією регулювання електроенергетики України, регламентується Статутом».

ВАТ "Тернопільобленерго" створено у 1958 році як Тернопільське обласне підприємство електричних мереж.

Засновником державної акціонерної енергетичної компанії "Тернопільобленерго" є держава, зокрема Міністерство енергетики України.

Від імені державного фонду нерухомості України від 17. 11. 95р. 192– ДПК та від 26.01.1996 р. 6–ПРА затверджено план розміщення акцій ДАЕК "Тернопільобленерго".

Згідно рішення Тернопільського обласного відділення Антимонопольного комітету від 26. 07. 95 р. 36 ДАЕК "Тернопільобленерго" занесена до Переліку підприємств, що займають монопольне становище на ринку Тернопільської області з передачі та розподілу електроенергії, як суб'єкт природної монополії.

15 лютого 1999 року загальні збори акціонерів ДАЕК "Тернопільобленерго" прийняли рішення про перетворення ДАЕК "Тернопільобленерго" у відкрите акціонерне товариство "Тернопільобленерго".

Згідно Указу Президента України від 4 квітня 1995 року 282/95 "Про структурну перебудову в електроенергетичному комплексі України, наказу Міністерства енергетики та електрифікації України від 28 липня 1995 року 134 "Про створення Державної акціонерної енергопостачальної компанії

"Тернопільобленерго", шляхом корпоратизації було створено Державну акціонерну енергопостачальну компанію "Тернопільобленерго".

Предмет діяльності акціонерного товариства – передача електричної енергії локальними електромережами та постачання електричної енергії за регульованим тарифом.

Основна діяльність ВАТ "Тернопільобленерго" передбачає наступні послуги:

2. Підприємницька діяльність з передачі електроенергії місцевими (локальними) електромережами;
3. Підприємницька діяльність з постачання електроенергії за регульованим тарифом;
4. Проведення ремонту, обслуговування, перевірка засобів вимірювання та контролю споживання електроенергії.
5. Виконання спеціальних робіт у проектуванні та будівництві.

Всі роботи та послуги виконуються та надаються для споживачів на території Тернопільської області.

В товаристві діє централізована структура організації та управління виробничими процесами. Очолює Товариство голова правління – генеральний директор.

ВАТ "Тернопільобленерго" є головним енергетичним підприємством Тернопільської області. Щодня понад три тисячі працівників підприємства забезпечують налаштоване електропостачання населення. Діяльність ВАТ "Тернопільобленерго" регламентується Статутом.

Мета ВАТ "Тернопільобленерго" полягає в передачі та надійному і безперебійному постачанні електричної енергії, а також забезпеченні потреб споживачів краю в товарах та послугах відповідно до предмету діяльності в умовах функціонування Об'єднаної енергосистеми України.

Перед Товариством, як суб'єктом оптового ринку електричної енергії, стоїть важливе завдання – задоволення потреб споживачів в електроенергії, в

її ефективному транспортуванні, гарантуванні безпеки людей та збереженні навколишнього середовища.

Основною діяльністю – отримання, передача, розподіл та надання електроенергії споживачам у своєму регіоні.

«Діяльність Товариства ліцензована та регулюється Національною комісією регулювання електроенергетики України».

Сьогодні ВАТ "Тернопільобленерго" – це 24 тисячі кілометрів ліній електропередач і понад 5, 5 тисяч трансформаторних підстанцій. Через електричні мережі "Тернопільобленерго" здійснюється передача й постачання електричної енергії споживачам Тернопільської області та її транзит до суміжних з областю обленерго.

Нині енергетичний комплекс Тернопільської області забезпечує надійне, якісне енергопостачання, впроваджує нові інвестиційні й інноваційні проекти, здійснює заходи з підвищення економічної ефективності галузі.

Протягом останніх років на підстанціях встановлено акумуляторні батареї й елегазові та вакуумні вимикачі замість масляних, які вже застаріли і вичерпали свій ресурс. Також, на підстанціях, проведено заміну силових трансформаторів на нові, економічніші. Щороку прокладається майже сотня повітряних ліній електропередач та проводиться поступова реконструкція неізолюваних проводів на самоутримні ізолювані проводи, які є надійнішими.

Колектив Компанії спрямовує свої зусилля на підвищення ефективності діяльності, продуктивності праці шляхом вдосконалення організаційної структури, використання нових програмних продуктів і технологій, збільшення обсягів продаж електроенергії, робіт і послуг.

В товаристві діє централізована структура організації та управління виробничими процесами. Очолює Товариство голова правління – генеральний директор.

У складі ВАТ "Тернопільобленерго" налічується 18 підрозділів – районів електричних мереж (РЕМ) (рис. 2. 1.), а саме:

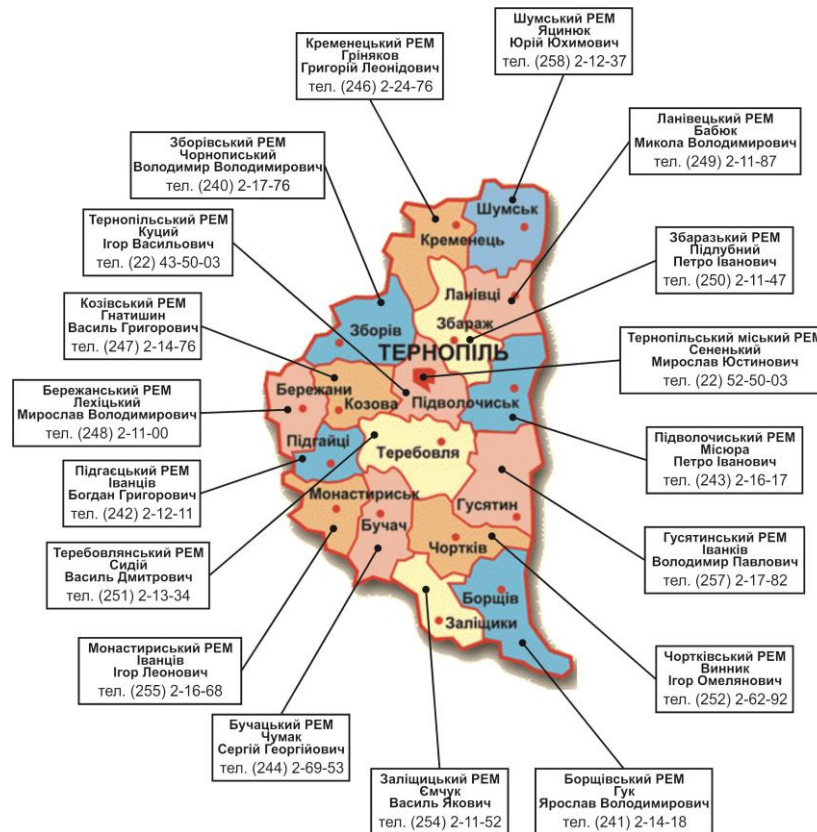

Рисунок 2. 1– Структура компанії ВАТ «Тернопільобленерго»

Бережанський РЕМ (м. Бережани), Борщівський РЕМ (м. Борщів, вул. Ст. Бандери, 152), Буцацький РЕМ, Гусятинський РЕМ, Заліщицький РЕМ (м. Заліщики, вул. Українська, 100-А), Збаразький РЕМ (Зборівський РЕМ (м. Зборів, вул. Козацька, 23), Козівський РЕМ (смт. Козова, вул. Грушевського, 5-А), Кременецький РЕМ (м. Кременець, вул. Лятуринської, 14), Ланівецький РЕМ, Монастирський РЕМ (м. Монастирськ, вул. Шевченка, 43-А), Підволочиський РЕМ (смт. Підволочиськ, вул. Ст. Бандери, 5), Підгасцький РЕМ (м. Підгайці, вул. Шевченка, 50-А), Тернопільський міський РЕМ (м. Тернопіль, вул. І. Франка, 18), Тернопільський сільський РЕМ (м. Тернопіль, вул. Енергетична, 2), Тербовлянський РЕМ (м. Тербовля, вул. Покрівка, 3), Чортківський РЕМ (м. Чортків, вул. Копичинецька, 99), Шумський РЕМ (м. Шумськ, вул. Енергетична, 8), які не мають статусу юридичної особи і здійснюють

господарську діяльність на підставі «Положень про район електричних мереж», затверджених головою правління ВАТ "Тернопільобленерго".

Вказані підрозділи здійснюють діяльність з передачі та постачання електроенергії на території адміністративних районів Тернопільської області.

До виробничих структурних підрозділів ВАТ "Тернопільобленерго" належать:

- служба технічного обслуговування електричних мереж високої напруги, технічне та експлуатаційне обслуговування та ремонт підстанцій, ліній електропередач підстанцій та ліній електропередач 0, 4-10кВ і 35-110кВ;
- служба релейного захисту, електроавтоматики і електровимірів в електричних мережах 35-110кВ;
- ОДС – здійснення диспетчерського управління електромережами області, виконання графіків електроспоживання та обмежень;
- служба засобів диспетчерсько-технологічного управління – забезпечення і технічне обслуговування всіх систем зв'язку (радіопроводного, високочастотного);
- служба ізоляції та захисту від перенапруг – організація і проведення випробувань ізоляції електроустановок підприємства, виконання робіт по захисту електромереж від перенапруг, хімічного контролю електроізоляційних та інших матеріалів, ремонт кабельних ліній;
- служба САТ – забезпечує збір телеінформації з підстанцій, обслуговування апаратури телемеханіки і автоматики;
- служба розвитку та підтримки програмного забезпечення – програмно-технічне забезпечення роботи обчислювальної техніки, організація електронного зв'язку із структурними підрозділами;
- цех з ремонту обладнання – ремонт трансформаторів 10-0, 4кВ, 110-35кВ, ремонт введів 110кВ, інші роботи;
- служба приладів обліку і метрології – перевірка і ремонт приладів обліку електроенергії, а також щитових вимірювальних приладів;
- СМІТ – забезпечує дане підприємство транспортом ;

- ремонтно-будівельна дільниця – забезпечення ремонтно-будівельних потреб підприємства;
- відділ збуту електроенергії та ін. Для покращення контролю за рівнем технологічних втрат при транспортуванні електричної енергії створено службу аналізу і контролю технологічних втрат електроенергії. Посилюється матеріально-технічна база підрозділів енергозбуту шляхом придбання автотранспорту, комп'ютерної техніки, поповнення обмінного фонду новими типами приладів обліку.

Дочірніх підприємств, філій та представництв ВАТ "Тернопільобленерго" не має.

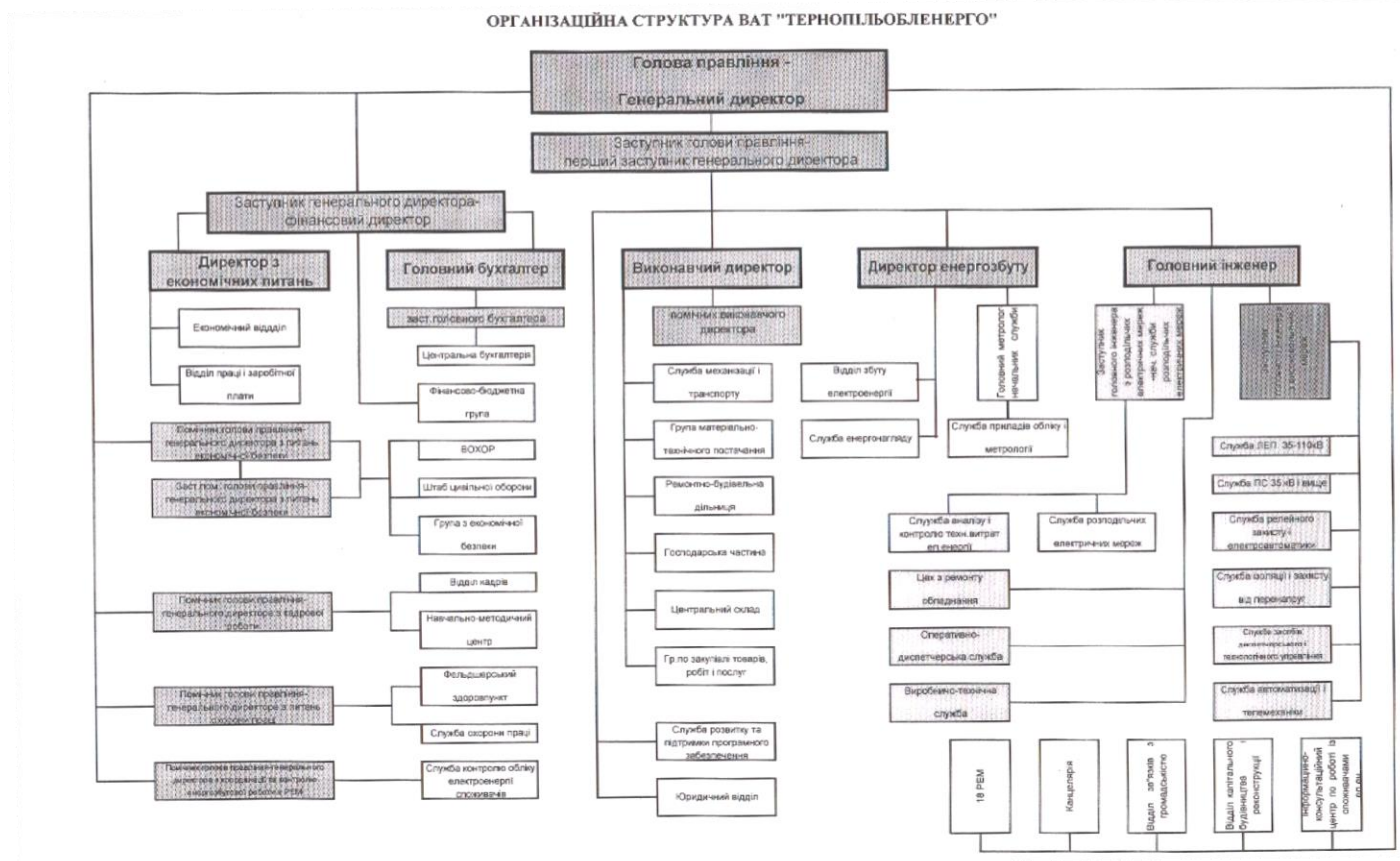

Рисунок. 2. 2– Організаційна структура ВАТ "Тернопільобленерго"

Організаційна структура (див.рис.2.2) підприємства ВАТ "Тернопільобленерго" є лінійною. Вона ґрунтується на концентрації всіх виробничих та управлінських функцій в руках одного керівника. Тут усі повноваження прямі

(лінійні) і виходять з вищого рівня управління. Перевагами даної організаційної структури належать:

- одна особа яка забезпечує відповідальність і має ряд зобов'язань;
- зрозумілий розподіл обов'язків та повноважень;
- оперативність в процесі прийняття важливих рішень;
- змога підтримати високий рівень дисципліни.

Цей тип організаційної структури сприяє стабільній та стійкій організації, оскільки кожен управлінець підпорядковується лише одному керівнику.

Недоліками лінійної організаційної структури є:

- не пристосування до майбутнього розширення підприємства;
- не є гнучкою;
- дуже завищені вимоги до компетентності керівника з усіх питань.

Організаційна структура ВАТ "Тернопільобленерго" є ще одним підтвердженням того, що вимоги при підборі персоналу є досить високими, адже в руках кожного працівника знаходиться доля товариства та клієнтів.

Проблеми в діяльності ВАТ "Тернопільобленерго" виникають через крадіжку проводів та електроенергії, це приносить найбільші втрати.

Щороку через спробу крадіжки майна електромереж в країні гине кілька людей. А з поглибленням кризи енергетики повоюються, що охочих на "легку наживу" побільшає. Якщо колись у крадіїв попитом користувалися струмонесучі частини – сітка, кутники, які переважно використовували для господарських цілей, то сьогодні крадуть трансформатори та кілометри проводів під високою напругою.

Водночас пункти прийому брухту чорних та кольорових металів охоче беруть у вигляді лому вкрадені кілометри електричних дротів та елементи електрообладнання.

Для здійснення аналізу фінансового стану ВАТ "Тернопільобленерго" використаємо Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31 грудня 2016-2018р.р. (Додаток А) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за

2016-2018р (Додаток Б), а також Річна інформація емітента цінних паперів за 2016-2018 роки.

2.2 Аналіз майна та джерел його формування на ВАТ "Тернопіль-обленерго"

Необхідність створення комплексної системи управління майном підприємства та забезпечення сталих позитивних результатів в умовах періодичного виникнення кризових явищ в економіці потребує глибокого вивчення причинно-наслідкових зв'язків та механізму формування результативних показників діяльності суб'єкта господарювання, вдосконалення існуючих та розробки нових підходів до вирішення проблеми достатності фінансово-майнового забезпечення функціонування суб'єктів господарювання та визначення збалансованої, оптимальної структури як майна підприємства, так і джерел його фінансування. Саме тому необхідно приділити увагу такому важливому аспекту господарської діяльності, як аналіз структури капіталу ВАТ "Тернопільобленерго";.

Найповніше збагнути структуру підприємства можна за допомогою Балансу.

Проведемо аналіз складу та структури балансу ВАТ "Тернопільобленерго" (Таблиця 2. 2). Дані розрахунки проведемо для Активу та Пасиву Балансу.

Завдання аналізу активів:

- оцінка стану, структури та динаміки зміни активів;
- оцінка впливу зміни активів на зміну фінансового стану;
- виявлення причин, позитивних і негативних тенденцій зміни активів;
- аналіз і оцінка ефективності функціонування активів.

**Таблиця 2.1– Оцінка динаміки статей балансу підприємства
ВАТ «Тернопільобленерго» за період 2016-2018 роки, тис. грн (Актив)**

Актив	Код рядка	2016 р.	2017 р.	Відхилення		2018 р.	Відхилення	
				Абсолютне, тис. грн.,	Відносне, %		Абсолютне, тис. грн.,	Відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Необоротні активи								
Нематеріальні активи	1000	7759	9711	1952	25,16	8386	-1325	-13,64
первісна вартість	1001	11491	14717	3226	28,07	15534	817	5,55
накопичена амортизація	1002	3732	5006	1274	34,14	7148	2142	42,79
Незавершені капітальні інвестиції	1005	14115	15431	1316	9,32	25780	10349	67,07
Основні засоби	1010	632145	678307	46162	7,30	749047	70740	10,43
первісна вартість	1011	1660304	1769116	108812	6,55	1905443	136327	7,71
Знос	1012	1028159	1090809	62650	6,09	1156396	65587	6,01
Інвестиційна нерухомість	1015	3028	3028	0	0,00	3028	0	0,00
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	3028	3028	0	0,00	3028	0	0,00
знос інвестиційної нерухомості	1017	–	–	–	–	–	–	–
Довгострокові біологічні активи	1020	–	–	–	–	–	–	–
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	–	–	–	–	–	–	–

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	–	–	–	–	–	–	–
Довгострокові фінансові інвестиції які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	–	–	–	–	10	–	–
інші фінансові інвестиції	1035	–	–	–	–	–	–	–
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	11	7	-4	-36,36	5	-2	-28,57
Відстрочені податкові активи	1045	726	201	-525	-72,31	591	390	194,03
Гудвіл	1050	–	–	–	–	–	–	–
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	–	–	–	–	–	–	–
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	–	–	–	–	–	–	–
Інші необоротні активи	1090	–	–	–	–	–	–	–
Нематеріальні активи	1000	–	–	–	–	–	–	–
первісна вартість	1001	–	–	–	–	–	–	–
Усього за розділом I	1095	657784	706685	48901	7,43	786847	80162	11,34
II. Оборотні активи								
Запаси	1100	11100	10255	-845	-7,61	12472	2217	21,62
Виробничі запаси	1101	11089	10244	-845	-7,62	12459	2215	21,62
Незавершене виробництво	1102	–	–	–	–	–	–	–
Готова продукція	1103	–	–	–	–	–	–	–

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Товари	1104	11	11	0	0,00	13	2	18,18
Поточні біологічні активи	1110	–	–	–	–	–	–	–
Депозити перестраховання	1115	–	–	–	–	–	–	–
Векселі одержані	1120	–	–	–	–	–	–	–
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	73763	65485	-8278	-11,22	104502	39017	59,58
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	6480	42532	36052	556,36	14599	-27933	-65,68
за виданими авансами	1130	5404	318	-5086	-94,12	7	-311	-97,80
з бюджетом	1135	–	–	–	–	–	–	–
у тому числі з податку на прибуток	1136	5350	299	-5051	-94,41	–	–	–
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	–	–	–	–	–	–	–
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	–	–	–	–	–	–	–
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	26168	11549	-14619	-55,87	14379	2830	24,50
Поточні фінансові інвестиції	1160	–	–	–	–	–	–	–
Грошові кошти та їх еквіваленти	1165	10870	11798	928	8,54	7950	-3848	-32,62
Готівка	1166	14	12	-2	-14,29	9	-3	-25,00
Розрахунки в банках	1167	10856	11786	930	8,57	7941	-3845	-32,62
Витрати майбутніх періодів	1170	–	–	–	–	–	–	–

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	–	–	–	–	–	–	–
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	–	–	–	–	–	–	–
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	–	–	–	–	–	–	–
резервах незароблених премій	1183	–	–	–	–	–	–	–
інших страхових резервах	1184	–	–	–	–	–	–	–
Інші оборотні активи	1190	–	–	–	–	–	–	–
Усього за розділом II	1195	133785	141937	8152	6,09	153909	11972	8,43
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	–	–	–	–	–	–	–
Баланс	1300	791569	848622	57053	7,21	940756	92134	10,86

Отже, проведений горизонтальний аналіз даних таблиці показав що вартість нематеріальних активів підприємства у 2018 році у порівнянні з попереднім роком зменшилась на 13,64% за рахунок значного збільшення накопиченої амортизації (на 42,79%), що свідчить про зменшення корисності цих нематеріальних активів.

У 2018 році вартість незавершених капітальних інвестицій склала 25780 тис.грн. і збільшилась у порівнянні з попереднім періодом в 1,7 рази (у порівнянні з 2016 роком – в 1,8 рази). Це говорить про здійснення ефективної інвестиційно-інноваційної політики на підприємстві, яка спрямована на модернізацію виробничих потужностей та розширене відтворення своїх необоротних активів.

Станом на 31.12.2016 року початкова вартість основних засобів складала 1660304 тис.грн. На початку періоду показник становив 6,55%. Наступного року початкова вартість основних засобів зросла на 7,71% в порівнянні з роком раніше. На кінець 2018 року сума початкової вартості основних засобів складала 1905443 тис.грн.

Станом на 2016 рік загальна вартість залишкової вартості основних засобів становила 632145 тис.грн. За першу половину досліджуваного періоду приріст основних засобів становив 7,30%. Це свідчить про підвищення виробничого та збутового потенціалу підприємства. У наступному періоді тенденція збереглася і приріст склав 10,43%.

Оскільки сума вкладених коштів у інвестиційну нерухомість становить 3028 тис.грн. і залишається упродовж років на одному рівні, можна стверджувати, що підприємство не надто активно вкладає інвестиції в майно для подальшого перепродажу чи здавання в оренду.

На початок 2016 року загальна вартість необоротних активів складала 657784 тис.грн. У 2017 році відбувся приріст необоротних активів на 7,43%. У наступному році тенденція збереглася і збільшення загальної вартості необоротних активів становило 11,34 %. Така позитивна тенденція свідчить про покращення майнового стану суб'єкта господарювання.

Стосовно оборотних активів спостерігалася наступна тенденція. На початку 2016 року сума виробничих запасів на підприємстві становила 11089 тис.грн. Порівняно з попереднім роком незначне зменшення запасів (на 7,62%) відбулося у 2017 році. Проте, вже у 2018 році відбулося збільшення суми запасів на 21,62%. Збільшення обсягів цієї статті активів позитивно впливає на безперервність процесу виробництва та збуту на підприємстві. Разом з тим, понад нормове їх накопичення може створювати деякі проблеми, які можуть в майбутньому призвести до залучення додаткових позикових ресурсів.

Загальна сума виробничих запасів на ВАТ «Тернопільобленерго» в кінці 2018 року склала 12459 тис.грн.

Сума дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги у 2016 році становила 73763 тис.грн. У наступному році відбулося зниження цього показника на 11,22%.. Проте, вже на кінець 2018 року відбувається зміна тенденції та значне збільшення суми дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги (на 59,58%), яка становила 104502 тис.грн.

Загальна вартість оборотних активів станом на 31.12.2016 року складала 133785 тис.грн. У наступних роках спостерігався приріст оборотних активів: на 6,09% у 2017 році та ще на 8,43% – у 2018р.

На розрахунковому рахунку та в касі, загальна сума грошових коштів у національній валюті постійно змінювалась, що є нормальним явищем у будь-якого суб'єкта господарювання.

У 2016–2018 роках короткострокових вкладень у фінансові інструменти підприємство не проводило.

Таким чином, в цілому за перший рік досліджуваного періоду сумарна вартість усіх активів підприємства складала 791569 тис.грн. У наступному році спостерігався приріст активів на 7,21%. Тенденція до збільшення вартості активів збереглася, а тому станом на 31.12.2018 року порівняно з попереднім роком приріст склав 10,86% .

Таблиця 2.2– Оцінка динаміки статей балансу підприємства ВАТ
«Тернопільобленерго» за період 2016-2018 роки, тис. грн (Пасив)

Пасив	№	2016р	2017р	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення	2018р	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Власний капітал								
Зареєстрований пайовий капітал	1400	15272	15272	0	0,00%	15272	0	0,00%
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	–	–	–	–	–	–	–
Капітал у дооцінках	1405	528074	526431	-1643	-0,31%	525346	-1085	-0,21%
Додатковий капітал	1410	497	566	69	13,88%	620	54	9,54%
Емісійний дохід	1411	–	–	–	–	–	–	–
Накопичені курсові різниці	1412	–	–	–	–	–	–	–
Резервний капітал	1415	–	–	–	–	–	–	–
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	31157	79958	48801	156,63	111523	31565	39,48%
Неоплачений капітал	1425	–	–	–	–	–	–	–
Вилучений капітал	1430	–	–	–	–	–	–	–
Інші резерви	1435	–	–	–	–	–	–	–
Усього за розділом I	1495	575000	622227	47227	8,21%	652761	30534	4,91%
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	–	–	–	–	–	–	–
Пенсійні зобов'язання	1505	–	–	–	–	–	–	–

Продовження табл. 2.2

Довгострокові кредити банків	1510	–	–	–	–	–	–	–
Інші довгострокові зобов'язання	1515	4962	6937	1975	39,80%	4296	-2641	-38,07%
Довгострокові забезпечення	1520	18448	19898	1450	7,86%	21407	1509	7,58%
Довгострокові забезпечення виплат персоналу	1521	18448	19898	1450	7,86%	21407	1509	7,58%
Цільове фінансування	1525	–	–	–	–	–	–	–
Благодійна допомога	1526	–	–	–	–	–	–	–
Страхові резерви	1530	–	–	–	–	–	–	–
у тому числі: резерв довгострокових зобов'язань	1531	–	–	–	–	–	–	–
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	–	–	–	–	–	–	–
резерв незароблених премій	1533	–	–	–	–	–	–	–
інші страхові резерви	1534	–	–	–	–	–	–	–
Інвестиційні контракти	1535	–	–	–	–	–	–	–
Призовий фонд	1540	–	–	–	–	–	–	–
Резерв на виплату джек-поту	1545	–	–	–	–	–	–	–

Продовження табл. 2.2

Довгострокові забезпечення виплат персоналу	1521	18448	19898	1450	7,86%	21407	1509	7,58%
Усього за розділом II	1595	23410	26835	3425	14,63%	25703	-1132	-4,22%
III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
Короткострокові кредити банків	1600	24992	4910	-20082	-80,35%	–		
Векселі видані	1605	5000	5000	0	0,00%	2000	-3000	-60,00
Поточна кредиторська заборгованість за: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	–	1138	–	–	1422	-1132	0
за товари, роботи, послуги	1615	17582	8242	-9340	-53,12%	97857	89615	1087,30
за розрахунками з бюджетом	1620	16409	14948	-1461	-8,90%	28286	13338	89,23
у тому числі з податку на прибуток	1621	–	–	–	–	–	–	–
за розрахунками зі страхування	1625	1931	2961	1030	53,34%	3706	745	25,16%
за розрахунками з оплати праці	1630	7562	11471	3909	51,69%	14606	3135	27,33%
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	118034	148907	30873	26,16%	112474	-36433	-24,47%

Продовження табл. 2.2

Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-	-	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-	-	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-	-	-	-	-	-
Поточні забезпечення	1660	-	-	-	-	-	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-	-	-	-	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-	-	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	1649	1983	334	20,25%	1941	-42	-2,1%
Усього за розділом III	1695	193159	199560	6401	3,31%	262292	62732	31,44%
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-	-	-	-	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	1900	791569	848622	57053	7,21%	940756	92134	10,86%

Отже, у таблиці проведено горизонтальний аналіз Пасивів в якій зареєстрований капітал на ВАТ «Тернопільобленерго» протягом 2016–2018 років залишався незмінним і становив 15272 тис.грн.

У складі власного капіталу підприємства упродовж досліджуваного періоду спостерігаються значні суми капіталу у дооцінках (у попередніх роках проводилась дооцінка основних засобів). Так, у 2016 році цей показник становив 528074 тис.грн. і несуттєво зменшувався у наступних роках (на 0,31% у 2017р. та на 0,21% у 2018р.). Також упродовж досліджуваного періоду спостерігається незначне збільшення додаткового капіталу підприємства, який на кінець 2018 року склав 620 тис.грн.

У 2016 році сума нерозподіленого прибутку становила 31157 тис. грн. В 2017 році показник збільшився на 156,63% порівняно з попереднім роком. Позитивне значення показника нерозподіленого прибутку є хорошим явищем, яке свідчить, що зростання власного капіталу суб'єкта господарювання відбувається за рахунок ефективної роботи менеджменту. Напрямок тенденції був таким же як і роком раніше. Тому, можна стверджувати, що менеджмент здатний виконувати поставлені перед ним завдання і досягати цілей зростання добробуту інвесторів. На кінець 2018 року сума нерозподіленого прибутку становила 111523 тис.грн. (зросла у порівнянні з попереднім роком на 39,48%).

Станом на 31.12.2016 року сума власного капіталу підприємства становила 57500 тис.грн. На кінець 2017 року цей показник збільшився на 8,21% порівняно з попереднім періодом. Це позитивна динаміка, яка свідчить про підвищення добробуту інвесторів і власників підприємства. Після цього сума власного капіталу продовжує зростати – на 4,91 % порівняно з роком раніше, що є однозначно позитивною тенденцією. На кінець 2018 року сума власного капіталу підприємства становила 652761 тис.грн.

У 2016 році сума інших довгострокових зобов'язань склала 4962 тис.грн. та збільшилась протягом року на 39,80%. Наявність довгострокових фінансових ресурсів позитивно впливає на ліквідність підприємства і створює

підґрунття для проведення гнучкої фінансової політики. В цілому, зростання суми довгострокових зобов'язань, з одного боку зменшує ризики втрати поточної ліквідності, але з іншого боку збільшує рівень процентних платежів.

У 2018 році на підприємстві відбулося погашення значної суми інших довгострокових зобов'язань, в результаті чого цей показник зменшився на 38,07% і становив 2641 тис.грн.

На початок досліджуваного періоду (станом на 31.12.2016 року) сума довгострокових забезпечень виплат персоналу становила 18448 тис.грн. Приріст цього елемента пасивів становив в 2017 році 7,86% порівняно з попереднім роком. У 2018 році сума збільшилась ще на 7,58% порівняно з попереднім роком. Тим самим, на протязі всього періоду підприємство створювало резерви для забезпечення витрат на оплату майбутніх відпусток персоналу та гарантійних зобов'язань.

У кінці 2016 року на підприємстві була значна сума позикових короткострокових коштів банків, яка становила 24992 тис.грн. Зменшення цього елемента пасивів спостерігалось в 2017 році порівняно з попереднім роком (на 20082 тис.грн., або на 80,35%). На кінець 2018 року сума позикових короткострокових коштів банку була повністю погашена.

В кінці 2016 року сума кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги (тобто товарні кредити від інших підприємств, які не оформлені векселем) становила 17582 тис.грн. У 2017 році сума зменшується на 53,12% порівняно з попереднім роком. Наступного року тенденція змінюється і кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги на підприємстві збільшується у 11,9 рази. Наприкінці 2018 року сума кредиторської заборгованості, в тому числі і товарних кредитів від інших підприємств, становила 97857 тис.грн.

В той же час, на ВАТ «Тернопільобленерго» спостерігаються значні суми наявної поточної кредиторської заборгованості за одержаними авансами, яка на кінець 2016 року становила 118034 тис.грн. та збільшилась упродовж року

на 26,16%. Проте, станом на 31.12.2018 року були проведені розрахунки по авансах, що призвело до зменшення даного показника на 24,47%.

В 2016 році сума інших поточних зобов'язань становила 1649 тис. грн. Значення показника збільшилось у 2017 році на 20,25 %. Сума цього елемента пасивів в незначній мірі коливалася в другій половині досліджуваного періоду та зменшилась лише на 2,1%. Наприкінці 2018 року сума інших поточних зобов'язань становила 1941 тис.грн.

Таким чином, у 2016 році загальна вартість пасивів становила 791569 тис.грн. Спочатку спостерігається приріст показника на 7,21%. Цей факт свідчить про підвищення загальної суми фінансових ресурсів підприємства, що використовується для здійснення своєї діяльності. Тенденція залишалася незмінною протягом всього періоду і приріст склав 10,86 % в останньому році порівняно з попереднім.

**Таблиця 2.3– Оцінка динаміки структурних змін статей балансу
ВАТ «Тернопільобленерго» за період 2016-2018 рр., тис. грн. (Актив)**

Актив	Код рядка	2016 р.	2017 р.	Питома вага		Абсолютне, тис. грн.,	2018р	Питом а вага, %	Абсо- лютне, тис. грн.,
				2016 р	2017 р				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Нематеріальні активи	1000	7759	9711	1,0	1,2	0,1	8386	0,9	-0,2
первісна вартість	1001	11491	14717	–	–	–	15534	–	–
накопичена амортизація	1002	3732	5006	–	–	–	7148	–	–
Незавершені капітальні інвестиції	1005	14115	15431	1,7	1,8	0,1	25780	2,7	0,9
Основні засоби	1010	632145	678307	79,9	79,9	0,1	749047	79,7	-0,2
первісна вартість	1011	1660304	1769116	–	–	–	1905443	–	–

Продовження табл. 2.3

Знос	1012	1028159	1090809				1156396		
Інвестиційна нерухомість	1015	3028	3028	0,4	0,4	0	3028	0,3	-0,1
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	3028	3028	–	–	–	3028	–	–
знос інвестиційної нерухомості	1017	–	–	–	–	–	–	–	–
Довгострокові біологічні активи	1020	–	–	–	–	–	–	–	–
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	–	–	–	–	–	–	–	–
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	–	–	–	–	–	–	–	–
Довгострокові фінансові інвестиції які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	–	–	–	–	–	10	–	–
інші фінансові інвестиції	1035	–	–	–	–	–	–	–	–
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	11	7	0,0	0,0	0	5	0,0	0,0
Відстрочені податкові активи	1045	726	201	0,1	0,0	0	591	0,0	0,0
Гудвіл	1050	–	–	–	–	–	–	–	–
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	–	–	–	–	–	–	–	–

Продовження табл. 2.3

Усього за розділом II	1195	133785	141937	16,9	16,7	0,1	153909	16,4	0,3
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	–	–	–	–	–	–	–	–
Баланс	1300	791569	848622	100,0	100,0	–	940756	100,0	–

Отже, у таблиці проведено вертикальний аналіз активів яка показує, що в 2016 році активи ВАТ «Тернопільобленерго» склалися на 83,1% із необоротних активів і на 16,9% з оборотних активів. Найбільш важливішими елементами у структурі оборотних активів були: дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (9,3% від загальної суми активів) та виробничі запаси (1,4% від загальної суми активів). Основним елементом необоротних активів упродовж року були основні засоби –79,9% від загальної суми активів. Крім цього, слід відмітити, що незавершені капітальні інвестиції та нематеріальні активи склали відповідно 1,7% та 1,0% від загальної суми активів підприємства.

Щодо 2017 року, то активи склалися з 83,3% необоротних активів і 16,7% з оборотних активів. У структурі активів підприємства тенденція не змінилася. Найбільш важливими елементами оборотних активів залишилися: дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (7,7% від загальної суми активів) та виробничі запаси (1,2% від загальної суми активів). головними необоротними активами протягом 2017 року були основні засоби (79,9% від загальної суми активів). Незавершені капітальні інвестиції та нематеріальні активи склали відповідно 1,8% та 1,2% від загальної суми активів підприємства.

Станом на 31.12.2018 року активи підприємства склалися з необоротних активів на 83,6%. Решта –16,4% припадає на оборотні активи. Як і в попередні роки, найбільш важливими елементами оборотних активів залишилися: дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (11,0% від

Продовження табл. 2.4

Інші резерви	1435	–	–	–	–	–	–	–	–
Усього за розділом I	1495	575000	622227	72,6	73,3	0,9	652761	69,3	-4,2
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення									
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	–	–	–	–	–	–	–	–
Пенсійні зобов'язання	1505	–	–	–	–	–	–	–	–
Довгострокові кредити банків	1510	–	–	–	–	–	–	–	–
Інші довгострокові зобов'язання	1515	4962	6937	1	0,8	-0,2	4296	4,5	3,7
Довгострокові забезпечення	1520	18448	19898	2,3	2,4	0	21407	2,2	-0,1
Довгострокові забезпечення виплат персоналу	1521	18448	19898				21407		
Цільове фінансування	1525	–	–	–	–	–	–	–	–
Благодійна допомога	1526	–	–	–	–	–	–	–	–
Страхові резерви	1530	–	–	–	–	–	–	–	–
у тому числі:									
резерв довгостро-кових зобов'язань	1531	–	–	–	–	–	–	–	–
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	–	–	–	–	–	–	–	–
резерв незароблених премій	1533	–	–	–	–	–	–	–	–
інші страхові резерви	1534	–	–	–	–	–	–	–	–
Інвестиційні контракти	1535	–	–	–	–	–	–	–	–
Призовий фонд	1540	–	–	–	–	–	–	–	–
Резерв на виплату джек-поту	1545	–	–	–	–	–	–	–	–
Усього за розділом II	1595	23410	26835	3	3,2	-0,2	25703	2,7	3,6

Продовження табл. 2.4

Поточні забезпечення	1660	–	–	–	–	–	–	–	–
Доходи майбутніх періодів	1665	–	–	–	–	–	–	–	–
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	–	–	–	–	–	–	–	–
Інші поточні зобов'язання	1690	1649	1983	1,8	0,2	-1,6	1941	0,2	0
Усього за розділом III	1695	193159	199560	24,4	23,5	2,9	262292	28	4,7
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	–	–	–	–	–	–	–	–
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	–	–	–	–	–	–	–	–
Баланс	1900	791569	848622	100,0	100,0		940756	100,0	

Отже, у таблиці проведено вертикальний аналіз пасивів ВАТ «Тернопільобленерго». Упродовж досліджуваного періоду вона виглядала наступним чином.

У 2016 році пасиви балансу склалися на 72,6% з власного капіталу, на 3,0% з довгострокових зобов'язань і забезпечень та на 24,4% з поточних зобов'язань і забезпечень. Доволі високою була питома вага власного капіталу, основну частину якого становив капітал у дооцінках (66,5 % від загальної суми пасивів). В той же час, нерозподілений прибуток склав 4,0% від загальної суми пасивів, а зареєстрований пайовий капітал – 2,0 % від загальної суми пасивів. Головними елементами забезпечень та зобов'язань підприємства були: поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами (15,0% від загальної суми пасивів), довгострокові забезпечення (2,3%), поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (2,2) та поточна

кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (2,0 % від загальної суми пасивів).

У 2017 році пасиви склалися на 73,3% з власного капіталу, на 3,2% з довгострокових зобов'язань і забезпечень та на 23,5% з поточних зобов'язань і забезпечень. Частка власного капіталу залишалася високою. Основним джерелом власного капіталу був капітал у дооцінках (62,0 % від загальної суми пасивів). В той же час, нерозподілений прибуток збільшився і склав 9,4% від загальної суми пасивів, а зареєстрований пайовий капітал залишився незмінним (2,0 % від загальної суми пасивів). Основними джерелами забезпечень і зобов'язань були: поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами (18,0% від загальної суми пасивів), довгострокові забезпечення (2,4% від загальної суми пасивів) та поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (2,0 % від загальної суми пасивів).

У 2018 році пасиви склалися на 69,3% з власного капіталу, на 2,7% з довгострокових зобов'язань і забезпечень та на 28,0% з поточних зобов'язань і забезпечень. Питома вага власного капіталу дещо зменшилась. Основу власного капіталу склав капітал у дооцінках (55,8% від загальної суми пасивів). Також вагомим елементом був нерозподілений прибуток, який збільшився і склав 11,8% від загальної суми пасивів, а зареєстрований пайовий капітал залишався стабільним (2,0% від загальної суми пасивів).

Головними статтями зобов'язань підприємства були: поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами (12,0% від загальної суми пасивів), поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (10,4%) та інші довгострокові зобов'язання (4,5% від загальної суми пасивів).

Таблиця 2.5– Розрахунок показників майнового стану
 ВАТ «Тернопільобленерго» за 2016-2018 рр.

№ з/п	Назва показника	Алгоритм розрахунку показника	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6
1	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	$K_{pвоз} = \frac{\Phi.1p.1010}{\Phi.1p.1300}$	0,79	0,79	0,79
2	Коефіцієнт зносу основних засобів	$K_{зоз} = \frac{\Phi.1p.1012}{\Phi.1p.1011}$	0,61	0,61	0,60
3	Коефіцієнт придатності основних засобів	$K_{поз} = \frac{\Phi.1p.1010}{\Phi.1p.1011}$	0,38	0,38	0,39
4	Коефіцієнт вводу основних засобів	$K_{ввоз} = \frac{\Phi.5p.260зр.5}{\Phi.1p.1011зр.4}$	0,06	0,08	0,10
5	Коефіцієнт вибуття основних засобів	$K_{воз} = \frac{\Phi.5p.260зр.8}{\Phi.1p.1011зр.3}$	0,02	0,02	0,03
6	Коефіцієнт компенсації вибуття основних засобів	$K_{квоз} = \frac{\Phi.5p.260зр.8}{\Phi.5p.260зр.5}$	0,27	0,25	0,27
7	Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	$Ч_{обвф} = \frac{\Phi.1p.1101 + p.1102}{\Phi.1p.1195}$	0,01	0,07	0,08
8	Частка основних засобів в активах	$Ч_{оз} = \frac{\Phi.1p.1010}{\Phi.1p.1300}$	0,79	0,79	0,79
9	Коефіцієнт оновлення основних засобів	$K_{ооз} = \frac{\Phi.1p.1011зр.4 - p.1011зр.3}{\Phi.1p.1011зр.4}$	0,04	0,06	0,07
10	Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах	$Ч_{дфi} = \frac{\Phi.1p.1030 + p.1035}{\Phi.1p.1300}$	–	–	–

11	Коефіцієнт мобільності активів	$K_{ma} = \frac{\Phi.1p.1195}{\Phi.1p.1095}$	0,20	0,20	0,19
----	---------------------------------------	--	------	------	------

З вище наведених розрахунків можемо констатувати наступні висновки щодо майнового стану підприємства:

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства визначається як співвідношення вартості ОВЗ (за вирахуванням суми їхнього зносу) до вартості майна підприємства. Цей коефіцієнт має бути не меншим 0,5. Реальна вартість основних фондів на підприємстві протягом досліджуваного періоду залишається незмінною і складає 0,79. Негативною стороною в діяльності підприємства є те, що основні засоби зношені на 61%, тому є застарілі та потребують оновлення, модернізації.

Коефіцієнт придатності основних засобів на підприємстві є доповненням до показника коефіцієнту зносу. Відповідно у 2016-2017рр. цей коефіцієнт становив 38% і за 2018 рік збільшився лише на 0,1%. В результаті цього, придатними до використання на кінець 2018р. є лише 39% вартості всіх основних засобів ВАТ «Тернопільобленерго». Його динаміка вказує, що на підприємстві не відбувається суттєвого покращення стану основних засобів.

Коефіцієнт оновлення основних засобів на підприємстві характеризує рівень оновлення основних засобів підприємства і є одним із основних оціночних показників. Його оптимальне значення залежить від потреб підприємства щодо поліпшення основного капіталу. Позитивною є ситуація, за якої значення коефіцієнту оновлення перевищує **коефіцієнт вибуття основних засобів на підприємстві**. У ВАТ «Тернопільобленерго» коефіцієнт оновлення основних засобів знаходиться в межах 0,04-0,07 і перевищує коефіцієнт вибуття (0,02-0,03), що в деякій мірі забезпечує поліпшення майнового стану підприємства. Проте, для підприємств з високим показником зносу основних засобів коефіцієнт оновлення має бути особливо значним, що забезпечить поліпшення технічного стану засобів у перспективі.

Частка обігових коштів підприємства у виробничій сфері у період з 2016 по 2018 роки значно змінилася. Так у 2016 році вона становила 0,01, у

2017 – 0,07, у 2018 склала 0,08. В період з 2016 по 2017 рік частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах збільшилась на 0,06, а в період з 2017р. по 2018р. – на 0,01, що свідчить про позитивну динаміку цього показника (поступове збільшення оборотних активів підприємства у виробничій сфері).

Показник **частки основних засобів в активах підприємства** у досліджуваному періоді залишався незмінним і становив 0,79. Тобто, за весь аналізований період у підприємства немає тенденції росту частки коштів, інвестованих в основні засоби у валюті балансу.

Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах підприємства відображає диверсифікацію активів підприємства. Проте, у ВАТ «Тернопільобленерго» упродовж досліджуваного періоду були практично відсутні довгострокові фінансові інвестиції, що можливо пов'язано із специфікою діяльності даного підприємства.

Коефіцієнт мобільності активів підприємства в період з 2016 по 2017 роки на підприємстві не змінився (0,2), а у 2018 році зменшився на 0,1 і склав 0,19. В свою чергу це вказує на те, що зменшується кількість обігових коштів, що припадає на одиницю не обігових, а також на те, що на підприємстві дещо зменшується потенційна можливість перетворення активів у ліквідні кошти.

Отже, можна зазначити що майновий стан ВАТ "Тернопільобленерго" є дещо складний, адже проведений аналіз показників майнового стану в період з 2016р. по 2018р. свідчать про те, що основні засоби на підприємстві є застарілими і потребують поступового, поетапного оновлення і модернізації. Також підприємство не надто активно проводить інвестиційну політику, оскільки частково інвестує кошти у власну діяльність та не здійснює інвестиції в інші підприємства.

Значення показника ліквідності ВАТ «Тернопільобленерго» (табл. 2.6) нижче нормативного значення за весь досліджуваний період, тобто підприємство не здатне погасити всі свої зобов'язання протягом 2016-2018 років. Так, у 2016 році на кожну гривню поточних зобов'язань припадало 0,69

грн. оборотних активів. В 2017 році на кожну гривню поточних зобов'язань припадало 0,71 грн. оборотних активів, а у 2018 році – 0,59 грн.

Таблиця 2.6– Розрахунок відносних показників ліквідності
ВАТ «Тернопільобленерго» за 2016-2018 рр.

№ з/п	Назва показника	Алгоритм розрахунку показника	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{ал} = \frac{\Phi.1p.1160 + p.1165}{\Phi.1p.1695 + p.1700}$	0,06	0,06	0,03
2	Коефіцієнт проміжної ліквідності	$K_{прл} = \frac{\Phi.1p.1160 + p.1165 + p.(1120 + \dots + 1155)}{\Phi.1p.1695 + p.1700}$	0,66	0,66	0,57
3	Коефіцієнт поточної ліквідності	$K_{пл} = \frac{\Phi.1p.1195 + p.1200}{\Phi.1p.1695 + p.1700}$	0,69	0,71	0,59
4	Показник покриття	$Пп = \frac{\Phi.1p.1195}{\Phi.1p.1695}$	0,69	0,71	0,59
5	Показник співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості	$K_{дкз} = \frac{\Phi.1p.(1120 + 1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1155) / \Phi.1p.(1605 + 1615 + 620 + 1630 + 1635 + 1640 + 1645)}{\Phi.1p.1695 + p.1700}$	0,68	0,64	0,52

Значення показника ліквідності ВАТ «Тернопільобленерго» нижче нормативного значення за весь досліджуваний період, тобто підприємство не здатне погасити всі свої зобов'язання протягом 2016-2018 років. Так, у 2016 році на кожну гривню поточних зобов'язань припадало 0,69 грн. оборотних активів. В 2017 році на кожну гривню поточних зобов'язань припадало 0,71 грн. оборотних активів, а у 2018 році – 0,59 грн.

Щодо показника абсолютної ліквідності, то в 2016 році підприємство могло негайно погасити 0,06 грн. поточних зобов'язань. У 2017 році значення показника не змінилося, а у 2018 році – зменшилось вдвічі і становило лише 0,03 грн.

В 2017 році значення показника становило 0,64. У 2018 році політика управління кредиторською та дебіторською заборгованістю на підприємстві була дещо ефективнішою тому що, на кожну гривню кредиторської заборгованості припадало 0,52 гривень дебіторської заборгованості.

2.3. Аналіз фінансової результативності та рентабельності ВАТ «Тернопільобленерго»

Ефективність використання ресурсів, вкладеного капіталу – саме за цим повинен слідкувати керівник, щоб спрямувати свою діяльність в правильному напрямку. Незважаючи на те, що показників фінансової діяльності є досить багато – проте кожен з них є важливим і повинен звертатись до уваги.

Аналіз діяльності підприємства дозволяє здійснити фінансова звітність, яка базується на даних бухгалтерського обліку і дозволяє на основі своїх даних здійснювати прийняття рішень, дати досить повну інформацію про фінансовий стан підприємства, його стійкість та можливі перспективи.

В сучасний період вона є доступною для широкого кола користувачів, адже є публічною.

Даний розділ роботи буде базуватись на даних Балансу (Форма №1), Звіту про фінансові результати (Форма №2), ВАТ "Тернопільобленерго" за 2016–2018 роки.

Таблиця 2.7– Оцінка динаміки структурних змін доходів і витрат ВАТ "Тернопільобленерго" за 2016-2018 рр., тис. грн.

Стаття	Код рядка	2016 р.	2017 р.	Питома вага, %		Абсолютне, тис. грн.,	2018 р.	Питома вага 2018р., %	Абсолютне, тис. грн.,
				2016 рік	2017 рік				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1412130	1836845	99,05	99,65	0,6	2077920	99,69	0,04

Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-	-	-	-	-	-	-
---------------------------------	------	---	---	---	---	---	---	---	---

Продовження табл.2.7

Премії підписані, валова сума	2011		-	-	-	-	-	-	-
Премії, передані у перестраховання	2012	-	-	-	-	-	-	-	-
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-	-	-	-	-	-	-
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-	-	-	-	-	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	1333279	1678177	93,90	93,50	-0,4	193682 1	95,16	1,66
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-	-	-	-	-	-	-
Валовий : прибуток	2090	78851	158668	x	x	x	14109 9	x	x
Збиток	2095	-	-	-	-	-	-	-	-
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-	-	-	-	-	-	-
Дохід (витрати) від зміни страхових резервів	2110	-	-	-	-	-	-	-	-
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-	-	-	-	-	-	-
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші операційні доходи	2120	13500	6513	0,95	0,35	-0,6	6442	0,31	-0,04
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	-	-	-	-	-	-	-
Дохід від первісного визначення біологічних активів і	2122	-	-	-	-	-	-	-	-

сільськогосподарсько ї продукції									
Адміністративні витрати	2130	27980	30310	1,97	1,69	-0,28	36547	1,80	0,11
Витрати на збут	2150	40060	35807	2,82	2,00	-0,82	39571	1,94	-0,06

Продовження табл.2.7

Інші операційні витрати	2180	8164	27792	0,58	1,55	0,97	5373	0,26	-1,29
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	–	–	–	–	–	–	–	–
Витрати від первісного визначення біологічних активів і сільськогосподарсько ї продукції	2182	–	–	–	–	–	–	–	–
Фінансовий результат від операційної діяльності : прибуток	2190	16147	71272	x	x	x	66050	x	x
Збиток	2195	–	–	–	–	–	–	–	–
Доход від участі в капіталі	2200	–	–	–	–	–	–	–	–
Інші фінансові доходи	2220	30	7	0,00	0,00	0,00	1	0	0
Інші доходи	2240	–	–	–	–	–	–	–	–
Фінансові витрати	2250	10126	3384	0,71	0,19	-0,52	3844	0,19	0
Втрати від участі в капіталі	2255	–	–	–	–	–	–	–	–
Інші витрати	2270	–	–	–	–	–	–	–	–
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	–	–	–	–	–	–	–	–
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	6051	67895	x	x	x	62207	x	x
Збиток	2295	–	–	–	–	–	–	–	–
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-350	-19283	0,02	1,07	1,05	-13133	0,65	-0,42
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	–	–	–	–	–	–	–	–
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	5701	48612	x	x	x	49074	x	x

збиток	2355	–	–	100	100	–	–	100	–
--------	------	---	---	-----	-----	---	---	-----	---

Таблиця 2.8– Оцінка динаміки структурних змін елементів операційних витрат ВАТ "Тернопільобленерго" за 2016-2018 рр., тис. грн.

Назва статті	Код рядка	2016 р.	2017 р.	Питома вага, %		Абсолютне, тис. грн.,	2018 р.	Питома вага, % 2018 рік	Абсолютне, тис. грн.,
				2016 рік	2017 рік				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Матеріальні затрати	2500	121404	94841	27,77%	20,55%	-6,08%	96380	19,33%	-2,36%
итрати на оплату праці	2505	176959	193357	40,47%	41,89%	3,75%	231999	46,53%	2,31%
Відрахування на соціальні заходи	2510	37420	41095	8,56%	8,90%	0,84%	49324	9,89%	0,49%
Амортизація	1515	60182	69823	13,76%	15,12%	2,21%	73757	14,79%	-1,18%
Інші операційні витрати	2520	41264	62526	9,44%	13,54%	4,86%	47152	9,46%	-4,84%
Разом	2550	437229	461642	100,00%	100,00%	х	498612	100,00%	х

У структурі операційних витрат за елементами (табл. 6) за даними 2018 року найбільшу питому вагу мають витрати на оплату праці – 46,53%, далі матеріальні витрати – 19,33%, далі, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати та – відповідно 14,79; 9,89; 9,46 %. Суттєвих змін у структурі операційних витрат порівняно з попередніми роками досліджуваного періоду не відбулося (див.рис.2.1).

Серед елементів операційних витрат темп приросту у 2018 році до попереднього року мали витрати на оплату праці (2,31 %) та, відрахування на соціальні заходи (0,49 %), інші операційні витрати навпаки зменшилися на 15374 тис.грн (4,84%). Загальна величина операційних витрат у 2018 році порівняно з попереднім періодом збільшилася на 36970 тис.грн, або на 8%.

Враховуючи, що у структурі операційних витрат ВАТ "Тернопільобленерго" велику питому вагу займають витрати на оплату праці, необхідно проаналізувати склад, структуру та ефективність використання фонду заробітної плати на підприємстві та в подальшому шукати резерви зниження даного показника.

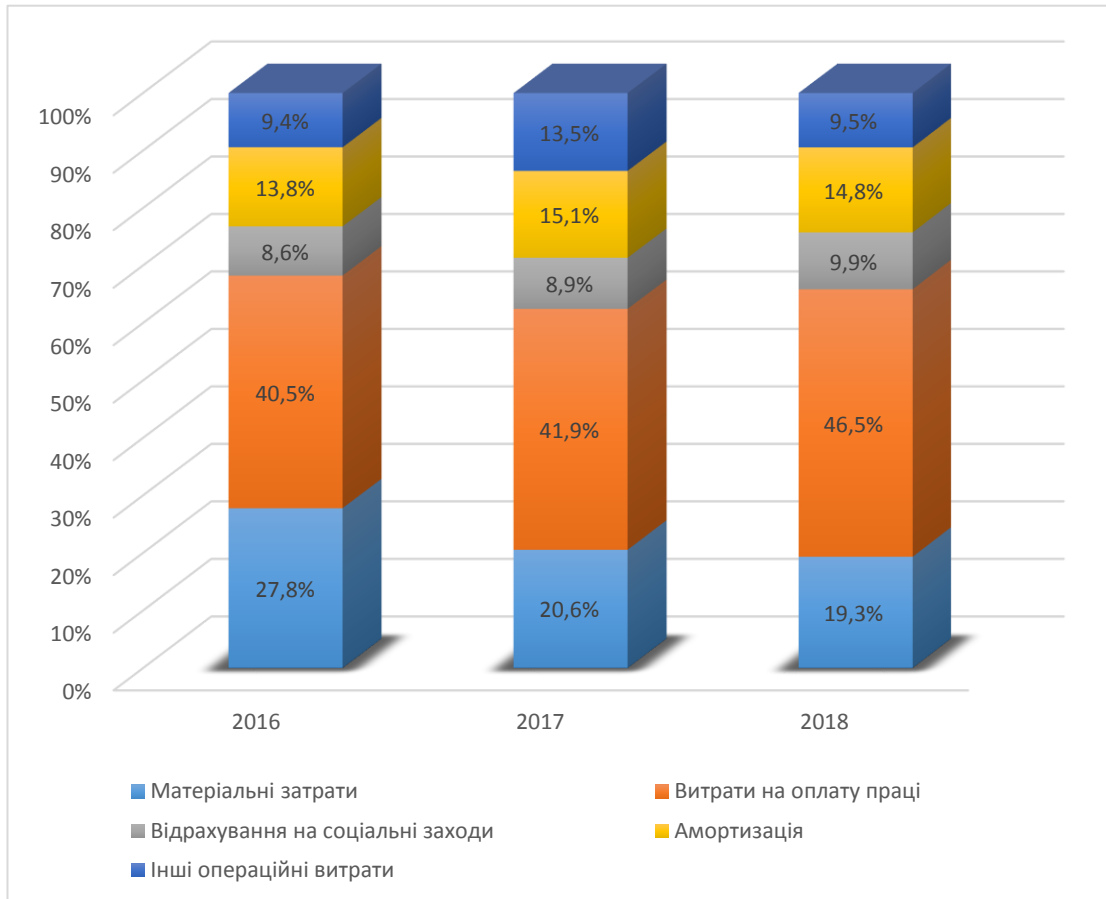

Рисунок 2.1– структура операційних витрат ВАТ «Тернопільобленерго»

Далі необхідно проаналізувати динаміку показників прибутку підприємства. Оцінка проводиться методом порівняння фактичних даних за звітний період зі звітними даними за попередній період (див.табл. 2.10).

Таблиця 2.9– Оцінка динаміки показників прибутку
ВАТ "Тернопільобленерго" за 2016-2018 рр., тис. грн.

Показник	Код рядка	2016р.	2017 р.	Відхилення		2018р.	Відхилення	
				Абсолютне, тис. грн.,	Відносне, %		Абсолютне, тис. грн.,	Відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1412130	1836845	424715	30,08%	2077920	241075	13,12%
Валовий прибуток	2090	2090	78851	76761	3672,78%	158668	79817	101,23%
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	–	–	–	–	–	–	–
Дохід (витрати) від зміни страхових резервів	2110	–	–	–	–	–	–	–
Інші операційні доходи	2120	13500	6513	-6987	-51,76%	6442	-71	-1,09%
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за спра-ведливою вартістю	2121	–	–	–	–	–	–	–
Дохід від первісного визначення біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	–	–	–	–	–	–	–
Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)	2190	16147	71272	55125	341,39%	66050	-5222	-7,33%

Продовження табл. 2.9

Доход від участі в капіталі	2200	–	–	–	–	–	–	–
Інші фінансові доходи	2220	30	7	-23	-76,67%	1	-6	-85,71%
Інші доходи	2240	–	–	–	–	–	–	–
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	–	–	–	–	–	–	–
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток)	2290	6051	67895	61844	1022,05%	62207	-5688	-8,38%
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-350	-19283	-18933	5409,43%	13133	32416	-168,11%
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	–	–	–	–	–	–	–
Чистий фінансовий результат (прибуток)	2350	5701	48612	42911	752,69%	49074	462	0,95%

У 2016 році загальна величина чистого доходу ВАТ "Тернопільобленерго" становила 1412130 тис.грн. В 2017 році приріст становив 30,08% порівняно з роком раніше. Також у 2018 році чистий дохід підприємства збільшився ще на 13,12% у порівнянні з попереднім роком. Приріст обсягу наданих послуг з постачання та розподілення електроенергії підприємством позитивно впливає на фінансове становище підприємства, збільшує його частку ринку. На кінець 2018 року сумарний обсяг чистого доходу становив 2077920 тис.грн.

У 2017 році приріст собівартості продукції не перевищує приріст виручки. Це однозначно позитивна тенденція, яка вказує на те, що в підприємства залишається більше коштів для здійснення інших витрат. Проте, у 2018 році ситуація на підприємстві протилежна і собівартість змінюється більш швидким темпом порівняно з сумою виручки. Це пов'язано з перерозподілом функцій підприємства у 2018 році, а саме: доходи від наданих послуг з постачання електроенергії частково акумулюються на ДП

«Енергопостач» (підприємство займається реалізацією електроенергії), а витрати на розподілення та постачання електроенергії залишаються на ВАТ "Тернопільобленерго".

В 2016 році сума валового прибутку становила 2090 тис.грн. Упродовж досліджуваного періоду спостерігається тенденція до зростання цього важливого показника. Так, в 2017 році сума валового прибутку ВАТ "Тернопільобленерго" склала 78851 тис.грн., а у 2018р. – 158668 тис.грн.

Спочатку, а саме у 2016 році сума витрат на збут становила 4060 тис.грн. У 2017 році відбулося зменшення витрат на збут на 10,62% в порівнянні з роком раніше. Витрати на збут на підприємстві пов'язані в основному з постачанням електроенергії кінцевим споживачам через лінії електропередач.

Наступного року спостерігається збільшення суми витрат на збут на 10,51% в порівнянні з роком раніше. На кінець 2018 року сума витрат на збут в енергопостачанні становила 39571 тис. грн.

За 2016 рік сума адміністративних витрат становила 27980 тис.грн. Приріст статті витрат становив у 2017 році 8,33 % в порівнянні з попереднім періодом. В подальшому тенденція збереглася і сума управлінських витрат збільшилась на 20,58%. На кінець 2018 року сума управлінських витрат становила 36547 тис.грн.

В 2016 році сума фінансового результату від операційної діяльності становила 16147 тис.грн. прибутку. Позитивне значення цього показника свідчить про ефективну основну діяльність підприємства, яка здатна генерувати прибуток. Негативне значення показника означає низьку ефективність операційного процесу. У 2017 році сума прибутку (збитку) від операційної діяльності склала 71272 тис.грн., а у 2018р. – 66050 тис.грн.

Фінансова політика підприємства дозволила отримати йому в 2016 році 30 тис.грн. доходів. Зменшення відсотків, які підприємство отримало в 2017 році, становить 76,67% в порівнянні з роком раніше. Фінансова політика підприємства не націлена на отримання процентних доходів від інвестування в боргові цінні папери та надання фінансових ресурсів в користування іншим

учасникам фінансового ринку. У 2018 році спостерігається подальше зменшення обсягу відсотків до отримання - на 85,71% в порівнянні з роком раніше. За 2018 рік сума процентних доходів склала лише 1 тис. грн.

У 2016 році сума відсотків до сплати (фінансові витрати) підприємства склала 10126 тис.грн. Це свідчить, що підприємство активно використовує у своїй діяльності позиковий капітал. У 2017 році витрати на сплату відсотків у порівнянні з попереднім роком зменшились на 66,58%, а у 2018 році – збільшились на 13,59%.

Значення показника поточного податку на прибуток у досліджуваному періоді коливалося з року в рік в залежності від суми отриманого підприємством позитивного фінансового результату до оподаткування.

Як результат розглянутих вище факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства, ВАТ «Тернопільобленерго» сформувало позитивний чистий фінансовий результат у 2016 році, який склав 5701 тис.грн. Сума чистого прибутку в 2017 році, становила 48612 тис.грн. Це позитивне явище, яке свідчить про те, що підприємство діє ефективно і може генерувати прибуток для своїх інвесторів. Така ж позитивна тенденція збереглася і в наступному році. За 2018 рік сума чистого фінансового результату від усієї діяльності підприємства склала 49074 тис.грн. прибутку.

Таблиця 2.10 – Розрахунок показників рентабельності
ВАТ «Тернопільобленерго» за 2016-2018 рр.

№ з/п	Назва показника	Алгоритм розрахунку показника	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6
1	Рентабельність активів (майна, сукупного капіталу)	$P_a = \frac{\Phi.2p.2350}{\Phi.1p.1300}$	0,72%	5,73%	5,22%
2	Рентабельність власного капіталу	$P_{вк} = \frac{\Phi.2p.2350}{\Phi.1p.1495}$	0,99%	7,81%	7,52%
3	Рентабельність продукції	$P_{пр} = \frac{\Phi.2p.2090}{\Phi.2p.2050}$	5,91%	9,45%	7,29%

Продовження табл.2.10

4	Валова рентабельність продажу	$BP_n = \frac{\Phi.2p.2090}{\Phi.2p.2000}$	5,58%	8,64%	6,79%
5	Операційна рентабельність продажу	$OP_n = \frac{\Phi.2p.2190}{\Phi.2p.2000}$	1,14%	3,88%	3,18%
6	Чиста рентабельність продажу (коефіцієнт рентабельності діяльності)	$CP_n = \frac{\Phi.2p.2350}{\Phi.2p.2000}$	0,40%	2,65%	2,36%

Рентабельність активів (майна) ВАТ «Тернопільобленерго» в 2016 році склала 0,72%, тобто на кожну гривню активів підприємство отримало лише 0,72 копійки чистого прибутку. У 2017 році цей показник покращився і, на кожну вкладену в активи гривню було отримано 5,73 копійки чистого прибутку. У 2018 році значення показника рентабельності активів дорівнювало 5,22 %.

Показник рентабельності підприємства показує, що в 2016 році кожна вкладена підприємцями гривня принесла їм 0,99 копійок чистого прибутку. Це малий показник, який вказує про незадовільну ефективність роботи підприємства. В 2017 році кожна вкладена власниками гривня коштів принесла їм 7,81 копійок чистого прибутку, тобто ефективність роботи дещо покращилась, проте була ще досить низькою. У 2017 році кожна вкладена власниками гривня коштів принесла їм 7,52 копійок чистого прибутку.

Валова рентабельність продажів показує ефективність виробничої діяльності підприємства, а також ефективність політики ціноутворення. У 2016 році значення показника валової рентабельності продажів було 5,58%. Це означає, що в підприємства залишалися грошові кошти, які можна було використовувати на інші витрати. У 2016 році валова рентабельність продажів

по прибутку від реалізації становила 8,64%, а у 2018 році на кожну гривню виручки підприємство одержувало 0,07 гривень прибутку від реалізації електроенергії та надання інших послуг.

Операційна рентабельність продажів показує рентабельність підприємства після вирахування витрат на виробництво і збут товарів.

Рентабельність реалізованої електроенергії за чистим отриманим прибутком показує скільки припадає чистого прибутку на одиницю виручки. У 2016 році кожна отримана гривня виручки ВАТ «Тернопільобленерго» дозволила отримати лише 0,004 грн. чистого прибутку. У 2017 році рентабельність продажів по прибутку від реалізації значно покращилась і на кожну гривню отриманої виручки припадало 0,03 грн. чистого прибутку. На кінець 2018 року значення показника становило 2,36%.

Висновки до розділу 2

Аналіз фінансового стану підприємства є найважливішою характеристикою його економічної діяльності.

Як свідчать наведені дані та проведений аналіз фінансової-господарської діяльності ВАТ "Тернопільобленерго" в цілому фінансовий результат до оподаткування упродовж досліджуваного періоду був позитивним і склав у 2018 році – 62207 тис. грн. прибутку.

Позитивним явищем на підприємстві є: приріст загальної вартості необоротних активів; збільшення вартості оборотних активів; збільшення незавершених капітальних інвестицій, що свідчить про ефективну інвестиційно–інноваційну політику. Також слід відмітити зростання власного капіталу за рахунок збільшення величини нерозподіленого прибутку та погашення у 2018 році значної суми довгострокових зобов'язань.

Проте, майновий стан підприємства залишається дещо складним. Значне збільшення накопиченої амортизації основних засобів (на 42,8%) свідчить про зменшення їх корисності та зношеність (на 61%) і потребує оновлення та модернізації необоротних активів. Незадовільні показники загальної і швидкої ліквідності оборотних активів та значні обсяги дебіторської та кредиторської заборгованості і надалі залишаються проблемними питаннями підприємства.

Таким чином, найважливішими умовами для здійснення ефективної фінансово-господарської діяльності ВАТ "Тернопільобленерго" та зростання прибутку є: збільшення обсягу реалізації електроенергії споживачам, пошук резервів зниження собівартості, оптимізація розмірів і структури обігових коштів, підвищення рівня забезпеченості обігових активів довготерміновими джерелами їх формування, дотримання платіжної дисципліни у розрахунках з постачальниками і покупцями, модернізація основних засобів (ліній електропередач та підстанцій), запровадження сучасних технологій у розподіленні та постачанні електроенергії кінцевим споживачам.

3. Проектно-рекомендаційна частина.

Шляхи покращення інноваційної діяльності підприємства

3.1 Шляхи впровадження елементів зеленої енергетики у діяльність підприємства ВАТ «Тернопільобленерго»

Науковцями досліджено, що на 2018 рік існувало чотири найпотужніші джерела енергії для України: природний газ, ядерна енергетика, вугілля, а також нафта та нафтопродукти. Але з швидкими темпами використання нафти та газу цих ресурсів людству вистачить всього на 60 років [42].

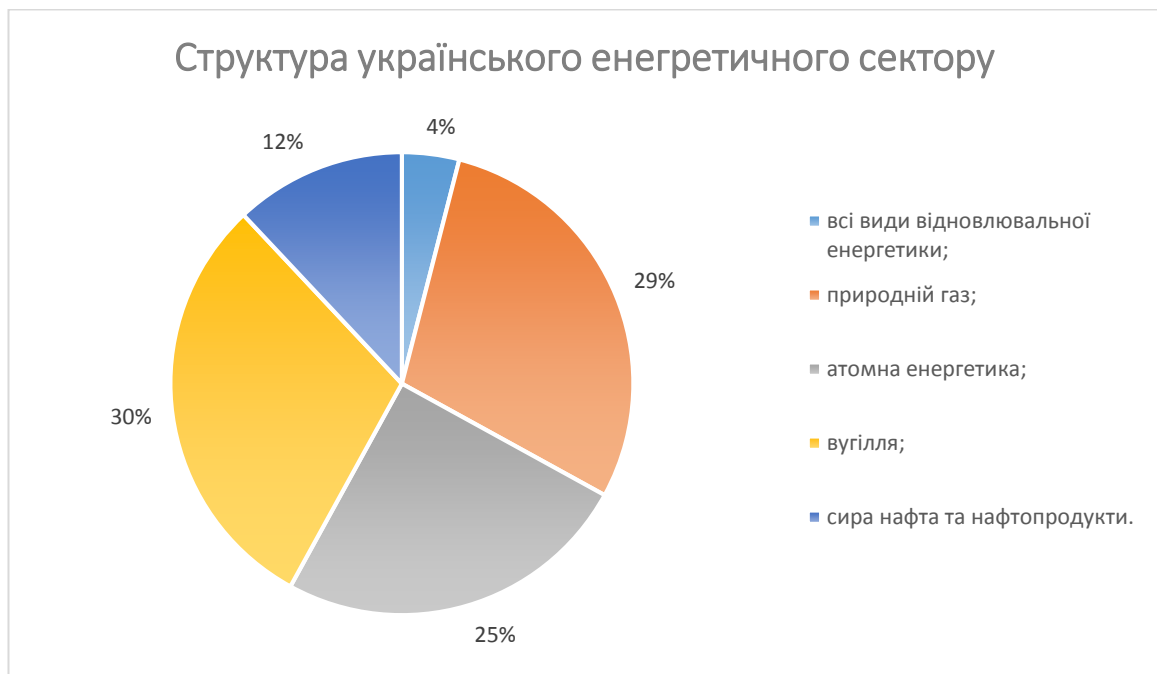

Рисунок 3.1 – Структура українського енергетичного сектору

Як результат, країни ЄС активно сприяють впровадженню альтернативних джерел енергії. До 2020 року їхня частка у структурі виробництва електроенергії повинна бути до 25%, а у 2030 — вже на половину. І сонячну електростанцію можна побудувати дешевше, ніж вугільну [42].

Плани України є менш глобальні. Згідно з енергетичною стратегією 2035 року, до цього терміну ВДЕ мають досягнути чверті від усієї енергетики. А у доповіді “Перехід України до відновлюваних джерел енергії до 2050 року” амбітно стверджують, що до цього часу Україна зможе забезпечити 91% власних енергетичних потреб “зеленою енергією”[42].

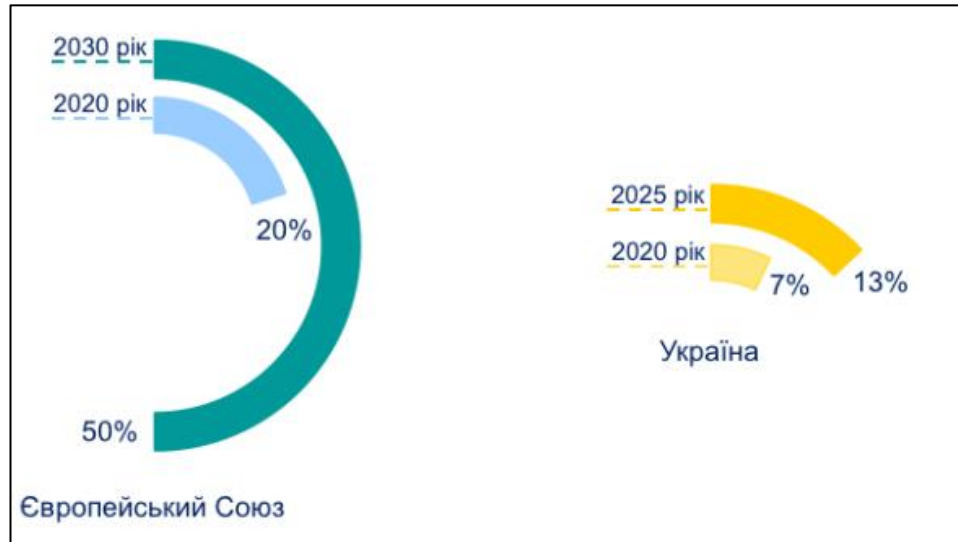

Рисунок 3.2– частка альтернативних джерел енергії в структурі виробництва електроенергії

Але як і раніше в країні домінує атомна і теплова енергетика (див.рис.3.5).

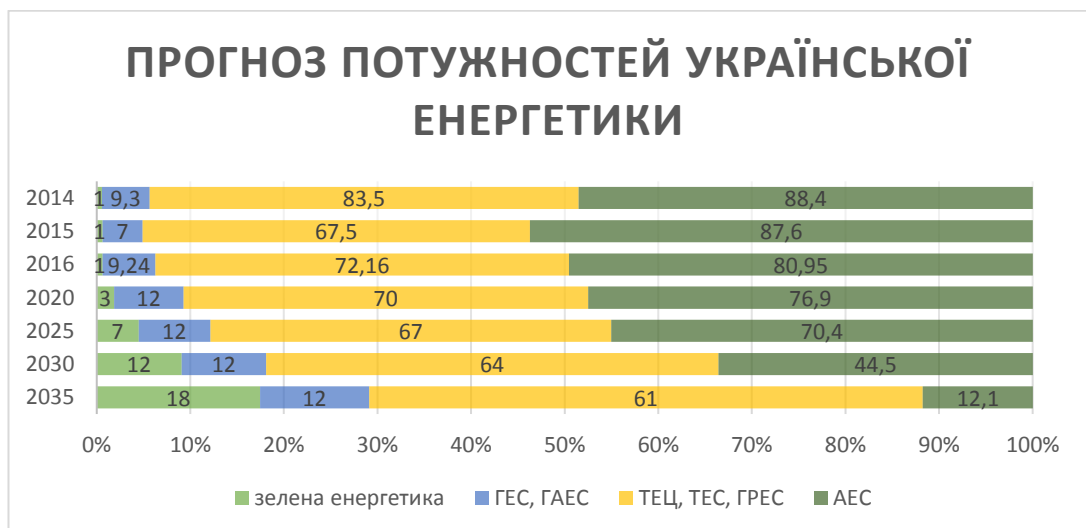

Рисунок 3.3– прогноз потужностей української енергетики до 2035р.,млрд. кВт.год

“Сонце” – найбільш динамічна “зелена” зірка. Кількість енергії яка надходить на поверхню Землі за тиждень, перевищує енергію всіх світових запасів нафти, газу, вугілля та урану. До 2050 року енергія сонця буде забезпечувати 20-25% світових потреб в електроенергії. Тому більшість країн світу на державному рівні мають ціль на її довготривалий розвиток .

Розвиток енергетики сонця та використання ВДЕ зробить Україну більш конкурентоспроможною. Згідно з дослідженням Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA) за 2016 рік, “у 2030 році збільшення використання поновлюваних джерел енергії зменшить загальні витрати енергетичної системи України”. Це також матиме позитивні екологічні та медичні наслідки: знизиться рівень смогу та зменшаться викиди вуглекислого газу[42].

Однак на практиці існує багато перешкод для зростання ринку сонячної енергії:

- висока ціна на сонячні системи;
- відсутність коштів у підприємств;
- немає точних механізмів стимулювання виробництва;
- відсутність тактової державної політики, а саме – невдалі “зелені тарифи”.

Одним з варіантів економії з застосуванням ВДЕ (відновлювальних джерел енергії) є використання сонячної енергії для освітлення вулиць на території ВАТ "Тернопільобленерго" та застосування сонячних панелей як додаткове джерело енергії.

В Тернопільській області налічується в середньому 1600годин сонця на рік, що є хорошим показником.

Розглянемо варіант встановлення сонячної електростанції "Оптимальна" на 800 Вт/год вартістю 42920 грн.

Потужність обраної фотоелектричної станції складає 800 Вт, робоча напруга системи складає 24 В.

Обрана сонячна електростанція (рисунок 3. 1) складається з:

- Монокристалічний фотомодуль Altek ALM 200M (4 шт.);
- Контролер заряду ACM3024Z 12-24В, 30А (1 шт.)
- Акумуляторна батарея LogicPower LP-MGL 200 АН (2 шт.)
- Джерело безперебійного живлення Logicpower LPY-W-PSW-1500VA (1 шт.)

Складові елементи електростанції «Оптимальна»

Рисунок 3.4 – Компоненти сонячної електростанції "Оптимальна"

Електричні характеристики даної сонячної електростанції (літній період):

- За добу така установка може згенерувати від 3,6 кВт до 9,6 кВт (в залежності від погодніх умов);
- Середньомісячна виробітка електроенергії – 172 кВт;
- Запас закумуляованої електроенергії – 4,8 кВт·год;
- Максимальна потужність навантаження – 1050 Вт (короткочасно 1500 Вт);

При попаданні сонячного світла на фотомодулі Altek ALM 200M генерується напруга, якою через контролер заряду, заряджаються акумуляторні батареї. Проте, 24В постійної напруги акумуляторних батарей

потрібно перетворити у 220В змінної, потрібно джерело безперебійного живлення чи інвертор напруги.

Контролер заряду АСМ3024Z 12-24В (30 Ампер) це пристрій який оптимальним чином заряджає акумулятор на 100%, не допускаючи при цьому його перезарядки.

Для збереження отриманої електроенергії використано дві акумуляторні батареї LogicPower LP-MGL 200. Акумулятори не потребують обслуговування, не виділяють шкідливих випарів та найкраще підходять для альтернативної енергетики.

Гарантійний термін роботи такої станції становить 25 років.

Для того щоб порівнювання різні проекти або варіанти одного проекту й вибирати кращий з них рекомендується використовувати такі основні показники: дисконтований прибуток (P_t), дисконтовані інвестиції (IC), чистий дисконтний дохід (NPV), індекс рентабельності (PI) та термін окупності (T).

Дана електростанція може бути використана для забезпечення електроенергією певної частини адміністративного корпусу ВАТ "Тернопіль-обленерго". Також отримана електроенергія може бути продана за "Зеленим" тарифом. Враховуючи значення "Зеленого" тарифу та середнє значення потужності електроустановки "Оптимальна" побудуємо таблицю для відображення грошових надходжень (табл. 3.1) за період 2019-2031рр. При цьому врахуємо що середньодобовий виробіток електроенергії становить 6 кВт електроенергії, норма дисконту становить 15% ($r = 0,15$).

Чистий приведений прибуток (NPV) :

$$NPV = \sum_t \frac{P_t}{(1+r)^t} - IC \quad (3.1)$$

де P_t – грошові надходження за період t .

IC – інвестиції (витрати) на проект.

Розрахунки проведемо для періоду 2016-2029рр.

Таблиця 3.1 – **Грошові надходження від використання електростанції**
"Оптимальна"

Рік	"Зелений" тариф, грн	P, грн	$\frac{P_t}{(1+r)^t}$
2019	3, 5041	8441, 3769	7340, 328
2020	3, 5041	8441, 3769	6382, 894
2021	3, 5041	8441, 3769	5550, 342
2022	3, 5041	8441, 3769	4826, 385
2023	3, 1147	7503, 3123	3730, 472
2024	3, 1147	7503, 3123	3243, 889
2025	3, 1147	7503, 3123	2820, 773
2026	3, 1147	7503, 3123	2452, 846
2027	3, 1147	7503, 3123	2132, 91
2028	2, 7254	6565, 4886	1622, 888
2029	2, 7254	6565, 4886	1227, 137
2030	2, 7254	6565, 4886	1067, 075
2031	2, 7254	6565, 4886	927, 8917
Сума		104109, 5121	44737, 04

$$NPV = \sum_t \frac{P_t}{(1+r)^t} - IC = 44737,04 - 42920 = 1817,04 \quad (3.2)$$

Якщо значення NPV за заданої норми дисконту додатне ($NPV > 0$), можна вважати проект ефективним і розглядати питання про його прийняття чи подальший аналіз. Що більше значення NPV, то ефективніший проект. Якщо $NPV < 0$, то проект вважається неефективним.

Так як $NPV = 1817,04 \text{ грн.} > 0$, то проект може бути прийнятим.

Також розрахуємо індекс прибутковості:

$$PI = \sum_t \frac{P_t}{(1+r)^t} : IC = \frac{44737,04}{42920} = 1,04 \quad (3.3)$$

Оскільки $PI > 1$, то проект можна приймати.

Вище перераховані показники проведеного аналізу дозволяють прийняти проект про використання сонячних панелей для забезпечення освітлення на території ВАТ «Тернопільобленерго».

Щодо інвестицій, то інвестиційна програма затверджується НКРЕ. Постановою НКРЕ України від 19. 12. 2013р. №1652 "Про встановлення тарифів на передачу електричної енергії місцевими (локальними) електромережами та тарифів на постачання електричної енергії за регульованим тарифом для ВАТ "Тернопільобленерго" затверджені планові джерела формування та надходження коштів на 2014 рік. Вони складаються з:

- амортизаційних відрахувань – 29 069 тис. грн.
- інших джерел – 12 918 тис. грн.

та заплановано використати на:

- приріст активів підприємства за рахунок капітальних інвестицій 41 987 тис. грн., у т. ч. кап. будівництво 31 167 тис. грн., придбання (виготовлення) основних засобів 6 093 тис. грн., придбання (виготовлення) інших необоротних активів 3 012 тис. грн., придбання (створення) нематеріальних активів 1 715 тис. грн.

Основними ризиками для нашого проекту є:

- Несвоєчасна оплата споживачами за спожиту електроенергію;
- Позаоблікове споживання електроенергії, як в побутовому секторі так і іншими споживачами;
- Недосконалість та нестабільність енергетичного та податкового законодавства, а також тарифної політики в електроенергетиці;

- Недосконалість законодавчої бази при здійсненні господарської діяльності ВАТ при закупівлі товарів, виконанні робіт та наданні послуг.

3.2 Впровадження системи контролю на підприємстві

Метою вибору даного проекту стало те, що підприємство використовує застарілі методи пропуску працівників. І тому пропонується даний проект, щоб покращити рівень захисту і щоб підприємство вийшло на новий рівень в інноваційній діяльності.

На даному підприємстві ВАТ "Тернопільобленерго" запропонуємо встановити, автоматизовану систему контролю та системи контролю управління доступом, замість охорони.

На сьогодні, СКУД є одним з найбільш ефективних методів вирішення завдань багатofункціональної безпеки для об'єктів.

СКУД – це одна з найефективніших систем, яка може запобігти потраплянню будь-якої небажаної людини на територію яка охороняється.

Система контролю доступу допоможуть і забезпечать цілісність та захист не тільки матеріальних цінностей і секретної інформації, але й гарантують безпеку для працівників та відвідувачів. Двері залишаються відкритими і при цьому не заважають щоденній діяльності співробітників [44].

СКУД бачать пересування усіх працівників в офісі, дозволяють робити облік та зафіксувати відпрацьований співробітниками час, завжди виявляти порушення трудової дисципліни. Програмне забезпечення систем дозволяє отримати дані про прогули, запізнення, завчасну відсутність на робочому місці не лише щодня, але і в будь-який відрізок часу [44].

Власникам даної фірми потрібно закупити такі елементи СКУД:

1. Пристрої, що перегороджують, тобто це можуть бути турнікети, шлагбауми;
2. Ідентифікатор, картка. Вона є основним елементом системи контролю доступу, оскільки зберігає код, який служить для визначення

"ідентифікації" власника. Як ідентифікатор може виступати як код, що вводиться на клавіатурі, так і окремі біометричні ознаки людини: відбиток пальця, зображення сітківки ока, тривимірне зображення особи.

3. Контролер, "мозок" системи: саме контролер визначає, чи пропускати власника в двері, оскільки зберігає код ідентифікатора зі списком прав доступу кожного з них. Коли людина підносить до зчитувального пристрою ідентифікатор - зчитаний з нього код порівнюється з тим, що зберігається у базі, на підставі чого приймається рішення про відкриття дверей.
4. Зчитувач, це пристрій, який отримує («зчитує») код ідентифікатора і передає його в контролер. Якщо зчитувач встановлювати на вулиці наприклад на ворота, зовнішні двері будівлі, то він повинен витримати кліматичні умови: перепади температур, опади - особливо, якщо він встановлений в районах із суворими кліматичними умовами.
5. Додаткові прилади, блоки безперебійного живлення, датчики, кнопки, проводка тощо.
6. Конвектори середовища, призначені для підключення апаратних модулів СКУД один до одного і до ПК. Деякі контролери СКУД вже мають вбудований інтерфейс Enternet, що дозволяє без використання будь-яких додаткових пристроїв підключатися до ПК і зв'язуватися один з одним.
7. Програмне забезпечення, використовується тоді, коли потрібно обробити інформацію про проходження персоналу для побудови звітів або для початкового програмування, управління та збирання інформації.
8. Картки доступу для всіх співробітників підприємства.
9. Відео спостереження.

Рисунок 3.5– Елементи системи контролю

Для врахування часу, проведеного працівником або відвідувачем у певній точці (двері, турнікети та ін.), два зчитувачі інформації встановлюють на контрольні точки. Для управління ними на вході та виході. Система фіксує точний час, що дозволить скласти певні звіти, наприклад, про кількість запізнь співробітників.

Для правильної роботи такої системи потрібне спеціальне програмне забезпечення і підключення до персонального комп'ютера.

Для обмеження доступу по сторонніх осіб до об'єкта або приміщення потрібні тільки зчитувачі на вході. Вихід працівників буде здійснений при натисканні спеціальної кнопки.

Всю інформацію можна сформувати на комп'ютері у вигляді звітів, таблиць.

Розрахунок показників по інвестиційному проекті підприємства (див.табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Показники по інвестиційному проекті підприємства

Роки	2018	2019	2020
1. Обсяг інвестицій в формі капітальних вкладень, тис.	530	210	–
2. Прибуток , тис.	218	342	370
3. Норма дисконту 15%	0,15	0,15	0,15

1. Визначимо дисконтований прибуток:

$$PV = \sum P_t / (1+r)^t \quad (3.4)$$

$$PV = (218:(1+0,15)) + (342:(1+0,15)^2) + (370:(1+0,15)^3) = 692,07 \text{ тис.грн}$$

2. Дисконтовані інвестиції :

$$\sum_t \frac{IC_t}{(1+r)^t} \quad (3.5)$$

$$IC_t = (530:(1+0,15)) + (210:(1+0,15)^2) = 619,95 \text{ тис.грн.}$$

3. Чистий дисконтний дохід

$$NPV = \sum_t \frac{P_t}{(1+r)^t} - \sum_t \frac{IC_t}{(1+r)^t} \quad (3.6)$$

$$NPV = 692,07 - 619,95 = 72,12 \text{ тис.грн.}$$

Значення NPV додатне ($NPV > 0$) це означає, що проект можна вважати ефективним і розглядати питання про його прийняття. Індекс рентабельності:

$$PI = \sum_t \frac{P_t}{(1+r)^t} / IC \quad (3.7)$$

$$PI = 692,07 : 619,95 = 1,11$$

5. Норма окупності

$$\sum \frac{IC}{P_T} = 0,89$$

Отже, проект повністю окупиться через 2 роки 9 місяців.

Таким чином, підприємство на кожну інвестовану гривню отримає прибуток 1,11 грн.

Даний проект є ефективним для впровадження, тому що індекс рентабельності більший одиниці.

3.3 Впровадження інноваційних способів контролю за використанням електроенергії

На підприємстві ВАТ «Тернопільобленерго» пропонується проект в якому буде встановлення електrolічильників(див.рис.3.6)

Рисунок 3.6– Лічильник з дистанційним передаванням даних

Використання лічильників з дистанційним передаванням даних зручно як для власників квартир, так і для підприємств. Відправка використаних кіловат не забирає багато часу, а сам процес комфортний і зручний. Підприємства, що займаються поставками електроенергії, за допомогою цих приладів можуть відстежувати рівень споживання енергії населенням [43].

У глобальному сенсі електричні лічильники, які здатні здійснювати передачу інформації в дистанційному режимі, дозволяють раціоналізувати витрати електроенергії і досягти ефективної роботи всієї системи, починаючи з виробництва енергії, закінчуючи її споживанням і обробкою даних для оплати комунальних рахунків за допомогою мережевих інформаційно-вимірювальних систем.

Мережеві системи, призначені для збору вимірювальної інформації за показниками лічильників, організовують процес дистанційної передачі даних з облікового обладнання через всесвітню мережу інтернет.

Робота подібних систем автоматизована. За рахунок програмного забезпечення відбувається зчитування інформації і подальша відправка отриманих даних на сервер енергопостачальної компанії.

Дані про показники лічильника автоматично будуть відправлятися за допомогою інтернету.

Інформаційно–вимірювальні системи використовуються для автоматизації наступних процесів:

- збирання інформації;
- передавання даних;
- аналіз показників по споживанню енергії.

Використання вимірювально – інформаційних систем компаніями які поставляють енергію не тільки дає їм доступ до показників по споживанню електричної енергії, а й дає додаткові функції[43].

До них належать:

- споживач може підключити або відключити електроенергію у віддаленому режимі;
- індивідуальна робота зі споживачем електричної енергії з визначеними умовами підписаного договору;
- передача попереджувальних повідомлень;
- Ефективний аналіз зібраної інформації.

При встановлені в квартирі лічильника які мають функцію автоматичної передачі даних, власник житла отримує багато переваг.

Перевагами системи для користувачів є:

- вирішення суперечок – показання лічильника можна записувати щодня;

- контроль показників – прилади обліку дають можливість фіксувати показники з місця, які рідко відвідуються споживачем, наприклад, квартира для оренди, гараж або будинок для відпочинку;
- точність розрахунку під час перемикавання тарифу – якщо немає часу вказівки на зміну тарифів, енергетичні компанії здійснюють нарахування на основі середніх показників. Як правило, розрахунок йде на користь компанії – постачальника. Використання приладів обліку дистанційного керування дозволяє уникнути подібних проблем.

Автоматичний лічильник обліку буде зручний для користувачів, які використовують кілька тарифів на облік електроенергії:

- дистанційне управління лічильником – обладнання можна використовувати для попереднього обігріву будинку. Варто лише підключити прилад за пару годин до приходу додому, щоб система обігрівачів обігріла приміщення до приїзду. Для цього знадобиться смартфон;
- безпека – якщо власник будинку забув відключити електроприлад, наприклад утюг або плиту, повертатися додому не потрібно. Досить знеструмити квартиру, віддалено вимкнувши лічильник;
- практичність та економія часу – користувачам не потрібно тратити свій час на зняття показників, стояти в чергах біля кас

Конструкція сучасного лічильника електронного типу складається з наступних елементів:

Дисплей РКІ є буквено-цифровим індикатором багаторозрядного типу.

Його головна функція полягає в індикації робочих режимів лічильника.

Крім цього компонент відображає інформацію про витрачену електричну енергію, поточний час, а також дату.

Джерело живлення забезпечує напругу на мікроконтролері та інших компонентах, встановлених в електронній схемі. Безпосередньо до нього підключений супервізор, який формує сигнал скидання для мікроконтроллера,

що виникає, коли відбувається відключення або включення харчування. Крім цього супервизор відстежує зміни вхідної напруги.

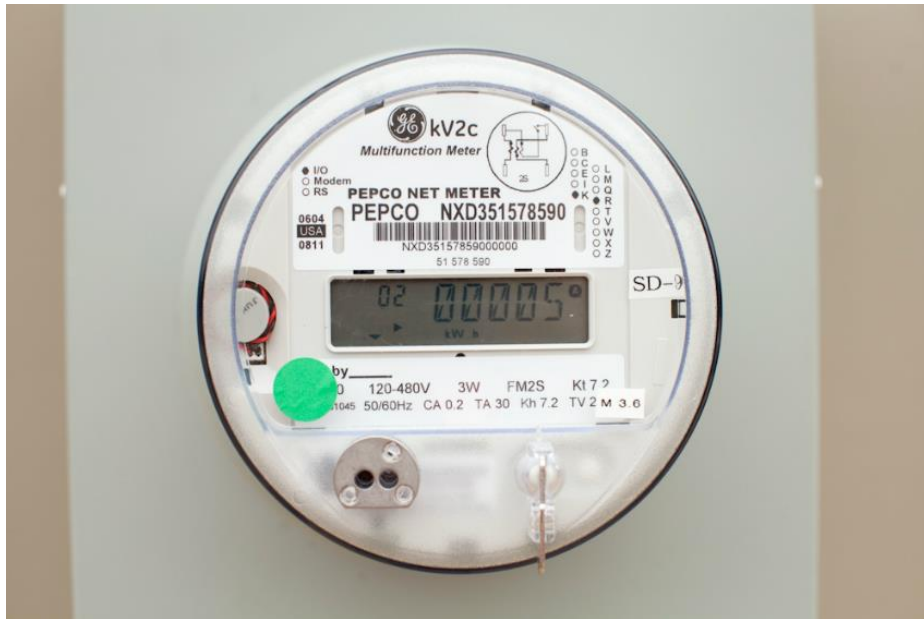

Рисунок 3.7– Дисплей лічильника

На дисплеї лічильника відображається кількість використаної електроенергії, поточний час і дата.

Годинники, що відображають реальний час, використовуються для точного обліку дати і поточного часу. У деяких модифікаціях лічильників подібну опцію виконує мікроконтролер. З метою зниження навантаження на цю деталь найчастіше для подібних цілей передбачено наявність окремої мікросхеми. Вона заощаджує витрати потужності мікроконтролера, направляючи цю енергію на здійснення більш важливих завдань[43].

Автоматизовані облікові системи виконують ряд функцій:

- збір потоків електричної енергії за деякий проміжок часу на всіх рівнях напруги;
- оброблення отриманої інформації;
- написання звітів по відпущеній або спожитій потужності електричної енергії;
- аналіз та прогноз по споживанню енергії;

- оброблення показників оплати;
- виконання розрахунків по електричній енергії.

Для того щоб передати дані з лічильника використовується система зв'язку GSM.

Для того щоб організувати систему автоматизованого обліку, потрібно зробити наступні дії:

1. Реалізувати монтаж високоточного облікового обладнання. Для цього електронні лічильники потрібно встановити в точках обліку електроенергії.
2. Передача цифрової інформації (сигнали) в блоки з вбудованою пам'яттю. Вони називаються «суматорами».
3. Сформувати систему зв'язку, наприклад, GSM. Вона буде використовуватися для передачі даних.
4. Створити центри для обробки даних і об'єднати їх комп'ютерами з відповідною програмною операцією.

Для встановлення електролічильників нам потрібен 10 поверховий будинок в якому на поверсі є по 3 квартири. Один лічильник йде на 6 квартир, тобто 2 поверхи припадає на 1 лічильник. На один під'їзд нам потрібно 5 штук лічильників. В будинку є 5 під'їздів, тоді на весь будинок потрібно 25 штук лічильників.

Вартість 1 лічильника складає 1500грн., тому підприємству потрібно витрати 37500 грн на закупку 25 штук електролічильників.

Зведено перелік сервісних послуг на підключення одного абонента (див.табл.3.3).

Таблиця 3.3 – Калькуляція витрат на підключення нового абонента

№ п/п	Назва сервісної послуги	Вартість, грн
1.	Придбання одного нового лічильника	1500
2.	Встановлення електролічильника	300
3.	Демонтаж старого приладу	250
4.	Транспортування	100
5.	Перевірка	125
6.	Монтаж	250
7.	Опломбування лічильника	50
8.	Обслуговування та ремонт	200
Всього		2775

Як бачимо вартість стандартного підключення не суттєво відрізняється від вартості лічильника . Порахуємо економію від використання лічильника

$$E = V_{п} - V_{л} = 2775 - 1500 = 1275 \text{ грн.}, \quad (3.8)$$

де $V_{п}$ – вартість підключення нового абонента

$V_{л}$ – вартість лічильника

Оскільки усе необхідне обладнання для встановлення електролічильників є у наявності ВАТ "Тернопільобленерго", для впровадження послуги необхідно ще кількох спеціалістів відповідного профілю – інженера і керівника проекту.

Основна заробітня складається із прямої заробітньої плати (далі з/п) і доплати, яка при укрупнених розрахунках становить 25% –35% від прямої. При розрахунку з/п кількість робочих днів в місяці приймаємо рівною 25,4

дні/міс, що відповідає 203,2 год. /міс. Розмір місячних окладів керівника приймаємо 3500 грн. та інженерів — 1500 грн.

Пряма з/п визначається наступним чином:

$$ЗП = (O_i - T_i) / 203,2 \quad (3.9)$$

де O_i — розмір місячних окладів i -х категорій працівників;

T_i — трудомісткість робіт виконаних працівниками i -х категорій.

Прийmemo трудомісткість робіт 366 та 80 відповідно для керівника та інженера

Для інженера:

$$ЗП = (2500 \cdot 366) / 203,2 = 2700,77 \text{ (грн.)};$$

Для керівника:

$$ЗП = (3500 \cdot 80) / 203,2 = 1377,95 \text{ (грн.)}.$$

Величина доплат визначається наступним чином:

$$ЗП_1 = ЗП \cdot K_1 \quad (3.10)$$

де K_1 — коефіцієнт доплат (0, 25-0, 35).

Прийmemo коефіцієнт доплат рівним 0, 3:

Для інженера:

$$ЗП_1 = 2700,77 \cdot 0,3 = 810,23 \text{ (грн.)};$$

для керівника:

$$ЗП_1 = 1377,95 \cdot 0,3 = 413,39 \text{ (грн.)};$$

Основна з/п визначається наступним чином:

$$ЗП_o = ЗП + ЗП_1 \quad (3.11)$$

Для інженера:

$$ЗП_o = 2700,77 + 810,23 = 3511 \text{ (грн.)};$$

Для керівника;

$$ЗП_o = 1377,95 + 413,39 = 1791,34 \text{ (грн.)}.$$

Величина додаткової з/п визначається наступним чином:

$$ЗП_o = ЗП_o \cdot K_o. \quad (3.12)$$

Де K_o — коефіцієнт додаткової з/п (0, 05- 0, 1).

Приймаємо коефіцієнт додаткової з/п рівним 0, 1, тоді:

для інженера:

$$ЗП_o = 3511 \cdot 0,1 = 351,1 \text{ (грн.)};$$

для керівника:

$$ЗП_o = 1791,34 \cdot 0,1 = 179,13$$

Витрати, на проведення наукової роботи крім річного фонду заробітної плати включають ще й соціальні нарахування. Нормативи нарахувань на заробітну плату наступні:

- Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – 22%;
- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 18%.

Утримання із зарплати роблять у наступному порядку, на початку утримується ЄСВ, а з решти суми ПДФО.

Сума заробітної плати:

для інженера:

$$\text{ЄСВ: } (3511 + 351,10) \cdot 0,22 = 849,66 \text{ (грн.)};$$

$$\text{ПДФО: } (3511 + 351,10 - 849,66) \cdot 0,18 = 542,23 \text{ (грн.)}.$$

Для керівника:

$$\text{ЄСВ: } (1791,34+179,13) \cdot 0,22 = 433,50 \text{ (грн.);}$$

$$\text{ПДФО: } (1791,34+179,13-433,50) \cdot 0,18 = 276,65 \text{ (грн.).}$$

Таким чином, результати розрахунку заробітної плати та нарахувань на неї зведемо в таблицю 3. 5

Таблиця 3. 5 – Зведена відомість витрат на заробітну плату, грн.

№ п/п	Категорія працівників	Основна заробітна плата, грн.			Додаткова заробітна плата	Нарахування на заробітну плату	Всього витрат на заробітну
		Пряма заробітна плата	Доплати	Всього			
1	Інженер	2700, 77	810, 23	3511	351, 10	1391,89	5253,99
2	Керівник	1377, 95	413, 39	1791, 34	179, 13	710,15	2680,62
	Всього	4078, 72	1223, 62	5302, 34	530, 23	2102,04	7934,61

Визначимо вартість послуги:

$$V = \frac{3п}{Kк} = \frac{7934,61}{600} = 13,22 \text{ грн,} \quad (3.13)$$

де $3п$ - витрати на заробітну плату персоналу,

$Kк$ - кількість клієнтів.

На підприємстві ВАТ «Тернопільобленерго» встановлено плату за обслуговування в розмірі 20 грн. /міс (позначимо P).

Сумарний річний ефект від впровадження даної послуги становить:

$$Eо = Kк \cdot (P - V) \cdot 12 \quad (3.14)$$

$$E_0 = 600 * (20 - 13,22) * 12 = 48816 \text{ грн.}$$

Порахуємо сумарний річний економічний ефект від впровадження даного рішення:

$$E_{\text{ср}} = E * K_k + E_0 = 1275 * 600 + 48816 = 813816 \text{ грн.}$$

Отже, за умови підключення протягом 2019 року 600 користувачів ВАТ «Тернопільобленерго» отримує додатковий прибуток в розмірі 813816 грн.

Порахуємо сумарний економічний ефект від впровадження трьох проектних рішень:

$$E_c = E_1 + E_2 + E_3 \quad (3.15)$$

$$\Sigma E = 1817,04 + 72000,12 + 813816 = 887633,16 \text{ грн.}$$

Отже, за умови впровадження трьох проектів підприємство ВАТ «Тернопільобленерго» отримує додатковий прибуток в розмірі 887633,16 грн.

Висновки до розділу 3

В третьому розділі запропоновано три проектних рішення, які б допомогли покращити фінансовий стан підприємства і інноваційну діяльність загалом.

Першим рішенням є використання елементів «зеленої енергетики» та застосування відновлювальних джерел енергії що принесе чистий прибуток у розмірі 1817,04 грн. Проект є рентабельним, індекс прибутковості 1, 04, тобто кожна гривня інвестиції принесе нам 1, 04 грн. прибутку.

Другим рішенням є впровадження системи контролю на підприємстві, так як на підприємстві застаріла пропускна система, то запропоновано систему контролю, що дозволить покращити рівень захисту і щоб підприємство вийшло на новий рівень в інноваційній діяльності. Від даного рішення підприємство на кожную інвестовану гривню отримає прибуток 1,11 грн.

Третє рішення – це впровадження інноваційного способу контролю за використанням електроенергії. Використання лічильників з дистанційним передаванням даних зручне як для власників квартир, так і для підприємства. Відправлення інформації використаних кіловат не займає багато часу, а сам процес є зручним і економним у часі. Підприємство, яке займається поставками електроенергії, за допомогою цих приладів може відстежувати рівень споживання енергії населенням. Так при підключенні 600 нових абонентів сумарний економічний ефект за рік складе 813816 грн.

4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Структура цивільного захисту ВАТ "Тернопільобленерго"

Система цивільної оборони ВАТ "Тернопільобленерго" будується на основі Закону України "Про цивільну оборону України", "Положення про цивільну оборону України" та інших нормативно-правових актів з метою захисту робітників, службовців і населення, яке мешкає у відомчому житловому фонді або попадає у зону ураження від об'єкта, від надзвичайних ситуацій техногенного, природного та соціально-політичного характеру, яка включає органи управління, сили і засоби, що створюються для організації та забезпечення захисту робітників, службовців та населення, попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, та організується за територіально-виробничим принципом.

План цивільного захисту підприємства на особливий період визначає обсяг, порядок організації, способи і строки здійснення заходів щодо виконання завдань цивільного захисту в режимі функціонування в умовах особливого періоду.

Плани цивільного захисту підприємств, установ, організацій на особливий період розробляються підприємствами, установами, організаціями (далі - підприємства), які продовжують роботу в особливий період на підставі законів України "Про Цивільну оборону України", "Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру", "Про правові засади цивільного захисту" з урахуванням вимог постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2008 р. N 774-10.

Система цивільної оборони ВАТ "Тернопільобленерго" будується на основі Закону України "Про цивільну оборону України", "Положення про цивільну оборону України" та інших нормативно-правових актів з метою захисту робітників, службовців і населення, яке мешкає у відомчому житловому фонді або попадає у зону ураження від об'єкта, від надзвичайних ситуацій техногенного, природного та соціально-політичного характеру, яка включає органи управління, сили і засоби, що створюються для організації та

забезпечення захисту робітників, службовців та населення, попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, та організується за територіально-виробничим принципом.

Підсистема цивільного захисту має чотири рівні: загальнодержавний, регіональний, місцевий і об'єктовий.

До складу підсистеми входять:

- органи управління ЄСЦЗ;
- сили і засоби;
- резерви матеріальних та фінансових ресурсів;
- системи зв'язку, оповіщення та інформаційного забезпечення.

Організація цивільного захисту на ВАТ "Тернопільобленерго" наведена на рисунку 4. 1.

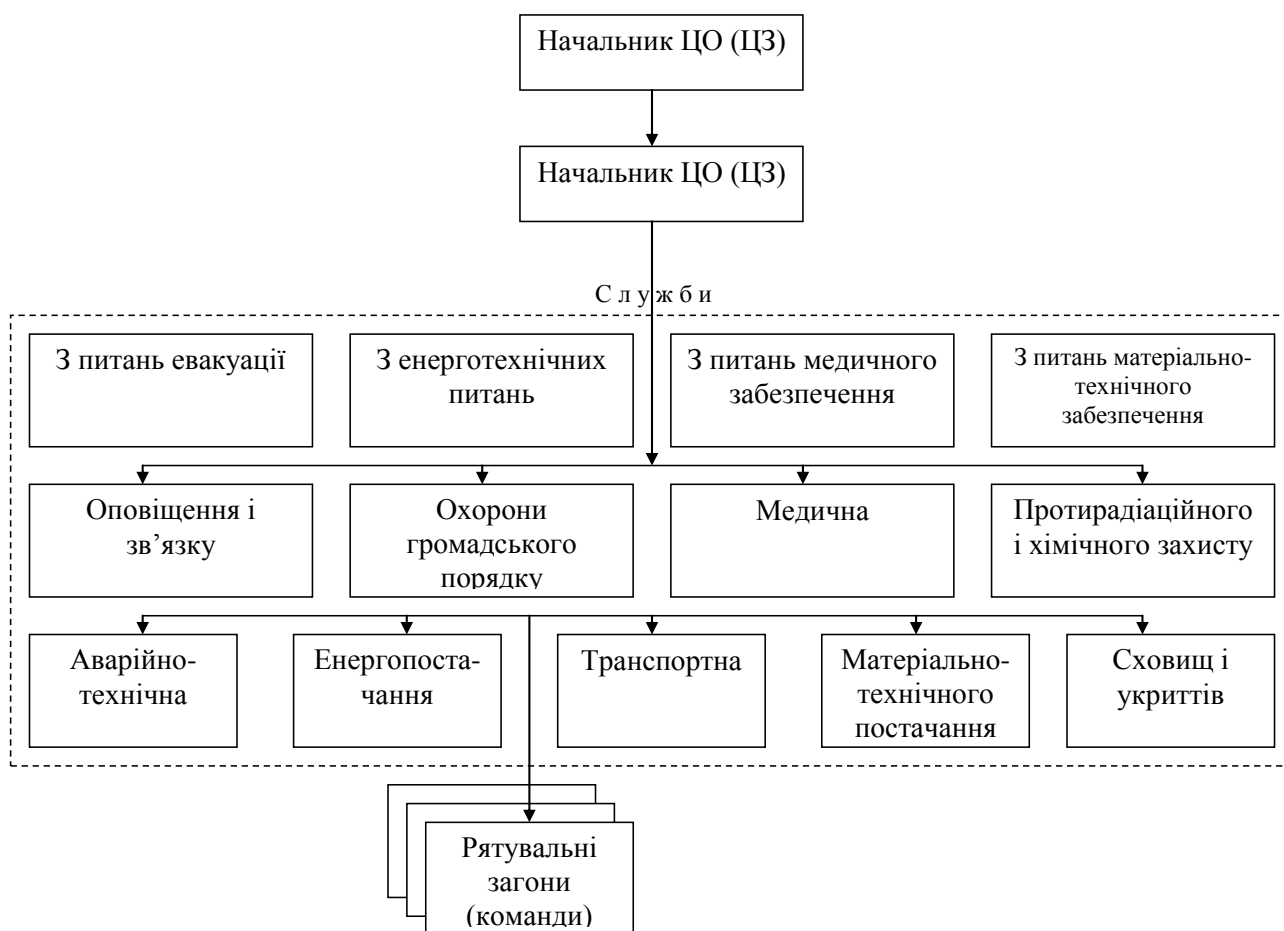

Рисунок 4. 1– Організація цивільного захисту на підприємстві

План цивільного захисту підприємства, установи, організації на особливий період визначає обсяг, порядок організації, способи і строки здійснення заходів щодо виконання завдань цивільного захисту в режимі функціонування в умовах особливого періоду.

Плани цивільного захисту підприємств, установ, організацій на особливий період розробляються підприємствами, установами, організаціями (далі - підприємства), які продовжують роботу в особливий період на підставі законів України "Про Цивільну оборону України", "Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру", "Про правові засади цивільного захисту" з урахуванням вимог постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2008 р. N 774-10.

На ВАТ "Тернопільобленерго" план цивільного захисту складається в звітному році на майбутній та затверджується головою правління.

До основних функцій начальника штабу цивільної оборони на ВАТ "Тернопільобленерго" належать:

- забезпечення постійної готовності цивільної оборони суб'єкта господарської діяльності до виконання покладених на нього завдань;
- забезпечення планування і здійснення заходів щодо захисту робітників і службовців підприємства, установи чи організації та населення, яке мешкає у відомчому житловому фонді, від наслідків надзвичайних ситуацій;
- забезпечення створення, підготовки і підтримання у стані готовності до застосування сил і засобів щодо попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, навчання працівників засобам захисту і діям в умовах надзвичайних ситуацій у складі формувань цивільної оборони;
- організація планування і проведення заходів щодо підвищення сталості функціонування об'єкту і забезпечення життєдіяльності працівників в умовах надзвичайної ситуацій;

- забезпечення створення і підтримання у стані постійної готовності локальної системи оповіщення, зв'язку і спостереження про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації;
- забезпечення організації і проведення
- аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на території підприємства, установи чи організації і прилеглий території згідно з планами попередження та ліквідації надзвичайної ситуації;
- фінансування заходів щодо захисту робітників, службовців та населення, що мешкає на прилеглий до об'єкту території, попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- створює резерви фінансових і матеріально-технічних ресурсів для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- подає у встановленому порядку інформацію у сфері цивільної оборони, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, а також здійснює оповіщення робітників і службовців про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;
- організація взаємодії з вищими органами управління з питань організації і ведення цивільної оборони в умовах надзвичайної ситуації;
- забезпечує, здійснення контролю за виконанням заходів цивільної оборони суб'єктом господарської діяльності.

На ВАТ "Тернопільобленерго" план цивільного захисту складається в звітному році на майбутній та затверджується головою правління.

Інструкція щодо виконання вимог цивільного захисту (цивільної оборони) та техногенної безпеки на підприємстві наведена у додатку Г.

Розроблена інструкція не суперечить положенням та вимогам Кодексу цивільного захисту України.

Інструкція розробляється та підписується посадовою особою підприємства з питань цивільного захисту, затверджується керівником підприємства та доводиться до всіх працівників під підпис.

Крім Інструкції, на підприємстві розробляється План евакуації при пожежі або загрозі вибуху.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України, підготовка персоналу на підприємствах незалежно від форм власності до дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється за спеціально розробленою схемою заходів захисту населення та територій.

Для великих і малих підприємств система заходів захисту від надзвичайних ситуацій включає:

- планування та здійснення необхідних заходів для захисту своїх працівників, об'єктів господарювання;
- розроблення планів локалізації та ліквідації аварій з подальшим погодженням з Державною службою України з надзвичайних ситуацій;
- підтримання у готовності до застосування сил і засобів із запобігання виникненню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- створення та підтримання матеріальних резервів для попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій;
- забезпечення своєчасного оповіщення своїх працівників про загрозу виникнення або при виникненні надзвичайної ситуації.
- Деякі конкретні заходи, не відображені в нормативних документах підприємства, потребують внесення до посадових інструкцій працівників.

Крім того, на малому підприємстві необхідно розробляти й доводити до всіх працівників Порядок цілодобового оповіщення керівництва та працівників у випадку загрози або виникнення надзвичайної ситуації.

Всі працівники ВАТ "Тернопільобленерго" навчені діям в надзвичайних ситуаціях, чітко знають свої обов'язки та неухильно їх виконують. Це також стосується адміністрації підприємства, яка в екстремальній обстановці не може приймати помилкові рішення або віддавати необґрунтовані розпорядження.

Уникнути цього дозволить якісно розроблена Інструкція щодо дій персоналу підприємства при загрозі або виникненні надзвичайних ситуацій.

4.2 Загальний аналіз стану охорони праці на підприємстві.

У Товаристві діє ліцензований навчально-методичний центр (НМЦ) для навчання працівників, розрахований на 550 слухачів, в якому у 2018 році пройшли підготовку з числа працівників підприємства 1279 чол. До складу НМЦ входить учбовий клас, технічна бібліотека, майстерня, тренувальний полігон, кабінет з охорони праці Товариства. Навчально-тренувальний полігон розміщений на території бази Товариства.

Первинне навчання здійснюється згідно виданої ліцензії таким категоріям робітників:

- Стропальники (код професії 7215);
- Електромонтер з експлуатації розподільчих мереж (код 7241);
- Електромонтер оперативно-виїзних бригад (код 7241);
- Контролер енергонагляду (код 9153);

Навчання з підвищення кваліфікації керівників, спеціалістів, ІТП та робітників проводиться згідно річних планів з розрахунку не рідше як один раз на 5 років.

Кількість проведених навчань у 2014 році:

- Підготовка робітників - 190 чол.
- Підвищення кваліфікації працівників - 1089 чол.

Крім того, у вищих навчальних закладах м. Київ, пройшли підвищення кваліфікації 17 працівників Товариства.

З метою підвищення профілактики виробничого травматизму на виробництві та якості знань Правил охорони праці у 2014 році всі члени центральної комісії та окремі голови комісії структурних підрозділів пройшли навчання та перевірку знань у "Головному навчально-методичному центрі Держгірпромнагляду України".

Робітники, що виконують роботи з підвищеною небезпекою, проходять навчання в навчально-методичному центрі ВАТ "Тернопільобленерго", а перевірку знань – в комісіях структурних підрозділів. Порядок проведення навчання, перевірки знань та склади комісій визначені наказом по Товариству.

Технічне навчання працівників проводиться у кожному структурному підрозділі у відповідності з вимогами нормативних документів.

У Товаристві діють 17 навчально-тренувальних полігонів, де проводяться протиаварійні тренування з реальними діями, відпрацюванням та закріпленням персоналом навичок, які вимагають певних професійних прийомів (наприклад, відбирання проби газу з газового реле на трансформаторі, усунення дрібних дефектів устаткування тощо). Також проводиться відпрацювання, закріплення та перевірка навичок виконання персоналом самостійних дій з оперативної ліквідації аварійних ситуацій, режимів та аварій, навчання оперативного персоналу найбільш оптимальним діям для їх попередження та ліквідації, а також перевірка вміння персоналу надавати першу допомогу, користування індивідуальними засобами захисту тощо.

Проведення психофізіологічного контролю працівників, зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою, відповідно до Переліку робіт з підвищеною небезпекою затвердженого наказом Держгірпромнагляду від 26.01.2005 р. №15, та які потребують професійного добору здійснює ДП "Тернопільський експертно-технічний центр". Під час психофізіологічного обстеження визначається рівень розвитку таких якостей як увага, пам'ять, стійкість до впливу стресів, орієнтація у просторі, швидкість реагування та інші професійно важливі якості, необхідні для надійної роботи в небезпечних умовах. Методи обстеження – спостереження, співбесіда та тестування, в тому числі з використанням комп'ютерних методик. Для тестування застосовується "Програмний тестовий комплекс для професійного психофізіологічного відбору спеціалістів, які зайняті на роботах з підвищеною небезпекою.

За результатами психофізіологічної експертизи видається висновок, що засвідчує відповідність (невідповідність) працівника за своїми професійно важливими психофізіологічними якостями професійним вимогам до виконання конкретної роботи підвищеної небезпеки та тієї, що потребує професійного добору.

Здійснюються затрати на виконання комплексних заходів, передбачених колективними угодами в розділі "Охорона праці" Колективного договору (приведення виробничих та побутових приміщень до санітарно-гігієнічних норм, придбання гардеробних шафок для верхнього одягу та спецодягу і спецвзуття тощо).

З метою посилення уваги до питань охорони праці і виробничої санітарії зі сторони керівників та спеціалістів, господарських і профспілкових керівників, оперативного вирішення питань, спрямованих на подальше підвищення безпеки і поліпшення умов праці, у Товаристві впроваджений оперативний контроль за станом охорони праці, який проводиться згідно з НД "Порядок організації та проведення оперативного контролю за станом охорони праці в підрозділах і службах ВАТ "Тернопільобленерго".

За 12 місяців 2018 року проведено комплексні перевірки з охорони праці та пожежної безпеки у 18 структурних підрозділах Товариства. За результатами перевірок видано приписи, розроблені і виконуються заходи з усунення виявлених недоліків та зауважень. Структурні підрозділи надсилають у СОП звіти про виконання заходів, також проводиться перевірка з виїздом у РЕМ, служби.

Службою охорони праці перевірено 1282 робочих місця та виявлено 1032 порушення.

Щомісяця у ВАТ "Тернопільобленерго" проводиться День охорони праці.

Організовано цілодобову роботу кол-центру Товариства та забезпечено його багатоканальним телефонним зв'язком для забезпечення безперебійного прийому звернень громадян про випадки пошкодження та знеструмлення устаткування ліній електропередач.

З метою недопущення випадків травмування дітей і дорослих від ураження електричним струмом розроблено ряд заходів, серед яких і:

1. Розроблено графіки оглядів ТП і РП, які знаходяться на території житлових масивів, навчальних та дошкільних закладів і не мають постійного обслуговуючого персоналу.
2. Відремонтовані стаціонарні огорожі трансформаторних підстанцій, підлягали ремонту.
3. Заміна опор повітряних ЛЕП проводяться з дотриманням графіків планової заміни.
4. Організовано проведення регулярних оглядів стану люків колодязів підземних комунікацій та своєчасно усуваються виявлені несправності.
5. Організовано виконання технічних заходів, які виключають доступ сторонніх осіб у приміщення ЗТП та РП. Проводяться роботи по підняттю комплектних трансформаторних підстанцій (КТП) на відстань по вертикалі від поверхні землі до неізольованих струмовідних частин 4, 5 м для напруги 10-0, 4 кВ.
6. Своєчасно виконується обрізання гілок дерев у охоронних зонах ПЛ.
7. Спільно з місцевими органами освіти організовано проведення в середніх учбових закладах, дошкільних дитячих установах, закладах відпочинку тощо, уроків та бесід з питань електробезпеки з учнями та викладачами, дітьми та вихователями, використовуючи при цьому учбово-демонстраційні матеріали та технічні засоби інформування. За 2014 року в навчальних закладах області прочитано 368 лекцій.
8. Систематично у засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення) подаються довідки інформаційно-застережливих та аналітичних матеріалів з питань електробезпеки, у яких попереджають населення про існуючі джерела небезпеки щодо ураження електричним струмом, про заходи із запобігання нещасним випадкам внаслідок дії електроструму, про методи надання першої медичної допомоги потерпілим.

Упродовж 2018 року на електропостачальних підприємствах електроенергетичного комплексу сталося 76 випадків виробничого травматизму, 9 з яких зі смертельним наслідком (див.рис 4.1).

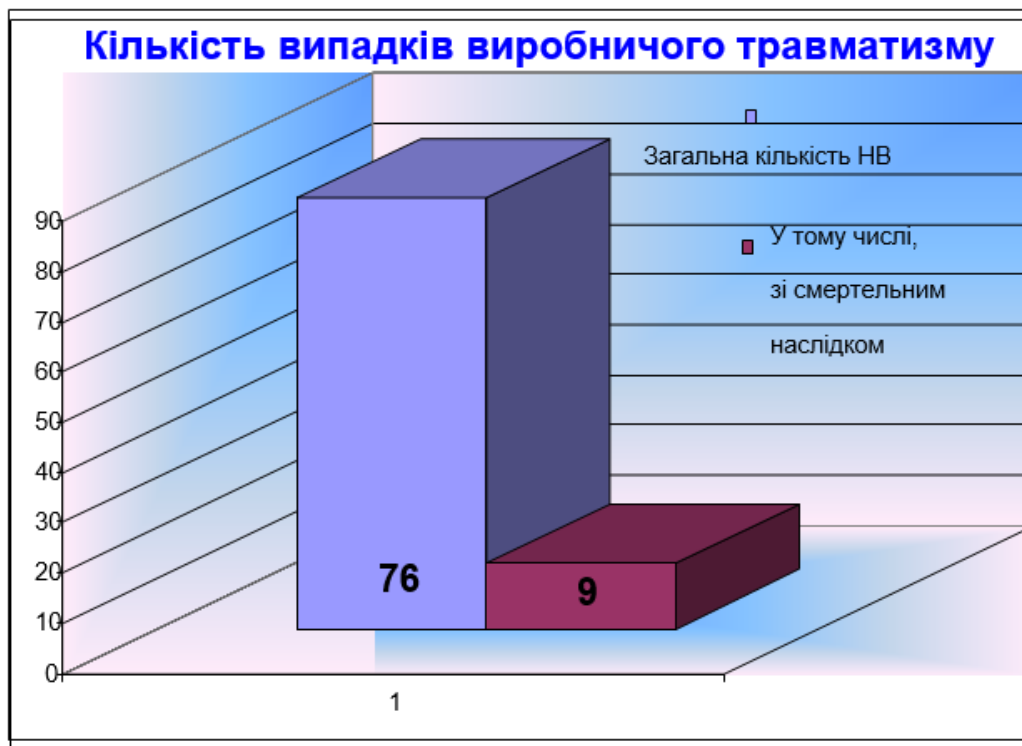

Рисунок 4.1– Загальна кількість випадків виробничого травматизму на електропостачальних підприємствах

З загальної кількості нещасних випадків на підприємстві ВАТ «Тернопільобленерго» – 6 стались внаслідок обставин і причин, виникнення яких визнано виною підприємства та 21 нещасні випадки без встановлення вини підприємства (див.рис.4.2).

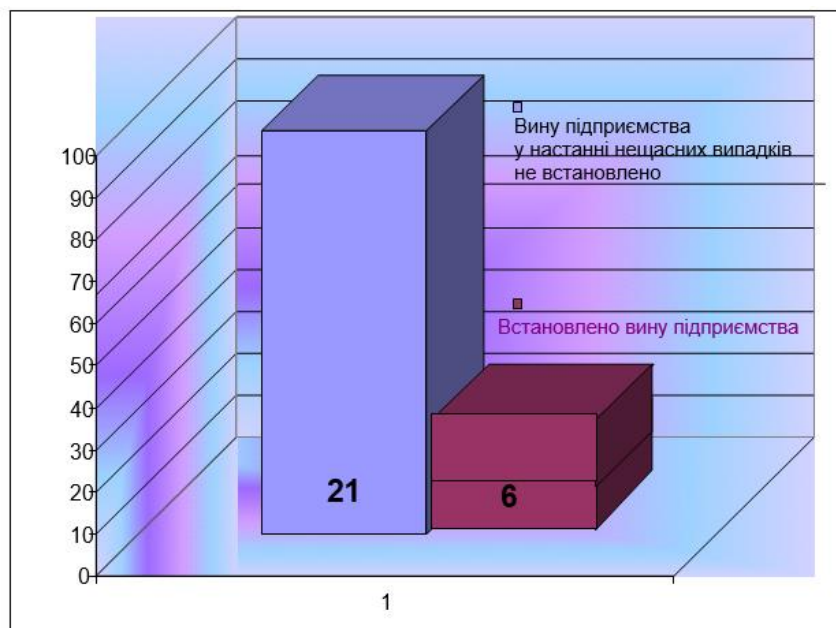

Рисунок 4.2– Кількість випадків виробничого травматизму на ВАТ «Тернопільобленерго»

Для оцінки рівня травматизму розраховують показники його частоти й тяжкості:

$$П_{чт} = 1000 \cdot A/T$$

(4.1)

$$П_{чт} = 1000 * 25/2257 = 11,07$$

де, $П_{чт}$ – показник частоти травматизму

A – кількість випадків травматизму за звітний період;

T – середньоспискова чисельність працівників;

$$П_{тт} = D/A$$

(4.2)

$$П_{тт} = 325/5 = 65$$

де, $П_{тт}$ – показник тяжкості травматизму;

D – кількість днів непрацездатності.

Показник непрацездатності – це число людино-днів непрацездатності, що припадає на 1000 працівників:

$$P_{\text{нп}} = 1000 \cdot D/T \quad (4.3)$$

$$P_{\text{нц}} = 1000 * 325/2257 = 144$$

Якщо подивитися на виробничий травматизм за звітний період, то за 2018 рік, то показник чистоти травматизму на підприємстві становить 11,07, а показник тяжкості – 65.

Основна причина порушення охорони полягає в неуважності та недотриманні працівниками правил безпеки та охорони праці, тобто людським фактором.

Для усунення цього можна використати наступні заходи та засоби:

- проведення періодичних непланових перевірок охорони праці на підприємстві загалом та в окремих підрозділах (сприяє постійній сконцентрованості працівників на дотриманні правил безпеки та охорони праці);
- розміщення дошки правопорушників та відмінників з охорони праці у місцях найбільшого скупчення працівників та друкування даної інформації у періодичному виданні ВАТ "Тернопільобленерго" (нематеріальне стимулювання);
- проведення конкурсу на найкращий плакат з охорони праці між працівниками та подальше розміщення робіт переможців на робочих місцях (стимулювання до застосування креативних яскравих плакатів що привертатимуть увагу працівників, постійно оновлюватимуть знання);
- встановлення скриньки пропозицій по вдосконаленню охорони праці в кожному відділі підприємства (оперативне надання інформації про недоліки в організації охорони праці в окремому підрозділі чи підприємстві загалом, думка працівника зсередини).

Хочеться зазначити, що жоден з них не постраждав через відсутність захисних засобів чи умов праці. Всі випадки пов'язані з людським фактором – нехтуванням вимог правил безпеки.

Впровадження запропонованих рекомендацій щодо покращення умов праці й запобігання травматизму призведе до зменшення випадків травматизму, що безсумнівно є головним критерієм для підприємства.

5. ЕКОЛОГІЯ

5.1 Енергозбереження як метод вирішення екологічних проблем

Українська енергетика, яку уособлюють екологодеструктивні галузі паливно-енергетичного комплексу чинить небезпечний і постійно діючий вплив на природне середовище як у локальному, так і регіональному масштабі, а за окремими показниками (за викидами у повітря NO₂ і SO₂) - у континентальному і, навіть (CO₂ і Чорнобильські радіонукліди)- у планетарному масштабі. У загальному обсязі шкідливих викидів України в атмосферне повітря на підприємства ПЕК припадає більш ніж 85% всіх викидів SO₂ та летючих органічних сполук, більше 63% всіх твердих викидів та біля 50 % викидів оксидів вуглецю і азоту.

Половина таких викидів утворюється тепловими електростанціями та котельнями. Найбільш парниково небезпечними викидами метану є вугільні шахти, нафтові та газові свердловини, нафто- і газопроводи та нафтопереробні заводи. На долю ПЕК також припадає біля 30% всіх забруднених промислових скидів країни, з яких 28% створюється у вугільній промисловості. Значний внесок у забруднення довкілля привносять відвали та терикони (понад 1200) від 125 шахт та 25 вуглезбагачувальних фабрик, третина з яких самозапалюється і горить, викидаючи у повітря більш ніж 500 тис. тон шкідливих речовин в рік [18].

Хімічно більш чистою, але найбільш небезпечною у радіаційному відношенні є українська атомна енергетика з її недосконалими ядерними реакторами та ненадійними сховищами радіоактивних відходів, про що свідчить радіаційна катастрофа 1986 р. на Чорнобильській АЕС та її масштабні наслідки і створені ними сучасні проблеми з саркофагом. До основних екологічних проблем енергетики належать значна зношеність основних фондів і очисних споруд (в окремих підприємствах до 90%), вкрай недостатнє фінансування її програмних екологічних заходів, надмірна (у 3 – 3,5 разів вища, ніж у розвинутих країнах світу) енергоємність продукції та послуг, 22 майже повна відсутність економічних і організаційно-правових стимулів

природоохоронної діяльності та недостатня екологічна культура технічного і управлінського персоналу. Для розв'язання даних проблем необхідно підвищити енергоефективність виробництва, впровадження політики максимального енерго- та ресурсозбереження в енергетиці та галузях споживаючих енергію і енергоносії. Необхідно використовувати альтернативні види енергетики (повітря, сонця, води і т.п.) [17].

Необхідною умовою збереження навколишнього середовища є максимальна утилізація і використання відходів виробництва енергії та видобутку енергоносіїв з направленням частини вилучених коштів на впровадження екологічних програм. Також необхідно мінімізувати негативний вплив атомної енергетики на довкілля, забезпечити розвиток радіаційно безпечної ядерної енергетики і використовувати доступні відновлювані джерела енергії та оптимізація можливостей вироблення альтернативних енергоносіїв (біогазу, водню тощо). Для зменшення витрат та викидів в атмосферу, рівня шумового та електромагнітного забруднення необхідно використовувати сучасні технології у виробництві та транспортування електроенергії. Під час транспортування електроенергії, велика частка її губиться в наслідок взаємодії провідників з навколишнім середовищем. Для зменшення втрат необхідно використовувати надпровідники [17].

Запропоновані шляхи вирішення екологічних проблем в галузі енергетики вимагають значних інвестицій, оскільки на сьогоднішній день більшість підприємств України не має в резерві необхідну кількість коштів. Але дана проблема повинна вирішуватися не лише на рівні підприємства, а також і на рівні держави. Держава та підприємства повинні відмовитися від хибної традиції недофінансування екологічної складової в енергетичних програмах та проектах, при якій тимчасова вузькогалузева економія коштів приводить до набагато перевищуючих збитків та витрат в інших галузях економіки.

Необхідно розробити та ініціювати впровадження на законодавчому рівні розвинутої системи спеціальних організаційно-правових, нормативно-технічних та сприятливих фінансових (митних, податкових, інвестиційних тощо) заходів, спрямованих на швидке і безперешкодне виконання визначених у стратегії розвитку енергетики екологічних програм [17].

Отже, на сьогоднішній день енергетичний комплекс має дуже негативний вплив на екологічну ситуацію нашої країни. Вирішувати дані проблеми необхідно в напрямках:

1. необхідно удосконалити виробництво електроенергії, забезпечити безвідходне виробництво;
2. зменшити втрати при транспортуванні електроенергії;
3. паралельно з традиційними видами енергії використовувати й альтернативні, що дасть змогу зменшити витрати у майбутньому та негативний вплив енергетичного комплексу.

5.2 Екологічні інновації – джерело ефективного управління підприємством

Інновація – це нове явище, новаторство або будь-яка зміна, яка вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення своєї конкурентоспроможності, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.[13]

Учені підкреслюють, що інновації, в тому числі і екологічні, сприяють посиленню конкурентоспроможності компаній, оскільки спостерігається сильна кореляція між ринковою діяльністю і новими екологічними продуктами. Продуктові і технологічні інновації допомагають завойовувати й утримувати частину ринку, збільшувати прибутковість на цих ринках.

В процесі постійної індустріалізації країни збільшуються розміри забруднення навколишнього середовища, що може викликати самознищення націй. Оскільки на сьогодні в Україні виробництво не має замкнутого характеру, то відходи виробництва постійно забруднюють навколишнє

середовище. Так, за даними статистики викиди шкідливих речовин у повітря у 2017 році становили 5908,6 тис. т., тоді як у 2018 році їх кількість збільшилась до 7027,6 тис. т.

Тому, насамперед постає питання прийняття управлінських рішень стосовно зростання виробництва, підвищення його економічної ефективності, конкурентоспроможності з урахуванням екологічного фактору. Дану проблему можна вирішити за допомогою переходу виробництва на інноваційні маловідходні, безвідходні та екологічно безпечні технології. Це забезпечить підвищення економічності, конкурентоспроможності та незалежності як підприємств, так і держави в цілому [18].

У всіх індустріальних країнах нововведення є одним із пріоритетних напрямів у політиці уряду, адже це основа національної незалежності й економічного розвитку. Держава створює сприятливі умови для інноваційної діяльності, формуючи єдині цивілізовані правила і механізми, що зумовлюють розвиток усіх суб'єктів інноваційної сфери. Ринок екологічних інновацій є сегментом загального ринку інновацій. Важливими для формування ринку саме екологічних інновацій є екологічні інтереси (загальнонаціональні, регіональні, локальні та особисті).

Метою фінансування інноваційної діяльності є необхідність збереження наукової бази, кадрового потенціалу, відповідного рівня проведення наукових досліджень, розроблення й освоєння наукомісткої конкурентоспроможної продукції, випуск якої може забезпечити збільшення експорту або зменшення імпорту аналогічної продукції.

Інвестиційна активність є свідченням стабільного розвитку економіки. Власники капіталу намагаються вкласти кошти в проекти, які забезпечать стабільний і надійний прибуток. З цієї точки зору інновації – ризикове вкладення капіталу, оскільки їх характерною особливістю є те, що деякі з них можуть забезпечити високий прибуток, а інші —принести збитки. Інвестори повинні отримати переконливі докази того, що вкладені кошти принесуть сподіваний прибуток. На їх рішення щодо вкладання інвестицій впливає не

лише екологічна обґрунтованість проектів, а й загальний інвестиційний клімат, становище на ринку аналогічних та споріднених товарів [18].

За сучасних умов для формування ринку екологічних інновацій необхідним є прийняття відповідних стимулюючих і регулюючих заходів на державному рівні. Державні методи є найдієвішими з погляду можливості управління формуванням ринку екологічних інновацій. Державні інститути можуть впливати на рівень споживача, підприємства, а також на мікро- та макросередовище, у якому функціонує підприємство. Необхідність державного регулювання процесів формування ринку екологічних інновацій викликана його зростаючим значенням для економіки, екології та суспільства вцілому [18].

Система методів державного управління формуванням ринку екологічних інновацій підприємствами містить методи, що застосовуються в Україні, та перспективні методи, що вже довели свою ефективність за кордоном. До прямих методів управління відносять адміністративні методи, до непрямих - економічні та організаційні [18].

Отже, створення ефективної системи управління інноваційною діяльністю потребує наявності відповідних теоретичних розробок. Проте, запровадження екологічних інновацій є дієвим методом в управлінні підприємством, є одним із шляхів підвищення економічної їх ефективності і екологічності, забезпечення їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках [18].

ВИСНОВКИ

Господарська діяльність ВАТ "Тернопільобленерго" знаходиться в хорошому стані. Проаналізувавши дані фінансової звітності можна говорити про негативні тенденції, проте вони спричинені більшою мірою не діями керівництва чи працівників підприємства, а економічною ситуацією в країні. Спостерігається негативна тенденція до збільшення дебіторської заборгованості

Основними ризиками як для діяльності підприємства так і для нашого проекту є:

- Несвоєчасна оплата споживачами за спожиту електроенергію;
- Позаоблікове споживання електроенергії, як в побутовому секторі так і іншими споживачами;
- Недосконалість та нестабільність енергетичного та податкового законодавства, а також тарифної політики в електроенергетиці;
- Недосконалість законодавчої бази при здійсненні господарської діяльності ВАТ при закупівлі товарів, виконанні робіт та наданні послуг.

Менеджмент підприємства потрібно спрямувати у напрямку економії ресурсів, пошуку шляхів ефективного транспортування електроенергії, контроль за станом магістралей, пошук нових шляхів отримання доходу.

В дипломній роботі запропоновано три проектних рішення які б допомогли покращити фінансовий стан підприємства і інноваційну діяльність загалом.

Першим рішенням є використання елементів «зеленої енергетики» та застосування відновлювальних джерел енергії що принесе чистий прибуток у розмірі 1817,04 грн. Проект є рентабельним, індекс прибутковості 1,04, тобто кожна гривня інвестиції принесе нам 1,04 грн. прибутку.

Другим рішення є впровадження системи контролю на підприємстві, так як на підприємстві застаріла пропускна система, то запропоновано систему контролю, що дозволить покращити рівень захисту і щоб підприємство вийшло на новий рівень в інноваційній діяльності. Від даного рішення підприємство на кожну інвестовану гривню отримає прибуток 1,11 грн.

Третє рішення є інноваційним по впровадженню інноваційного способу контролю за використанням електроенергії. Використання лічильників з дистанційним передаванням даних зручне як для власників квартир, так і для підприємства. Відправлення використаних кіловат не забирає багато часу, а сам процес є дуже зручним і економним у часі. Підприємство, що, яке займається поставками електроенергії, за допомогою цих приладів може відстежувати рівень споживання енергії населенням. Так при підключенні 600 абонентів сумарний економічний ефект за рік складе 813816 грн.

Також порахований сумарний економічний ефект від впровадження трьох рішень який становить 887633,16 грн.

Також у дипломі розглянуто стан охорони праці. Варто відмітити високий рівень гарантування безпеки на підприємстві, проте присутні одиничні випадки порушення правил безпеки, задля усунення яких запропоновано впровадити засоби нематеріального стимулювання. Це дозволить уникнути порушень, також стимулювати працівників за дотриманням правил охорони праці та інструкцій.

На ВАТ "Тернопільобленерго" добре налагоджена структура цивільного захисту населення, що говорить про зацікавленість підприємства у забезпеченні високого рівня безпеки працівників. Це безсумнівно є великим плюсом і викликає довіру як зі сторони працівників так і зі сторони користувачів. Адже підприємство з хорошою репутацією, викликає довіру і бажання до співпраці.

Екологічна політика підприємства спрямовується на розробку і впровадження методів зі зниження та попередження негативних впливів на навколишнє середовище на протязі всього ланцюгу діяльності.

Характеристика підприємства ВАТ «Тернопільобленерго» дозволила зробити висновок про високопрофесійну підготовку та націленість менеджерського персоналу на високий результат. Запропоновані заходи допоможуть швидше отримати бажаний результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сутність інноваційної діяльності [Електроний ресурс].– Режим доступу: <https://buklib.net/books/27731/> – Назва з екрану
2. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. / Подольська В. О., Яріш О. В. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488с.
3. Литвин Б. М. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. / Литвин Б. М., Стельмах М. В. – К.: "Хай_Тек Прес", 2008. – 336 с.
4. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие / Г. В. Савицкая. – 7-е изд., испр. – Мн.: Новое знание, 2002. – 704 с.
5. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2001. - 460 с.
6. Серединська В. М. Економічний аналіз: Навч. посібник/ Серединська В. М., Загородна О. М., Федорович Р. В. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2010. – 592с.
7. Петрович Й. М. Економіка виробничого підприємства / Петрович Й. М., Будіщева І. О., Устінова І. Г. ; За ред. Петрович Й. М. – 3-тє вид., випр. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2002. – 405с.
9. Ковалева В. В. Введение в финансовый менеджмент. / Ковалев В. В. – М: Финансы и статистика , 2000
10. Коробков М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / Коробков М. Я. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. – 378с.
11. Микитенко В.В. На чому базується енергетична безпека держави / В.В. Микитенко // Вісник НАН України. – 2005. – № 3. – с. 41 – 46
12. Key Figures. Market Observatory for Energy // European Commission: Directorate General for Energy, 2011. – June, 2011 [Електронний ресурс]. – http://ec.europa.eu/energy/observatory/eu_27_info/doc/key_figures.pdfKey Figures. Market Observatory for Energy // European Commissio
13. Екологічні інновації – джерело ефективного управління підприємством [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://magazine.faaf.org.ua/ekologichni-innovacii-dzherelo-efektivnogo-upravlinnya-pidpriemstvom.html> – Назва з екрану

14. Наказ №170 від 14. 02. 2006 "Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки [Електронний ресурс] / Верховна рада України. Офіційний веб-портал – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0332-06> – Назва з екрану.
15. Еколого–економічні аспекти природокористування енергетичної галузі [Електронний ресурс].– Режим доступу:
http://www.kdu.edu.ua/Documents/KSNR_economica_2019/w14.pdf – Назва з екрану
16. Статистичний щорічник України за 2006 рік. Державний комітет статистики України.
17. Екологічний менеджмент / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк . - Київ, Центр навчальної літератури, 2004.- 407с.
18. Екологічні інновації [Електронний ресурс].– Режим доступу:
https://knowledge.allbest.ru/management/2c0a65635a3bc78b4c43b88421206d37_0.html – Назва з екрану
19. Управление инновациями: в 3 кн. Кн. 1. Основы организации инновационных процессов: учеб. пособие / А. А. Харин, И. Л. Коленский; под ред. Ю. В. Шленова. – М.: Высшая школа, 2003. – 252 с.
20. Енергетичні інновації як фактор досягнення енергетичної незалежності економіки України [Електронний ресурс].– Режим доступу:
<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2886>
21. Іноваційне підприємництво та інноваційний потенціал підприємства [Електронний ресурс].– Режим доступу:
<https://studwood.ru/1373941/ekonomika/literatura>
22. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" [Електронний ресурс] / Верховна рада України. Офіційний веб-портал – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>. – Назва з екрану.

23. Закон України "Про охорону праці" [Електронний ресурс] / Верховна рада України. Офіційний веб-портал – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> – Назва з екрану.
24. Постанова №28 від 16. 01. 2014. " Про встановлення "зеленого" тарифу для приватних домогосподарств" [Електронний ресурс] / Верховна рада України. Офіційний веб-портал – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0223-14> – Назва з екрану.
25. ДСТУ 2293-99 Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. Київ -1999 р.
26. ДСТУ Б В. 2. 5-38:2008 Улаштування блискавкозахисту будівель і споруд. Київ – 2008 р.
27. Боднар Ю. Енергія великих міст: як Амстердам позбувається енергозалежності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pb.platfor.ma/amsterdam-energy> – Назва з екрану.
28. Губський А. І. Цивільна оборона: Підручник для вищих учбових закладів. – К.: Міністерство освіти, 1995. – 216 с.
29. Волкова Н. Д. Економічні та правові аспекти екології – [Електронний ресурс]. / Волкова Н. Д., Ключко Н. П., Тондій Л. Д. – Режим доступу: <http://solar.org.ua/fmeg/guides/1140327080>(15. 08. 14). – Назва з екрану
30. Овечкіна О. А. Планування маркетингу: Навчальний посібник / Овечкіна О. А., Солоха Д. В., Іванова К. В, та ін. – К.: ЦУЛ, 2013. – 352с.
31. Олійник Я. Б. Географія: Навч. посіб. для старшокласників та абітурієнтів. Відповіді на всі питання нової програми. / Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Степаненко А. В., Масляк П. О. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2006. – 455 с.
32. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності [текст]: Навчальний посібник [за заг. ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової] – К.: "Центр учбової літератури", 2013. – 384 с.
33. Смолин Г. В. // Господарське право України. Особлива частина: Навчальний посібник. – Л. 2010 р.

34. Стадник, В. В. Менеджмент: підручник / Стадник В. В., Йохна М. А. – 2-е вид., випр., допов. – К.: Академвидав, 2007. – 471 с.
35. Федішин Б. П. Економіка енергетики: Навчальний посібник для студентів енергетичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – Тернопіль: Астон, 2003. – 160 с.
36. Федішин Б. П. Управління інноваційними проєктами: Посібник / Федішин Б. П., Федішин І. Б. – Тернопіль: ТНТУ, 2010 – 163 с.
37. Федоренко В. Г. Основи менеджменту: підручник / В. Г. Федоренко, О. М. Діденко, Є. В. Бондаренко [та ін.] ; під ред. В. Г. Федоренка ; М-во освіти і науки України, Екон. шк. акад. УАН В. Г. Федоренка. – К.: Алерта, 2007. – 420 с.
38. Щербина В. С. Господарське право: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 480 с.
39. Яремко З. М., Тимошук С. В., Третяк О. І., Ковтун Р. М. Охорона праці: Навч. посіб. за ред. проф. З. М. Яремка. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 69 с.
40. Енергетична стратегія України на період до 2030 року і проблеми задоволення потреб енергетики у землі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/file/text/24/f417479n5.zip> – Назва з екрану
41. Відкрите акціонерне товариство "Тернопільобленерго" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.toe.te.ua> – Назва з екрану.
42. Зелена енергетика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uain.press/news/accents/zelena-energetyka-panatseya-u-nepravylnyh-rukah-789951>
43. Електролічильник: характеристика облікового обладнання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://homediz.info/elektrolichilnik-peredaevsvidchennya.html>
44. Контроль доступу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dozor.kiev.ua/posluhy/kontrol-dostupu>

45. Елементи системи контролю і управління доступом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wemanage.ru/uk/elements-of-access-control-systems-access-control-system.html>
46. Прикладна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econ_2013_12_24.pdf
47. Берене В., Хавранек П. Руководство по оценке эффективности инвестиций: Пер. с англ., перераб. и доп. — М.: АЗОТ, 1995. — 528 с.
48. Василенко Б. Інноваційний менеджмент: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ. — 440 с.
49. Волков О., Денисенко М., Гречан Л. Економіка та організація інноваційної діяльності. — К.: ЦУЛ, 2007. 662 с.
50. Ілляшенко С. М. Економічний ризик: Навч. посіб. — 2-го вид., доп., перероб. К.: Центр навчальної літератури, 2004. — С. 10-86.
51. Інвестиційний менеджмент та ринок цінних паперів: Навч.-метод. посіб./ У поряд. М. В. Колісник. Львів: Львівський ін-т менеджменту, "Пролог", 1997. - 160 с.
52. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. Л. І. Фе-дулової. — К.: Основа, 2005. — 552 с.
53. Краснокутська П. В. Інноваційний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2003. — 502 с.
54. Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та підходи до його оцінки // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 7. — С. 123— 130.
55. Наукова та інноваційна діяльність в Україні // Держкомстат України. — К., 2007. — 350 с.
56. Управління інноваціями в сучасній організації / За ред. В. Л. Євтушевського. - К.: Іічлава, 2006.-359 с.

57. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 „Баланс” від 31. 03. 1999 № 87.
58. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 „Звіт про фінансові результати” від 31. 03. 1999 № 87.
59. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 „Звіт про рух грошових коштів” від 31. 03. 1999 № 87.
60. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 „Звіт про власний капітал” від 31. 03. 1999 № 87.
61. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби” від 27. 04. 2000 № 92.
62. Деева Н. М., Дедіков О. І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – ISBN 966-364-381-1.
63. Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – ISBN 966-574-418-6.
64. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Національний банк України; Університет банківської справи. — К. : УБС НБУ, 2007. — 550с. — ISBN 978-966-484-009-2.
65. Фінансова діяльність підприємства: Підручник / Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. Г., Петрова К. Я. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 2003. – ISBN 966-06-0239-1.
66. Швиданенко Г. О., Олексюк О. І. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – ISBN 966-574-396-1.
67. Борисов М.А. Реабілітація ТЕС. Забезпечення сталої роботи об'єднаної енергосистеми України /Энергетика и электрификация. –2004. – № 3. – С. 2–3.
68. Стерман Л.С., Лавыгин В.М., Тишин С.Г. Тепловые и атомные электростанции: Учебник для вузов. – 2-е изд. – М.:Изд-во МЭИ, 2004. – 424 с.

69. Паливно-енергетичний комплекс України у цифрах і фактах За ред. М.П.Ковалка. – К.: УЕЗ, 2000. – 152 с.
70. Монастирський Г.Л. М77 Теорія організації: Навч. посіб. — К.: Знання, 2008. — 319 с.
71. Якубовський М. Щукін В. Інфраструктура фактор прискорення інноваційного розвитку промисловості // Економіка України. — 2007. — № 2. — С. 27—38.
72. Щербань В. М. Топарно-інноваційна політика: Навч. носіб. / В. М. Щербань, Л. Л* Козубенко. К.: Кондор, 2006. — 396 с.
73. Шира Т. П. Вплив інноваційно-технологічного потенціалу підприємства на конкурентоспроможність інноваційного продукту// Фінанси України. - 2006. № 6. — С. 43—50.
74. Демб А. Корпоративне управління: Віч-на-віч з парадоксами / А. Демб, Ф. Ф. Нойбауер : [пер. з англ.] – К. : Основи, 1997. – 302 с.
75. Бай С. Щодо спрямування інноваційних процесів на підприємствах./ С. Бай; Григор'єва І. // Вісник КНТЕУ. -2007. - №4. - С. 65
76. Бутенко А.І. Інвестиційна діяльність в інноваційній сфері підприємництва України: методи і форми/ А.І. Бутенко // Вісник економічної науки України. -2007. - №2. - С. 148
77. Вловиченко А.М. Фінансові ресурси населення та їх вплив на інноваційні процеси в Україні/ А.М. Вловиченко // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №1. - С. 207
78. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Підручник/ - Вид. 2-ге. перероб. Та доп.-К.: КНЕУ, 2000. - 528 с., іл76. Колодинський С. Інноваційний потенціал економічного розвитку регіону/ С. Колодинський // Економіст. -2008. - №11. - С. 30-33
79. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України.-Львів, 2001.-С. 31.
80. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Підручник/ - Вид. 2-ге. перероб. Та доп.-К.: КНЕУ, 2000. - 528 с., іл.

81. Ротар А.В. Інноваційні процеси в промисловості: їх економічний зміст і суть/ А.В. Ротар // Статистика України. -2007. - №1. - С. 378
82. Тимків А.О. Теоретичні засади інноваційного менеджменту банку/ А.О. Тимків // Інвестиції: практика та досвід. -2007. - №10. - С. 20